

---

maj 2010

ISSN 0041-2724

---

tribuna.si

Zapis v razvidu medijev Ministrstva za kulturo:
zaporedna številka 1492

Izdajatelj:
ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

Za izdajatelja:
Roman Didovič, direktor
Jernej Štromajer, predsednik

Uredništvo:
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: tribuna.si

Člani uredništva:
Anej Korsika, neodgovorni urednik
Aleš Guid, namestnik neodgovornega urednika
Tanja Peček, članica uredništva
Robert Bobnič, član uredništva
Aljaž Vindiš, likovni urednik
Miha Erjavec, urednik fotografije
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije
Alen Kirn, tehnični urednik

Lektura:
Katja Tiringier

Naslovnica:
Aljaž Vindiš

Priprava za tisk:
Luxuria

Tisk:
SET, 10.000 izvodov

Distribucija:
distribucija@tribuna.si

Digitalizacija:
Digitalna knjižnica Slovenije
Spletni naslov: dlib.si

Partner v zločinu:

Neposredni produkt študentskih demonstracij leta 1968. Glasnik študentskih zahtev od 9. maja 1969. Neodvisno in nekomercialno javno občilo. Gojišče politične predrznosti in eksperimentu naklonjenega intelektualnega duha. Dobre avtorske glasbe. Pokončne drže kritičnega uma. Trga gate tudi na www.radiostudent.si.

Elektronska različica Tribune:

Če želite elektronsko različico vsak mesec prejeti osebno na svoj elektronski naslov, se lahko naročite na tribuna.si pod Hočem elektronsko Tribuno!

Izjava o avtorstvu:

Tribuna je izključno avtorsko delo slovenskih študentov oziroma študentov, ki so na študiju v Sloveniji, če ni drugače navedeno. Tribuna izdaja mo kot brezplačnik in sicer pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribuna, za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana.

Demonstracije za socialne pravice, 19.5.2010 ob 13:00 na Prešernovem trgu!

Dijakom štipendije!
Študentom dostopen in kakovosten študij!
Brezposelnim primerno delo!
Delavcem pravične plače!
Upokojemcem zaslužene pokojnine!
Ljudem dostojanstvo!

Vir: skupaj.info

Mreža za socialno državo – skupna izjava iniciative

(1) Ker je v 2. členu Ustave Republike Slovenije zapisano, da je Slovenija pravna in socialna država;

(2) ker je naloga države zagotavljati kakovost življenja, varnost in blaginjo svojih prebivalcev, še zlasti če se ti znajdejo v neugodnih življenjskih razmerah (povzeto po MDDSZ);

(3) ker smo v zadnjem času priče zakonodajnim predlogom, ki gredo v nasprotni smeri od vloge in odgovornosti države pri zagotavljanju ustrezne kakovosti življenja za prebivalce Slovenije, naj si bodo to predlogi na področju socialne politike (predlog Zakona o socialno varstvenih prejemkih, predlog Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev), ki »racionalizirajo«
sistem socialnega varstva, področju trga dela (predlog Zakona o urejanju trga dela, predlog sprememb Zakona o delovnih razmerjih, predlog Zakona o malem delu), ki dodatno utrjujejo princip (samo)aktivacije, znižujejo neodtujljive pravice delavcev (predlog po zniževanju odpravnin in skrajševanju odpovednih rokov) ter razširjajo polje tveganih oblik zaposlitev.

(4) ker smo v izredno občutljivem času, zaznamovanem z izrazitim poslabšanjem socialnega ter ekonomskega položaja prebivalstva Slovenije (delež prebivalcev, ki je upravičen do denarne socialne pomoči, se je v zadnjem času izrazilo povečal, predvsem na račun nezmožnosti plačevanja tekočih stroškov; povečala se je stopnja tveganja revščine; povečala se je stopnja materialne prikrajšanosti prebivalstva)

se na tem mestu oblikuje neformalna civilna družbena iniciativa Mreža za socialno državo, katere temeljni nameni in cilji bodo naslednji:

(1) stalna zavezanost temeljnim izhodiščem socialne države: solidarnosti, enakosti, svobodi, pravičnosti;

(2) promociji in vzdrževanju trajnostno naravnane socialne države, ki bo temeljila na treh med seboj močno povezanih javnih politikah – socialni, ekonomski in ekološki;

(3) zavedanju, da stalna gospodarska rast ne prinaša nujno tudi dviga blaginje prebivalstva;

(4) stalnemu boju proti vsakršni obliki razslojevanja prebivalstva in promociji vključujoče socialne države, katere cilj bo vsakemu prebivalcu podeliti enake možnosti za polno vključitev v družbo;

(5) stalnemu boju proti privatizaciji javnih storitev, ki predstavljajo temeljno ogrodje socialne države;

(6) stalni zavezanosti dejstvu, da je poslanstvo socialne države zniževanje in nikakor ne povečevanje tveganja revščine in socialne izključenosti.

Mreža za socialno državo je odprta, neformalna civilnodružbena pobuda za promocijo socialne države, naravnane k potrebam človeka in ne kapitala oziroma ozkim interesnim skupinam, kateri se lahko pridruži vsakdo, ki verjame, da je socialna država gonilo družbenega razvoja! Oddaj svoj podpis in se pridruži iniciativi Mreža za socialno državo!

Iniciativi Mreža za socialno državo se lahko pridružiš s fizično oddajo podpisa na Fakulteti za socialno delo (Topniška 31, Ljubljana) ali Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije (Dalmatinova 4). Elektronsko se lahko iniciativi pridružiš z oddajo potrditvenega povratnega e-maila z naslovom »Pridružujem se Mreži za socialno državo«
na elektronski naslov romana.zidar@fsd.uni-lj.si. Postani del sprememb, pridruži se iniciativi!

Kampanja A1: Peticija za sprejetje protidiskriminacijske direktive Sveta EU!

Amnesty International je začela kampanjo za sprejetje protidiskriminacijske direktive EU. Z njo se bomo pred naslednjim zasedanjem Sveta

za zaposlovanje in socialne zadeve 7. junija, usmerili na nemško vlado, ki trenutno blokira sprejetje direktive.

Predlog za novo direktivo, ki ga je podala Evropska komisija julija 2008, bi uresničil načelo enakega obravnavanja vsakogar v EU tudi zunaj delovnega mesta, s čimer bi zapolnili vrzeli v trenutnem pravnem okviru EU za boj proti diskriminaciji. Prepovedala bi se diskriminacija na podlagi veroizpovedi in prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmeritve na področjih, kot so socialna varnost, zdravstvena oskrba, izobraževanje in nastanitve. Predlog v Svetu EU blokira Nemčija, čeprav sta sprejetje direktive tako trenutno špansko predsedstvo kot prejšnje švedsko postavili za prednostno nalogo.

»Res je sramotno, da tako pomembno zakonodajo, ki le zapolnjuje obstoječo pravno vrzel, blokira država, ki javno trdi, da resno obravnava skrb v zvezi z diskriminacijo. Nemčija odreka zaščito žrtvam diskriminacije po vsej Evropi, medtem ko obenem takšno zaščito jamči doma,«
je dejal Nicolas Beger, direktor pisarne Amnesty International za EU.

Nemška vlada trdi, da je obstoječa protidiskriminacijska zakonodaja EU neučinkovita in da ni pravne podlage za ukrepanje EU na nekaterih od področij, ki jih pokriva direktiva. Nobena od teh trditvev ne vzdrži presoje. Neodvisne študije so pokazale, da je obstoječa direktiva EU o rasni enakosti v številnih državah EU pomembno izboljšala zaščito pred diskriminacijo na podlagi rase. Člen 19 Lizbonske pogodbe pa tudi daje Svetu EU jasen mandat, da primerno ukrepa, ko gre za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali etničnega porekla, veroizpovedi ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmeritve.

»Diskriminacija je dozorela po vsej Evropi z resnimi posledicami za dostop ljudi do temeljnih pravic. EU mora takoj ukrepati, da bi ustavila škodljive posledice, ki jih ima diskriminacija na celotno družbo. Prvi korak bi bil sprejetje nove protidiskriminacijske direktive, ne da bi jo razvodneli, ne da bi podpirali dodatne izjeme k definiciji diskriminacije in ne da bi ponudili različne ravni zaščite različnim skupinam,«
je sklenil Beger.

Peticijo lahko podpišete na spodnjem naslovu amnesty.si/sl/node/2467

Kanada: Diskriminatorne šolnine

Po poročilu kanadske študentske organizacije so tamkajšnji študentje iz Azije, Srednjega vzhoda in Afrike veliko bolj zadolženi kot ostali. Po besedah študentskih predstavnikov je šolski sistem v provinci Ontario rasno diskriminatoren in mnoge predstavnike manjšin sili v vsakdanjo borbo za dostop do univerzitetne izobrazbe.

Po omenjenem poročilu z naslovom Rasni vplivi na univerzitetne šolnine: ocenjevanje družbenih stroškov univerzitetne izobrazbe trenutni sistem šolnin negativno vpliva na manjšine, saj se slednje večinoma soočajo z največjim finančnimi težavami. To konkretno pomeni višje kredite in posledično večje dolgove v primerjavi s predstavniki večine, kar seveda vpliva na njihovo kasnejše življenje. Medtem ko na primer belec moškega spola za šolnino porabi zgolj 11% svojih prihodkov, jih predstavnik manjšine porabi najmanj 15%.

Poročilo kot glavni problem izpostavlja naraščajoče šolnine. Hkrati opozarja, da se vlada ne zaveda, da prihodki družin manjšin ne rastejo tako kot same šolnine.

Iz poročila je tako razvidno, da je univerzitetna izobrazba vse manj dostopna predstavnikom nižjega in srednjega razreda, predvsem pa imigrantom.

Poročilo pravi, da ekonomski problemi manjšin predstavljajo veliko oviro študentom manjšine. Predstavniki manjšin imajo v povprečju nižje prihodke v primerjavi s kanadskimi državljani istega spola, starosti in stopnje izobrazbe.

Družine, ki se na novo priselijo v Kanado, namreč potrebujejo več časa, da dosežejo enak ekonomski status kot ostali prebivalci Kanade.

Poročilo hkrati opozarja, da je za predstavnike manjšin veliko verjetneje, da padejo pod kanadski prag revščine, zato univerzitetna izobrazba vse bolj predstavlja nedosegljivo željo.

Poročilo trdi, da si mora kanadska družba za cilj postaviti okoliščine, ki bi študentom, ne glede na raso, omogočal zelen študij. Zato predlagajo učinkovitejši vladni sistem za spodbujanje nadaljnje izobrazbe brez šolnin in posledičnih dolgov, ki pestijo večino študentov.

Vir: universityworldnews.com

Nagrajenec aprilske križanke Nasitil se bo Jakob Šuštar iz železnikov. Čestitamo in dober tek!

Za vse lačne Skuhaj si sam! Natečaj za najboljši, najlepši in najbolj okusen kuharski recept. V teh težkih časih, ko naši oblastniki mislijo samo še na delo, ko naši tovariši profesorji in njihovi ljubi asistenti že polagoma kujejo svinjske načrte za junijski izpitni rafal, ko se še Tribuna predaja škrtuškem objemu in križanko nesramno odvrže na smetišče zgodovine, v teh težkih časih, prijatelji in prijateljice, ne smemo pozabiti na – hrano. In ker so časi zajebani, boni dragi, gostilničarji tečni, porcije male, Jamie Oliver pase, želodec kruleč in burek prevroč, se velja zanesti samo še nase. Samo še nase – na lasten recept, ki prekaša sosodovega, na recept pred katerim gre kuharski Damjan samo še na kolena in Novakova nazaj za knjige. Študentke in študentje, Tribuna vas izziva, da nam pošljete svoj izviren kuharski recept – recept, ki bo pisal prihodnost, recept ob katerem ne bo zastal dih, ampak se bo pocedila slina in zgrabila živalska slast. Skratka recept, v katerim bo viden mojstrski okus, kakršnega je do zdaj premorel samo eden in edini – dobri stari Chef iz South parka. Nagrada: podarimo mesečno zalogo bonov (20). Mojstrovino z vašimi osebni podatki pošljite na naslov lacen@gmail.com do 10.6.2010. Ker hrana še nikoli ni bila tako sexy in TV kuharji še nikoli tako bedni kot danes.

Anti SAZAS značke Študentom z Vrhniko je prekipelo. V protest so pripravili 25 mm značke, ki jih žele deliti z enako mislečimi. Značke lahko zastonj dobiš v klubu ali na uredništvu Tribune, večje količine za lastno distribucijo pa lahko naročiš na kvs-klub.si. Cena značk je 0,25EUR na kos, kar pokrije stroške materiala in izdelave. Izdelali so že 6.000 značk!

Kakšno prihodnost gradimo?

Tokrat smo v zobe vzeli dva problema, s katerima se naša družba precej neuspešno sooča že dlje časa. Imenujemo ju lahko politični fašizem in ekonomski fašizem. Seveda je nujno razločevanje bolj v službi ponazarjanja, saj je dejstvo, da eden brez drugega ne moreta obstajati. Pojavi političnega fašizma, rasističnih, ksenofobnih in drugih sovražno motiviranih napadov in izpadov so postali že takšna stalnica, da se ob njej skorajda nihče več ne zdrzne. V državnem zboru ima Plemenit človek železni abonma in svojo funkcijo često izkorišča za politično burkaštvo, sovražni govor in obračunavanje z manjšinami v stilu »puškamitraljeza«. Kakšna je reakcija drugih političnih strank, mnenjskih voditeljev in medijev? Je ni. Oziroma je povsem nasprotna od pričakovane, državljana Jelinčiča vabijo v razne oddaje in mu velikodušno namenjajo medijski prostor. Zavedajo se namreč, da to blagodejno vpliva na rejtinge. Ko v javnost spet prileti kakšna krepka, se vsi zgolj kislo nasmehnejo in življenje teče naprej. Mularija pa ga z vedno večjim navdušenjem posluša – on je tisti pravi model in poleg Erjavca edini, ki na preprost način pove to, kar se »mora« povedati. In na vsakih volitvah se to tudi bogato obrestuje. Predsednik aktualne vlade Borut Pahor v tem ne vidi nič slabega, z vsakim se je potrebno pogovarjati in za zgled se je že na začetku mandata dobil s članom Stranke slovenskega naroda, Andrejem Šiškom. Možak je na srečanje prišel iz zapora, v katerem prestaja 22-mesečno kazen za poskus umora. Za človeka Pahorjeve ultramulti tolerance, nenehnega podrejanja in sklepanja gnilih kompromisov, je tako tudi Jelinčič zgolj mali greh. Ob tako vzpodbudnih signalih, ki nam jih daje naš politični svetilnik, nas ne sme presenečati, da mladi izrazijo svoje nestrinjanje pred lokalom Open, da po sodnem epilogu terjajo pravičnejšo kazen oziroma postanejo mladi proti represiji. Na žalost nas lahko preseneča zgolj to, da takšnih pojavov ni še veliko več. Čas ekonomske krize in impotenca političnega vrha kar kličejo po enostavnih odgovorih, ki nam ponujajo rešitve z zatiranjem te ali one družbene skupine. Evropski trendi in vzorec obračanja v desno ter skrajno desno pri tem dajejo le še bolj zaskrbljujoče signale. Ko kapitalizem zaide v hudo krizo, je najlažja rešitev vojna, ta poskrbi za uničenje vseh produktov in industrije, ki je postala zasičena. S tem se kapitalske aorte in kapilare spet sprostijo. proizvodnja in trošenje pa spet gladko stečeta. Odličen korak k vojni pa je prav politični obrat v fašizem, ki v svoji poenostavljeni logiki zmeraj znova najde grešnega kozla, ki ga je potrebno iztrebiti. Vendar pa ni potrebno, da pod našimi okni spet zaplapolajo zastave s svastikami in da vagoni spet začnejo voziti v taborišča, vse skupaj se odvija že tukaj in zdaj, pred našimi očmi. Ekonomski fašizem, izkoriščanje delovne sile, ki životari v nemogočih pogojih in vsak dan troši svoje življenjske sile, nista zgolj nekaj, kar se dogaja v oddaljenih azijskih barakah. To se dogaja delavcem (tako domačim, predvsem pa tujim) tudi pri nas. Neverjetna zgodba, ki meji že na znanstveno fantastiko (seveda v stilu kakšnega Mad Maxa) je zgodba 11 delavcev kočevskega podjetja Prenova, ki več kot 15 mesecev niso dobili plače! Bolj nazoren primera mezdnega suženjstva in ekonomskega fašizma kot je ta, težko najdemo. Ob vsem tem pa ostaja vprašanje, ali bi njihovo zgodbo sploh slišali, če se ne bi odločili za kolektivno gladovno stavko. Koliko je še takšnih grozljivih primerov? Je takšno stanje ilegalno? Zgolj deloma, zakonodaja je namreč pisana na tak način, da so delavci imigranti prepuščeni dobri volji delodajalcev. Pri tem ključno vlogo igrajo osebna delovna dovoljenja, delavci lahko zanje zaprosijo po dveh letih neprekinjenega dela pri istem delodajalcu in si s tem zagotovijo prosto izbiro zaposlitve oziroma dela. Vendar do takšnega epiloga v praksi le redko pride, gradbeni delavci so načrtno držani v podrejenem položaju, saj sta njihova negotovost in strah pred izgubo še tega minimalnega zaslužka odlična podlaga za nenehno izkoriščanje. Na vprašanje v naslovu zato lahko odgovorimo zgolj še z enim vprašanjem, smo kot družba sposobni dovolj solidarnosti, empatije in političnega poguma, da se upremo takšnim in drugačnim oblikam fašizmov, ali pa bomo mirno čakali, da vrsta pride na nas?

— Anej Korsika, neodgovorni urednik Tribune

Tribunal: Hilda Tovšak

Ljudsko sodišče Tribunal razglaša sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo gradbeno visočanstvo Hildo Tovšak, glavno direktorico delniške družbe Vegrad! Spoznavamo vas za krivo v naslednjih točkah obtožnice:

1. Surovo izkoriščanje delavcev in ponižujoč odnos do njihove narodnosti, kulture ter osebnega dostojanstva (za trenutek odložimo delo in se spomnimo zaskrbljenih izjav gospe Tovšak o bosanski kulturi in njeni neprimernosti za elitno grofovsko naselje Bežigrad).
2. Obupna prebivališča delavcev, ki jim jih milostno odstopa Vegrad v uporabo za zgolj skromno nadomestilo, ki jim ga prijazno mesečno odtegujejo od plače, so polna ščurkov in bolj podobna podganjim luknjam iz mračnih preteklih časov, kot pa človeku dostojnim prebivališčem.
3. Delovni pogoji, v katerih so delavci prisiljeni delati tudi več kot dvanajst do celo petnajst ur dnevno, največkrat na gradbiščih, ki ne upoštevajo niti osnovnih standardov za varstvo pri delu.
4. Neplačevanje delavcev, sumljive povezave s sindikati, odpuščanje delavcev zaradi govorjenja z mediji, izkoriščanje poteka viz delavcem za njihovo deportacijo v domovino brez plačila za opravljeno delo ...

Ne gradimo prihodnosti na ljudeh, ampak za ljudi!

Obsodi tudi ti! Izreži in na ulici nalepi na drog ali steno!

Ne nasedajmo socializmu za bedake!

Anej Korsika, fotomontaža Aljaž Vindiš: Niemöller, nemški teolog in luteranski pastor, se je zapisal v zgodovino s pesmijo, ki se vedno znova pojavlja, kadar govorimo o nacizmu. Manj znano od njegove slovite pesmi pa je dejstvo, da je bil ob vzponu nacizma v zgodnjih tridesetih letih tudi sam podpornik Hitlerja in zagovornik antisemitskih idej. Kasneje je sicer sprevidel pogubnost nacionalsocialističnih idej in začel tej politiki javno nasprotovati. Zaradi tega je bil v obdobju od leta 1937 do konca vojne ~~██████████~~ v različnih koncentracijskih taboriščih in le za las ušel smrti. Po vojni se je posvetil udejstvovanju v mirovniških gibanjih, borbi proti jedrskemu oboroževanju in drugim iniciativam, ki so se borile proti ~~nasilnemu~~ reševanju konfliktov. S svojo pesmijo je človeštvu postavil večni spomenik in opomnik, kakšnih ~~katastrofalnih zablod~~ je zmožno, kadar izbere na razpotjih ~~napačno~~ pot.

**Ko so nacisti prišli po komuniste,
sem ostal tiho;
nisem bil komunist.
ko so zaprli socialne demokrate,
sem ostal tiho;
nisem bil socialni demokrat.
ko so prišli po sindikaliste,
nisem spregovoril;
nisem bil član sindikalistov.
ko so prišli po jude,
sem ostal tiho;
nisem bil jud.
ko so prišli po mene,
ni bilo nikogar več, ki bi spregovoril.
– Martin Niemöller (1976)**

Ali je sploh še mogoče govoriti o fašizmu?

Ne – bi bil klasičen postmodernistični odgovor. Živimo v dobi, ko so s padcem berlinskega zidu padle tudi vse velike ideologije, zato danes ni več pravih komunistov, socialnih demokratov, sindikalistov pa tudi religiozna pripadnost postaja le še stvar okusa. Isto velja tudi za nacionalsocializem. Skratka, nikogar ni, ki bi lahko prišel, obenem pa ni več tudi tistih, po katere bi lahko prišli. Ob tem se zdi primeren zaključek, da gre pri fašizmu in nacizmu zgolj za dva propadla zgodovinska politična projekta, ki sta pristala na smetišču zgodovine. Pripadniki modernih liberalnih demokratičnih ureditev jih lahko analiziramo in preučujemo, vendar zgolj kot mrtvo materijo, gre zgolj še za seciranje kadavrov oziroma sprehod čez antikvariat.

Genocid v Ruandi in Bosni, vojne v Afganistanu in Iraku, Busheva administracija, Berlusconi in Sarkozy v Evropi so primeri, ki nasprotujejo še tako lahkotnemu odpravljanju fenomena fašizma. Sicer pa niti ni potrebno, da smo tako bombastični, oglejmo si zgolj vsakdan pripadnikov t. i. držav tretjega sveta, mar ni njihovo življenje eklatanten primer moderne fašizma na globalni ravni? Fašizma, za katerega ni potrebna prisotnost vojaške sile, niti političnih predstavnikov, dovolj so zgolj ekonomski dekreti mednarodnih finančnih institucij (denimo Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada in tudi korporacij, ki po svoji moči že presegajo moč nacionalnih držav). S podrejanjem diktatu teh politik (praviloma gre

za nenehno siljenje v deregulacijo, privatizacijo in liberalizacijo trgov teh držav) se znotraj držav ustvarja družbeno stanje, ki v sistematični revščini drži večino prebivalstva. Tudi v tem primeru gre za obliko fašizma, ki terja človeška življenja, v vse skupaj pa je strukturno vpeljan tudi rasistični razloček, saj so dominantne države (npr. skupina G8), ki vsiljujejo tovrstne ekonomske politike, države, v katerih praviloma prevladujejo belci. Ob vsem tem se spomnimo še na nedavne napade (napad na Mitjo Blažiča pred lokalom Open, lanski in letošnji incident na filozofski fakulteti), ki smo jim bili priča v Sloveniji in so nosili izrazito nacionalističen in sovražen naboj.

Je na njem kaj naprednega?

Verjamem, da politik, v katerih bi lahko našli takšno ali drugačno vsebino fašizma, nedvomno ne manjka ter da je arhiviranje fašizma v tem smislu prehitro in tudi nevarno. Postmodernizem ima sicer prav, ko pravi, da fašizma ne bomo srečali v tej obliki, kot ga poznamo iz tridesetih let prejšnjega stoletja. Vendar je to bolj jalova tolažba, še manj pa argument proti analizi konkretnih razmer, v katerih danes živimo. Prav ta občutljivost in sposobnost zaznave je tista, ki nas vrača k Niemöllerjevi pesmi in napoti na gesto, ki bi jo bilo potrebno danes nujno narediti. Ob tem seveda trčimo ob konkreten problem ...

V kolikor fašizem ni več tako očiten kot nekdanj, obenem pa še zmeraj živi v novih oblikah,

kako najti vzvod, vstopno točko analize, ki bo pokazala, da gre navkljub vsem metamorfozam, še zmeraj za isto staro in gnilo jedro? Klasifikacija in kategorizacija, kot nam jo denimo v svojih 14 pogledih na črnosrajčnika ponuja Umberto Eco, je lahko priročna in nam ponudi določen orientir. Vendar zaradi izmuzljivosti fenomena zgreši pravo bistvo. Nemara paradoksalno, pa vendar, potrebno se je vprašati, kaj je na fašizmu progresivnega, kaj je tisto, kar na njem ponuja »odgovore«?

Moishe Postone, eden najizvirnejših bralcev Marxa, ponuja analizo antisemitizma, ki odpira svež pogled in odpira novo problemsko polje. V svoji analizi poudarja, da se antisemitizem ne kaže zgolj kot zaostala in nazadnjaška ideologija, temveč tudi kot antihegemonika in antiglobalistična. Ob tem velja spomniti na pristno navdušenje nad modernizacijo in industrializacijo, ki so ga gojili fašisti in nacisti. Vendar pa je ob vsej antisistemski naravnosti antisemitizma v njegovem jedru še zmeraj ideja o židih kot močni mednarodni zarotniški skupini, ki iz ozadja vleče vse niti. Gre torej za fetišizirano obliko antikapitalizma, ki ni sposobna razumeti abstraktne vladavine kapitala, ki ljudi podreja in odtuja na objektivne načine, ki so težko razumljivi in namesto tega ponuja preprosto rešitev v obliki mednarodne konspiracije židov. Problem, ki ga izpostavi Postone, je ta, da se navkljub vsej svoji reakcionarnosti takšna ideologija predstavlja kot antiehegemonika. Prav zaradi tega je August Bebel, eden izmed ustanoviteljev nemške Socialdemokratske stranke, antisemitizem označil za socializem bedakov.

Vzemimo konkreten primer. V soboto, 20. marca, se je pred okrožnim sodiščem v Ljubljani zgodil protestni shod Mladi proti represiji. Najava shoda je opozarjala, da smo prva generacija po drugi svetovni vojni, ki nima perspektive, da je naša sedanost živa nočna mora, da smo brez dela, z malo denarja in nenehno izkoriščani. Ob vsem tem nima smisla, da nas skrbi za pokojnine, saj je le malo verjetno, da bomo dočakali 65 let ...

Le kdo se z napisanim ne bi strinjal? Res je, mlad človek ima danes slabe perspektive, zaposlitev za nedoločen čas so zgolj še sanje, izkoriščanje s prekernim delom pa realnost. Nenehno podaljševanje delovne dobe pa lahko pomeni, da bo ta omejitev, ko bomo stari 65 let, najbrž dvignjena že na 80. Na vidiku ni politične sile, ki bi se bila sposobna upreti diktatu kapitala in začrtala nove horizonte pravičnejše družbe, ki bo po meri človeka. Na prvi pogled ter brez poznavanja ozadja in okoliščin se zato shod Mladi proti represiji zdi antikapitalističen in antiehegemoniki. Vendar ob detajlnem pogledu postane jasno, da gre tudi tukaj za socializem za bedake. Strukturno mesto židov, tokrat zasedajo homoseksualci, v osnovi pa gre še zmeraj za logiko, ki reševanje sistema vidi v podrejanju in uničevanju določenih družbenih skupin.

Ali smo se mu sposobni zoperstaviti?

Vzporednice z obdobjem, ki se je odvijalo pred slabimi sto leti, danes več niso zanemarljive.

Vse več evropskih držav se obrača v desno in tudi poulični napadi postajajo vedno bolj samozavestni. Nacionalsocialistična politika in njeni derivati tako nekoč kot tudi danes ponujajo instant rešitve na kompleksne družbene probleme. Nimate službe? Krivi so priseljenci, ki vam jih kradejo, saj delajo ceneje kot vi! Rešitev? Nič lažjega, znebimo se jih in spet boste imeli delo! Naravni sovražnik takšne logike, ki je psevdonapredna in celovit družbeni razvoj vidi na tepanju pravic takšnih in drugačnih manjšin, bi morala biti politična levica. Takšno vlogo je v zgodovini že odigrala. Vendar je danes stanje na levem političnem polju izrazito klavrno.

O parlamentarni levici, ki je od časov socialne države ves svoj politični kapital zavozila in začela pristajati na načela t. i. imenovane Tretje poti, kar je pomenilo zgolj še zmerno zavzemanje za kapitalizem s človeškim obrazom, niti ne velja izgubljati besed. Tako kot so se socialni demokrati na predvečer prve svetovne vojne v zgodovino zapisali kot tisti, ki so glasovali za vojne kredite in namesto delavskega internacionalizma podprli nacionalistični militarizem. Tako bo tudi obstoječa parlamentarna levica v zgodovino zapisana kot grupacija nesposobnih idiotov, ki niso bili v ničemer tako uspešni kot v ustvarjanju zmeraj novih političnih afer.

Kakšne so druge politične alternative, ki nam jih ponuja levica? Ena izmed možnosti so avtonomni prostori, o katerih smo marca izdatno pisali, in antifašistična gibanja, ki so v njih močno zastopana. Vendar ostaja ključni problem teh gibanj prav njihova teritorialna zamejenost in s tem relativna izoliranost od širše družbe. Tako kot pri vseh majhnih, skorajda plemskih skupnostih ljudi, tudi v tem primeru ne obstaja imunost na razvoj hierarhičnih vzorcev, raznih klanov in celo kultov osebnosti.

Na teoretskem področju prevladujoče stanje ni nič bolj opogumljajoče, levičarska teoretska produkcija odraža vsebinsko votlost, osredotočenost na analizo kulturnih fenomenov, ki se jih zamenjuje za politične in s tem dela veliko bolj nevtralne ...

Perspektive na polju leve misli in akcije tako niso opogumljajoče, temveč navdajajo za zaskrbljenostjo. Na vidiku ni politične strategije, ne teoretske ostrine, ki bi se bila sposobna spopasti s tem socializmom za bedake. Zato se zdi primeren odgovor na to: »Ne (še) ...«

Nimate službe? Krivi so priseljenci, ki vam jih kradejo, saj delajo ceneje kot vi! Rešitev? Nič lažjega, znebimo se jih in spet boste imeli delo!

Narod

Kapital in vera

Samo Šmajgl, ilustracija Luka Seme: Narod je izum 18. in 19. stoletja. Pod vplivom različnih dejavnikov, glavni so potreba ljudi po trdnosti bivanja, vzpon kapitala in ogroženost, so se ljudje povezali na podlagi jezika. ~~Avtohtonistične teorije so laž, za kar je ogromno dokazov (v obliki vtipkaj Peter Štih).~~ Ljudje za življenje potrebujejo iluzije in teh si ne pustijo vzeti. Poskusite reči kakšni stari mami, da ~~██████~~ ne obstaja in da je vse skupaj pravljica za lahko noč. No moja mi je namenila prav ubijalski pogled, pa še brez kosila sem ostal. Z narodom je enako. »Narod je družba, združena z iluzijo o svojih prednikih in s skupnim sovraštvom do svojih sosedov,« William Ralph Inge.

Odkar so glavni predmet našega orkestriranega medijskega prostora izbrisani, gradnja džamije, zakon o istospolnih skupnostih in nasploh nestrpnost, smo Slovenke in Slovenci postali zreli za psihiatrični kavč, saj imamo diagnozo, da smo ksenofobi. Če ima morda kdo pomisleke in argumente, ki ne ustrezajo nekakšni postmodernistični ideologiji popolne razpuščenosti in vsakršne odsotnosti meril za kakršno koli presojo, se lahko takoj postavi v vrsto fobijašev, ki so postali nekakšni novi fašisti. Torej nosilci posebljenega zla in hudodelstev vseh vrst. Nekakšna multikulturalna in multireligijska histerija je postala merilo za razločevanje duhov med pravimi in nepravimi, med sodobnimi in nazadnjaškimi, med svetovljani glavnega mesta in ruralnimi zarukanci periferne, po gnoju zaudarjajoče raje. Vsaj tako nakužejo tisti, ki se svoje tradicionalne katolikofobičnosti nič ne bojijo. — moralni teolog Ivan Štuhec, v Družini

~~Narod in nacionalna država sta produkt zgodovine.~~ Struktura, ki je dobro služila svojemu namenu, je postala zastarela in nepotrebna. Ob nastanku je pomenila napredek, danes pa je utež [...].

Datum. 14. julij 1789. Dan, ko so se množice odločile, da se ne gredo več tega sranja in so začele streljati. Prva je padla Bastilija, zatem se je ogenj revolucije razširil po Franciji. Tako je nastala prva republika. Začetek francoske revolucije velja za točko prehoda iz teritorialne države v nacionalno državo. Teritorialno državo je skupaj vezala fevdalna odvisnost med kraljem (cesarjem), knezi, grofi in tako navzdol do vitezov. Številni grofje in knezi v srednjem veku so bili vojaško in teritorialno močnejši od kralja (cesarja). S kraljem jih je vezala le formalna vez, praktično pa so bili popolnoma neodvisni od njih. Najbolj tipičen primer je Sveto rimsko cesarstvo, kjer posamezni knezi in grofi na svojih ozemljih vladajo kot kralji. Z novim vekom pa pride v Evropi do dveh bistvenih sprememb. Razvoj ekonomije in pojav absolutizma. Razvoj ekonomije. Z ozemeljskimi odkritji in razvojem tehnike privede od manufakturne proizvodnje do kapitalizma. Istočasno pa se z vse večjo centralizacijo države pojavi absolutni vladar, ki v eni osebi združi vso državo. L'etat c'est moi. Sam vzpon ekonomije povzroči pojav absolutizma. S povečanjem denarja v obtoku in prehodom iz naturalnega v denarno gospodarstvo vladar lahko začne pobirati davke. V srednjem veku je kralj svoje ozemlje moral deliti med podložnike in si s tem seveda manjšal moč. S takim deljenjem propade rodbina Merovingov. Sedaj je vladar lahko pobiral in si s tem večal moč. S centralizacijo in poenotenjem zakonov ter upadanjem moči plemstva je tako postal edina instanca v državi. Tako je tudi imel realno oblast nad ozemljem svoje države. Na tem mestu pa se pojavi nekdo, ki mu to, da ima vso oblast v rokah en človek, ni všeč. Meščani, lastniki kapitala in vladar najprej nastopijo skupaj proti plemstvu, nato pa kot pravi Marx: »si (meščan) izvojuje končno po postanku veleobrti in svetovnega trga v moderni reprezentativni državi neomejeno politično gospostvo. Moderna državna oblast ni drugega kot odbor, ki upravlja skupne zadeve vsega meščanskega razreda«. 14. julij 1789 je tako mejnik v nastanku moderne nacionalne države. Škarje in platno v novonastali državi drži v rokah kapital. A od kje narod, ki je temelj novonastale države?

Identiteta

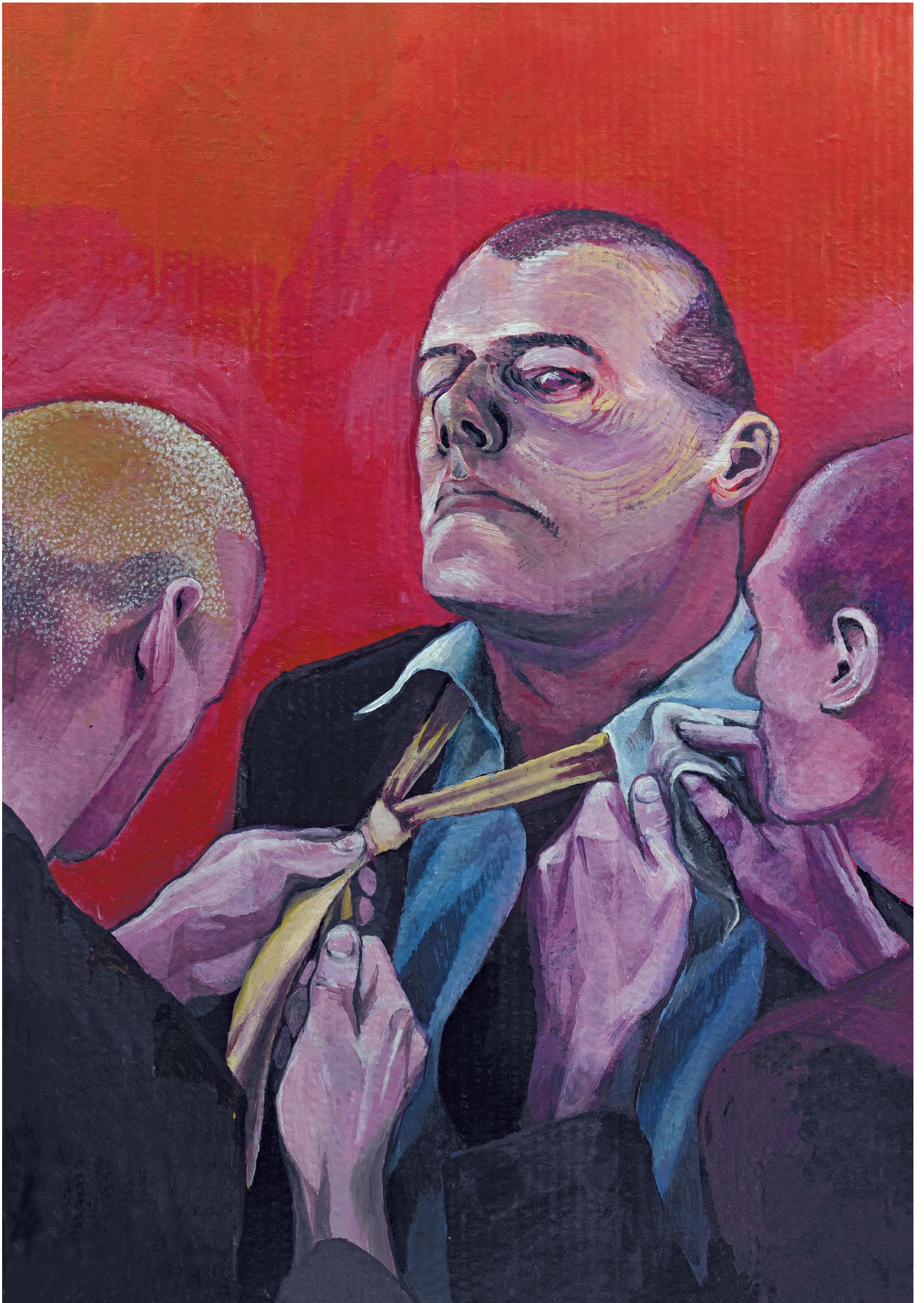
Ljudje se združijo, ko je njihova eksistenca ogrožena. Za združitev nujno potrebuješ sovražnika. Tako so se Grki zavedli skupne identitete, šele po tem ko so na njihova vrata potrkali Perzijci. Od perzijskih vojn naprej prihaja v zavest Grkov njihova povezanost napram barbarom. Pred tem enostavno ni potrebna. Sam sovražnik je lahko tudi znotraj iste države ali skupnosti. Proletarci nujno potrebujejo buržoazijo, ker če ni lastnikov kapitala, ki predstavlja izkoriščanje, je nesmiselna tudi povezava proletarcev. Tako se povezave med ljudmi v zgodovini vzpostavijo zaradi skupnih interesov, ki pa so direktna posledica izkoriščanja ali nevarnosti, ki so ji ljudje izpostavljeni. Govorimo o popolnoma nesebični povezavi, ki ne da posamezniku znotraj povezave nikakršne ekonomske, politične ali socialne prednosti pred ostalimi. Vzpostavijo se tudi povezave med ljudmi, ki za vzpostavitev ne potrebujejo zunanjega sovražnika in so primarno namenjene koristi. Od monopolskih trgovskih pogodb prejšnjih vekov preko kartelov in trustov, do današnjih multinacionalk je glavni namen takšnih povezav bogatenje posameznikov in ne blagor ljudi. Vzpostavijo se zaradi individualne koristi in prevlade ljudi nad drugimi v skupnosti. Tako se zaradi obeh dejavnikov konec 18. in v 19. stoletju začne razvijati identiteta naroda. Povezava v boju proti zunanjemu sovražniku je vidna v boju Slovencev proti nemškemu vplivu in boju francoskega ljudstva proti kralju. V obeh primerih se ljudstvo poveže proti zatiranju, pa naj si bo s strani kralja ali s strani večine. Drugi vzrok pa je ekonomska korist buržoazije, ki novonastalo identiteto naroda uporabi za svoj vzvod, kot je kralj pred tem uporabljal cerkev, brez katere ni mogel vladati. Marx: »Neodvisne, skorajda le z zavezniškimi vezmi povezane pokrajine z različnimi interesi, zakoni, vladami in carinami so bile strnjene v eno nacijo, eno

vlado, en zakon, en nacionalni razredni interes, eno carinsko mejo«. In tako je človek prevzel fiktivno vez, ustvarjeno v 18. stoletju, in se ji podredil, ker mu je takrat prinašala preživetje. Tako s socialnega kot z ekonomskega vidika.

Vera in mit

Vsak človek veruje. Nietzsche pravi: »Antični človek je stal na kopnem in se oziral po brezmejnostih morja, danes smo na morju in se oziramo po kopnem.« Kopno je temelj, neizpodbitna resnica, vera, ki jo človek potrebuje, da eksistira. V antiki je vse jasno. Svet bogov je trden, ljudem daje smisel, da je svet, v katerega smo bili izvrženi, namenjen nam in da naša dejanja v sliki življenja štejejo za nekaj. Krščanstvo ta smisel obstoja samo prestavi iz tega sveta preko meje življenja v onostranstvo, ki postane končni cilj in obljuba, na katero se splača počakati. Potem pa pride nek pujs in reče: »Bog je mrtev«. Stavek je produkt tega, kar je začel Descartes. Racionalisti so svetu iztrgali vso mitičnost in za vodilo postavili razum. Odsotnost mitičnosti prinaša s sabo praznino, ki jo um ne more v celoti zapolniti. Bog je sedaj prisoten le še kot prvi porok za svet, ni pa več potreben kot temelj bivanja, trdo kopno, inspiracija v vsakdanjem življenju. Tako krščanstvo ne more biti več nosilec celotne vere. In sedaj se znajdemo v potapljanju se barki na morju. Z vso vnemo spet iščemo kopno. In ovce najdejo novega idola: Narod. Narod prevzame del verskih potreb človeka, ki jih je pred tem nosilo (v Evropi) krščanstvo. Krščanstvu ostane posmrtno življenje, medtem ko narod prevzame vsakodnevno potrebo po trdnosti v bivanju. Narod človeku da višji cilj, trden temelj, za katerega je vredno umreti. V srednjem veku so v križarskih vojnah umirali za vero, danes umiramo za očetnjavo. Orbitoglavci in podobna zalega se po svojem bistvu prav nič ne razlikujejo od muslimanskih verskih fanatikov, ki prepasani z razstrelivom hitijo k Alahu. Oboji brezumno verujejo v svoj prav, laži, ki postanejo dogmatska resnica. Njihov um se ukloni nagonu. Da pa um podleže takšni prevari, ki si jo ljudje sami vsilijo zaradi pomanjkanja volje do moči in teže, ki jo prinaša s seboj resnica, je potrebno narod mitizirati in ga postaviti izven dosega racia. To storimo enostavno s prestavljanjem začetka zgodovine nekega naroda nazaj, in nazaj in nazaj. V čas, ko lahko mirno zagovarjamo avtohtonistične teorije (Zanimivo, da se ljudje, ki zagovarjajo teorije, da smo si Slovenci kot narod lastili pol Evrope, ne zavedajo, da nas s tem postavijo za najbolj pussy in nesposoben narod. Iz posesti celotne Evrope so nas zreducirali na zaplato 20.000 km². In še zelo ponosni naj bi bili na to.), ker zaradi premalo podatkov ne moremo znanstveno dokazati nasprotnega, kot pri bogu ne moremo dokazati njegovega neobstoja. Zraven še pridamo posameznike, ki so se žrtvovali in dali svoje življenje za narodov blagor. Postanejo odrešeniki, vživijo se v vlogo, ki si jo je včasih lastil Jezus Kristus. Človeštvo tako prerazporedi svojo potrebo po veri. Dobimo nov sistem, ki pa ni nič bolj resničen od starega. Da iluzija zdrži, pa je potrebno, da vsi verujejo. Če si se v srednjem veku razglasil za ateista, so prijazni ljudje (a. k. a. inkvizicija) hitro poskrbeli, da ti je bilo toplo pod nogami. Ker pa danes krščanstvo ni več glavni nosilec ljudske vere, si lahko mirno ateist, samo Hrvat ne smeš biti, ker potem se v zavesti ljudi spet prikaže temni srednji vek.

Narod in nacionalna država sta produkt zgodovine. Struktura, ki je dobro služila svojemu namenu, je postala zastarela in nepotrebna. Ob nastanku je pomenila napredek, danes pa je utež, ki zavira prosperiteto človeštva. Zato je ponovno potreben 14. julij, ki bo odprl nove horizontne in vzpostavil nov koncept povezanosti. Da pa pride do tega dne, je najprej potrebna temeljno prevrednotiti vrednote, na katerih sloni človeško bivanje. Ko bo človeška moralna drža prešla iz morale pobožne ubogajoče črede v moralno volje, ko bodo ljudje premagali apatičnost in nihilizem dobe, takrat bo možna sprememba. Kaj se bo zgodilo v prihodnosti, pa je odločitev, ki jo prepuščam vam.

Slovenec sem, Slovenec sem. Na plaži s pekinezerjem, velik prekratkim penisom, rodilnikom in dvojino. Samski do smrti ali pa poročen 10-krat, nikol ne bom imel otrok, imel bom pravnike. Najraje bi ustrelil Zorana Jankoviča, še raje bi bil na njegovem mestu. Vrgel bombo na parlament, ampak kaj če imajo not še kaj prostora zame? Nosim sončna očala ponoč, sam materinega znamenja na čelu ne moreš skrit. Žena je umrla devica, poznam jo bolj kot kdorkoli drug, poročno noč sva preživela v laboratoriju. Pesek in podgane / ljubezen in njen protistrup. V nedeljo pri sv. Jakobu pojem Dominus nostrus na koru. Čez teden sam sebi delim obhajilo, ko počasi in zanesljivo spreminjam kri v vino. Slovenec sem / nož na grlu olimpijskih udeležencev, Primož Peterka vprežen v egotripu tisočih revežev. Slovenec sem, ko pobiram štoparke z belim mercedesem, z leder sedeži in navijam Severino z mp3-playerjem. Slovenec sem, moja občutljivost je umrla s Kennymem. V eni roki nosim MasterCard, v drugi vzorec župnikove sperme. V mojem bloku ne morem nikogar prosit za eno žličko soli – Mercator je moj najboljši sosed. Ko zunaj zagrmi, soseda kliče policijo, najstniki v oblakih mislijo, da že letijo. Slovenec sem, vsake pol leta grem čez ustavo z Edigsom, napaka ni napaka, če se z njo večina strinja. Če si vsi iztaknemo eno oko, bodo dvooki ljudje spački, strpni do drugačnih, dokler so vsi enaki. Večina nesreč se ne zgodi po nesreč. Samomorilci prihajajo ven spomlad in ne puščajo pisem. Če bi umrl v karambolu, bi bil zdaj legenda rocka, namesto tega si veteran brez prstana- izmeček popa. Slovenec sem – krize identitete so in, prvič pijan na Rock Otočcu, na Soči potegnil prvi dim. Slovenec sem – s punco na klopici v City parku, 10 let sem že na faksu, valjda ne bom zdeje ratal delaven. Podpisujem peticije, hodim na referendum, pijem kapučino, na Petrolu kupujem sendviče. Če ne bi imel zjutraj službe, bi vstajal ob enih popoldne, če ne bi obstajale solze, ne vem kaj bi počel z očmi. Slovenec sem, iz solzne doline, doline cvička, Denis pokora / plod neuspešnega kondoma / plod ne-domišljije / plod nesrečnega zakona, Plod sindikalnih izletov in zafrustriranih tajnic. Črno beli pionir kapitalistični državi, v digitalni eri z analognimi možgani. Časopisi imajo črno kroniko na prvi strani in po venah se pretaka kri državnega tožilca. Celo mojo identiteto spraviš na eno vizitko, ne bo me na volitvah, dokler ne klonirajo Krambergerja. Slovenec sem, moja prestolnica bela Bratislava, zadnji praslovan, ki se še ni naučil plavat. Ne maram se pogovarjat in če že, pol obrekujem, če se mi ne zdiš neumen, sem najbrž nate ljubosumen. Moji prijatelji namesto oči nosijo gumbe za plišaste medvedke, nimajo ust pa vseen kažejo nasmeške. Moj kolega čas, s katerim se trudim ohrant stike, mi bo jutri obrnil hrbet in me povozil v rikverc. Slovenec sem, vzem si ga na hard, vzem si ga na izi, Vzem si ga na ne poznam te in ti ne poznaš mene ... spizdi.

— **N'toko: Slovenec sem**

Za narodov blagor

»Za to družbo ni dovolj, da delaš, imaš rad žensko, s katero boš imel otroke, globoko spoštuješ svoje ljudi in narodovo kulturo ... Ne! Moraš naravnost ljubiti še pedre, postopače, nonšalantne čefurje, cigane in vso ostalo sodrgo in kar je podobnega.«

— intervju z naciskinheadom, Sobotna priloga, 30. 9. 2000

Sandra Ocepek, ilustracija Matjaž Komel: Kdo se skriva za masko patriotizma in ██████████? Morda nekdo, ki si ne upa živeti, kot bi si želel, in usmerja agresijo v tiste, ki to počnejo? Nekdo, ki zavoljo tega, da nekaj »je«, označuje in obsoja tiste, ki to »niso«?

Koncept naroda

Narod je ideološki konstrukt. Rase in narodi sami po sebi nimajo nikakršne vrednosti, dokler jim njihovi nosilci vrednosti ne pripisejo. Za obstoj kategorije tako rase kot naroda, za njeno delovanje in učinke je torej bistvenega pomena rasna ali narodna zavest. Obstoj rase ali naroda je tako močno izmuzljiva kategorija, katere obstoj je odvisen od naše vere vanj. Ena izmed temeljnih človeških potreb je opredeljevanje koordinat lastne pripadnosti. Narod ali rasa sta konstrukta, ki nam omogočata ustvarjanje lastne identitete: sem belec, sem Slovenec ... Zato, da sem jaz lahko Slovenec, moram nujno opredeliti tistega, ki le to ni, drugače se moj konstrukt ne more vzpostaviti. Jaz sem Slovenec in Evropejec, nekdo drug pa to ne bo, dokler ne izpolni postavljenih pogojev. Bitka za biti ali ne biti del razvitega sveta postaja vse bolj absurdna tekma kratkovidnih. Osrediščeni na narodno, rasno ali kakršno koli ločevanje ljudi pozabljamo na preprosto dejstvo: naš svet je skupen, zgodovina našega naroda ali naše rase pa je le del nečesa širšega, naše skupne preteklosti, preteklosti človeštva. V osrediščenju takšnih ali drugačnih delitev ljudi pozabljamo, da vsi igramo na istem odru, pozabljamo, da so k nastanku naše kulture prispevali tudi tisti, ki jih sedaj opredeljujemo za »druge« in »ne naše«. Ko interpretiramo zgodovino in označujemo svoje teritorije, si predstavljamo, da obstoj drugih ni naša stvar. Tujec tako ni nekdo, ki ima drugačno barvo kože kot jaz, morda drugačno konstitucijo obraza ali pa uporablja drugačen jezik. Tujec je nekdo, ki sem ga kot takega opredelil zato, da jaz sam nekaj sem, zato da sem lahko ustvarjam lastno identiteto. Bojan Dekleva v svoji knjigi govori o tem, da je koncept naroda v svojem bistvu ideološki konstrukt ter je v tem smislu tako poljuben in zato ničev kot katerakoli druga opredelitev. Strah pred praznim poljem nepripadnosti poganja ljudi v ustvarjanje identitet. Vsakdo poskuša na svoj način odpraviti svojo tujostjo. Splošna formula, kako se instantno napolniti z vsebino, je: postaviti se nasproti nekemu, ki ni ti.

Skinhead: od delavstva do neonacizma in rasizma

Vsi si ustvarjamo lastno identiteto, narodna zavest je v večjem ali manjšem obsegu prisotna pri vsakem izmed nas. Problem pa nastane, ko se za oblikovanje narodne, rasne ali kakršnekoli druge identitete posameznik poslužuje nasilnih in diskriminatornih sredstev. Takšna oseba zaradi lastne negotovosti in težnje po pripadnosti išče nekoga, ki ga bo lahko opredelila za slabšega od sebe in na podlagi tega ustvarila občutek lastne (več) vrednosti.

Kmalu po drugi svetovni vojni pa so se v Angliji pojavili t. i. Skinheadi, skupina uporniške mladine, katere kult se je sčasoma prenesel v večino evropskih držav in ga v transformirani obliki poznamo tudi na naših tleh. Nastali so kot odziv mladine na socialne probleme v Angliji (brezposelnost, revščina, neperspektivnost ...). Integrirali so se v prestopniške bande, uživali v agresiji, golorokem nasilju in seksizmu patriarhalne usmerjenosti. Bili so 15–20 let stari fantje brez perspektive, konzervativno usmerjeni. Prezirali so predvsem Azijce, hipije, geje, lezbijke, šminkerje, torej vse, kar je bilo drugačnega, tujega in »nemoškega«. Konec sedemdesetih je na gibanje skinov

močno vplivala Nacionalna fronta Britanske nacionalne socialistične stranke, ki jih je sprejela v »novopečeno ulično vojsko NF«. NF je v kult skinov »vsilila« rasizem in od takrat naprej so skinheadi etiketirani kot rasisti, naciji in huligani. Agresivnost so izražali nad vsem, kar so prezirali, bili so krinka angleške zakonodajne politike, ki je poudarjala patriotizem, krivdo rasizma pa pripisovala skinheadom.

Zunanji izgled skinheada, ki se je formiral v tistih časih, ostaja skoraj nespremenjen celo do današnjih dni. Osnovno figuro predstavljajo vojaške hlače, industrijski škornji Dr. Martens in naramnice ter pobrita glava ali zelo kratki lasje. Tak izgled asociira na zapornike, vojsko in policijo. »Uniforma« povečuje občutja pripadnosti in posamezniku omogoča, da tudi na fizikalno izraža svoja prepričanja.

Leto 1978 je zapisalo nov boom skinov s pojavom glasbe oi in rasne nestrpnosti, ki je postala očitna v napadih na priseljence, homoseksualce, črnce ... Kmalu se je pojavila podzvrst glasbe oi, imenovana R. A. C. (Rock Against Communism), ki je izrazito rasistično orientirana. Med začetnike te zvrsti štejemo Iana Stuarda, ki je tudi ustanovitelj gibanja Blood&Honour, katerega mreža se je razpletla z britanskega otoka po vsem svetu. Od tu naprej se je del subkulture skinheadov širil v smeri neonacizma, ustvarjala so se (in se še ustvarjajo) desno radikalna legalna, pollegalna in nelegalna gibanja in organizacije, ki stremijo k rasizmu, antisemitizmu, nacionalizmu, šovinizmu, zanikajo holokavst in nimajo skupne ideologije. Neonacisti so le del skinheadov, ki je prevzel neonacizem.

Skinhead na naših tleh

Tudi na naših tleh se gibanjem kot je Blood & Honour ne moremo izogniti. Na spletu zlahka odkrijemo vrsto »zgolj« domoljubnih organizacij, ki se ena za drugo zgražajo nad diskriminacijo, izvajano nad njimi s strani medijev, ki jih označujejo za nestrpne in ksenofobične. Prav zanimivo je, kako usklajeni so v takšnih pojmovanjih. Naj citiram naciskinheada, ki mu pripada tudi uvodna izjava in je kajpak zgolj patriot: »Te označitve in etiketiranja raznih sociologov in novinarjev so povsem zgrešena. Če je tvoje mišljenje malo drugačno, te že označijo, če se družiš s sebi enako mislečimi, si že pravi nacist. Družbene norme so danes postavljene v tej smeri, da moraš biti strpen, tolerant, imeti rad tujce ...«. Kasneje v intervjuju za časnik Delo izjavi: »Nacistične oznake meni predstavljajo združeno belo Evropo,« in nadaljuje: »Hitler je borec za belo raso. Svojemu narodu je hotel pridobiti zdrave vrednote, ki se mi zdijo zelo pozitivne ...«. Že prikazani citati nakazujejo na izrazito nekonsistentnost argumentacije. Očitno je, da argumentacija izhaja iz emocionalnega in je racionalno popolnoma nesmiselna. Kako smiselno je poveljevanje nacistične ideologije s strani Slovencev, ki ga v primeru, da bi se ideologija uresničila, verjetno sploh ne bi bilo? In predvsem gre že iz omenjenih citatov poudariti, kako očitno je, da ne gre zgolj za domoljubje in patriotizem, ampak za očitno simpatiziranje z ideologijami, ki v sebi nosijo zakladnice agresije, nasilja in nestrpnosti.

Kar se mi zdi nevarno, je dejstvo, da je krinka domoljubja v resnici za veliko identitetno še neizoblikovanih mladih zelo močan motivator za priključitev k različnim »domoljubnim« organizacijam. Poleg tega so ciljna skupina organizacij mladi, za manipulacijo najbolj dovzetni

ljudje. Manj kot je tvoja identiteta izoblikovana (in zasluge za neizoblikovanost ponavadi nosijo primarne družine in šolske institucije), bolj boš dovzeten za takšne in drugačne ideje. In zavljo teh idej so pripravljeni storiti marsikaj.

Zanimiv je tudi način, kako so ideje podane. Koncepti ne slonijo na racionalnih elementih, ampak predvsem na emocijah. Mladim se veplja ljubezen do domovine (s katero seveda v osnovi ni nič narobe), občutja pripadnosti svoji skupini, skupinska povezanost, enotnost (stil oblačenja), varnost ... Za ohranitev teh emocij pa so nujno potrebne tudi emocije agresije, ki je usmerjena na vsakega, ki s svojo drugačnostjo ogroža mojo skupino, obsojanje vsega, kar nisem jaz in moji, ter nestrpnost do vsakega, ki živi drugače, kot živim jaz. Brez nestrpnosti do drugačnih tudi jaz in moja skupina v resnici ne obstajava.

»Oni«

Kdo je tisti »nezaželjeni na naših tleh? Kdo je tisti, ki »izpodriva« slovensko nacijo in kulturo?

V Sloveniji je nestrpnost še vedno večinoma usmerjena na priseljence iz dežel bivše Jugoslavije, ki so se k nam najbolj množično priseljevali v 60. letih prejšnjega stoletja. V mnogih državah predstavljajo migracijski tokovi 60% prirasta prebivalstva. Tudi v Sloveniji so migracijski procesi, kot so bili že kdaj poprej, demografska nujnost, brez katere, trdijo nekateri teoretiki (npr. Grosar, 2001), kot narod ne bi preživel.

Pa vendarle je velik del diskriminacije usmerjen proti pripadnikom tujih narodov, ki po besedah »domoljubnih« domačinov v primeru, da se ne prilagodijo naši kulturi nimajo kaj početi na naših tleh. Zakaj nas drugačna kultura na naših tleh tako moti? In v čem se »oni« tako razlikujejo od »nas«. Kaj pa vse tisto kar nam je skupnega? V končni fazi imamo hočeš nočeš ogromno skupne zgodovine, med drugim so si tudi naši jeziki v močnem sorodstvu in tudi »naša« kultura se verjetno od »njihove« drastično ne razlikuje. V ozadju se tako verjetno skriva le strah pred izgubo lastne identitete, pred izgubo občutka pripadnosti in vsa agresija, ki je usmerjena na tiste, ki v moj strogo zaključen krog ne spadajo, izvira zgolj iz tega strahu.

In kot pravi slovenski pregovor: Kdor strah v glavi nosi, temu je vsaka senca pošast.

Obstoj rase ali naroda je tako močno izmuzljiva kategorija, katere obstoj je odvisen od naše vere vanj. Ena izmed temeljnih človeških potreb je opredeljevanje koordinat lastne pripadnosti. Narod ali rasa sta konstrukta, ki nam omogočata ustvarjanje lastne identitete: sem belec, sem Slovenec ... Zato, da sem jaz lahko Slovenec, moram nujno opredeliti tistega, ki le to ni, drugače se moj konstrukt ne more vzpostaviti. Jaz sem Slovenec in Evropejec, nekdo drug pa to ne bo, dokler ne izpolni postavljenih pogojev. Bitka za biti ali ne biti del ~~sveta~~ sveta postaja vse bolj **absurdna tekma kratkovidnih.**

Volkovi v ovčjih preoblekah

Gregor Inkret, ilustracija Aljaž Košir – Fejzo: Toda tudi oni so ██████ ljudje. Na spletni strani slovenske sekcije neonacističnega (njegovi člani ga sicer pojmujejo kot nacionalsocialistično) gibanja Blood & Honour se na določenih mestih (ne na vseh) pojavlja smešna slovnična napaka. Neznani avtorji so jo verjetno zagrešili nehote, v silni želji po obvarovanju slovenskega jezika in slovenske kulture pred »~~multirasno~~ in ~~multikulturno~~ družbo«. In sicer gre prav za ██████████ pisanje različnih oblik pridevnika »slovenski«: ta se, če ne gre za začetek stavka ali ime, pravilno piše z malo začetnico, »domoljubi« pa ga pišejo z veliko. Tako besedne zveze, kot so na primer »... Slovenska mentaliteta ...«, »... Slovensko gibanje ...«, »... Slovenski general ...«, »... Slovenska zgodovina ...«, delajo našemu maternemu jeziku, posledično pa tudi širši kulturi izražanja, ~~bolj~~ ~~slabo~~ uslugo.

Namen tega sestavka seveda ni preučevanje pismenosti takih in drugačnih društev ter divizij, ki svojo rasistično in ksenofobno ideologijo prodajajo pod različnimi preoblekami. Pisanju o resnih temah pač včasih dobro dene kanček ironije.

Glavni izhodišči

Ko razmišljamo o novodobnem rasizmu, fašizmu, nacizmu ne moremo mimo dveh predpostavk. Prva pravi, da je (nasilno) zavračanje, nestrpnost in strah pred Drugim eden od glavnih načinov formiranja neke skupnosti in izražanja njene (pre)moči. Genocidne in iztrebljevalske politike, ki imajo zasnovo v večvrednosti določenega naroda, rase, civilizacije se niso začele v koncentracijskih taboriščih tretjega rajha (kar seveda niti najmanj ne zmanjšuje njihove pošastnosti), temveč imajo daljšo brado. Njihova dediščina se je nalagala skozi zgodovino; leži na primer v evropskih kolonizatorskih ekspedicijah, v pogromih nad domorodskimi ljudstvi, ki so bila v napoto širjenju imperijev, v različnih verskih vojnah, v trgovini s sužnji itd. Uveljavljanje prevlade skozi nasilje nad drugačnim, tujim, neznanim je nekaj, kar človeštvo spremlja že od nekdaj, je skorajda starodaven, univerzalen napadalni »refleks«, ki ga je zato treba še toliko bolj zavračati.

Drugo izhodišče govori o nevarnosti personalizacije slabega in zlega, zato je lahko izjemno nevarno, če se ksenofobična, rasistična, nestrpna ravnanja odpravijo kot posamezni ekscesi, osamljeni primeri, kot dejanja »domoljubnih« posameznikov, ki so ušli izpod nadzora, pri tem pa se ne nameni dovolj pozornosti širšemu družbenemu kontekstu. Kot je imela nestrpnost do judov v Evropi, ki je eskalirala med drugo svetovno vojno, svoje zgodovinsko ozadje, ima denimo tudi novejši vzpon evropskih desničarskih in z njimi povezanih nacionalističnih gibanj, povsem jasno ozadje in ni zgolj plod razmišljanja obrobnih, skrajnih skupin.

Doma in po svetu

Lahko se ozremo že po naši okolici: na sosednjo Italijo, recimo, kjer so pred časom divje preganjali (nezakonite) romunske in afriške priseljence in je italijanska vlada v ta namen na ulice poslala celo vojsko. Na drugi strani pa se stalno kaže nepripravljenost italijanskih oblasti (na čelu z Berlusconijem in populistično Severno ligo) obračunati s dediščino fašizma in priznanjem svojega deleža krivde v moriji druge svetovne vojne. Tudi Avstrija ni opravila denacifikacije, kar so med drugim dokazovali tudi številni šovinistični, protislovenski izpadi pokojnega koroškega glavarja Jörga Haiderja in njegovo simpatiziranje z nacizmom.

Na Madžarskem je pred kratkim tamkajšnji parlament zavzela desna koalicija Fidesz bivšega premiera Viktorja Orbana, družbo pa ji bo s 16,7 odstotka (vsaj toliko so jih zbrali v prvem krogu) delala tudi skrajno desna stranka Jobikk. Ta ima svoj mobilizacijski podaljšek v zloglasni milici, »vaški straži« Madžarski gardi (Magyar Gárda), ki kljub temu, da jo je sodišče uradno razpustilo, nadaljuje s svojimi aktivnostmi. Njeni člani v črno-belih uniformah paradirajo naokoli, ogrožajo »Nemadžare« in drugače misleče ter hrepnijo po Madžarski izpred leta 1920, ko je država kot del habsburškega imperija imela dostop do Jadranskega morja.

Po podatkih televizije Current TV so Rusiji turbulentna tranzicijska devetdeseta (slaba ekonomska situacija, vojna v Čečeniji) in Putinova avtokracija prinesli med 50.000 in 70.000 aktivnih neonacistov, kar naj bi predstavljalo več kot polovico neonacistov na svetu. Ruski neonacisti v skupinah napadajo tujce, ki prihajajo večinoma s Kavkaza, svoje podvige objavljajo na različnih internetnih portalih, glavno merilo pa je zanje barva kože. Tako vse, kar je temnejše od bele, predstavlja nevarnost in grožnjo za ruski narod. Zato je denimo simptomatičen primer nogometnega kluba Zenit iz Sankt Peterburga (zmagovalca nekdanjega Pokala UEFA in evropskega superpokala iz leta 2008), kjer odgovorni sicer »zaposlujejo« tujce, a obenem ne kupujejo temnopoltih igralcev, da ne bi razbesneli svojih navijačev.

Na Nizozemskem je v vzponu stranka PVV (Partij voor de Vrijheid) Geerta Wildersa, demagoga, skrajno desničarskega in nacionalističnega politika, ki je svojo politično moč zgradil s pomočjo nestrpnosti do tamkajšnjih muslimanov. Očita jim nagnjenost h kriminalu in poziva k prepovedi gradnje minaretov. Muslimani zanj predstavljajo grožnjo nizozemski družbi in nizozemskemu načinu življenja, ki ju je potrebno brezpogojno zaščititi.

Tudi Slovenija pri vsem tem ni nobena izjema; prejšnja, desna vlada je v skladu s svojo

politiko odkrito spodbujala nacionalistična čustva, na veliko poudarjala pomen državotvornosti, odgovornosti do naroda, obsojala »nedržavotvornost«, vznemirjala s primitivnimi in šovinističnimi izpadi (spomnimo se le pozivov poslanca Pavla Ruparja k pregledu mednožij dveh poslank) ter odkrito igrala na karto zgodovinskega revizionizma. Sedanja, »leva« vlada pa se večinoma premedlo odziva na posamezne skrb zbujujoče nestrpne izpade skrajnih skupin (recimo na najnovejši aprilski incident na ljubljanski filozofski fakulteti), kot bi se bala zavzeti jasna in ostra stališča, ki pritičejo njeni politični drži.

Ozadje

Porast skrajnih nacionalističnih in neonacističnih gibanj v zadnjih dveh desetletjih sovpada z razpadom socialne države, krčenjem javnega sektorja, izgubo tradicionalne varnosti, z naraščanjem negotovosti in družbene neenakosti. Modernizacija, tehnološki razvoj, selitev industrije izven stare celine, staranje evropskega prebivalstva in kult gospodarskega napredka so na novo določili družbene prioritete.

Vstop v Evropsko unijo in NATO ter tranzicijski prehod v kapitalistično ekonomijo državam vzhodnega bloka recimo ni prinesel vsesplošnega blagostanja in bogastva, ampak je začrtal ostro ločnico v družbi zmagovalcev in poražencev. Poráženci pa za vzroke svojih težav iščejo preproste odgovore.

V takih okoljih potem najbolje uspeva demagoška, populistična, nacionalistična politika z jasno profiliranimi in udarnimi stališči. Skupni imenovalec evropskih neonacističnih ideologij je tako večvrednost bele rase, absolutno spoštovanje njenih vrednot in njenega načina življenja, obramba evropske civilizacije in poveličevanje nacistične/fašistične ikonografije. Pri tem ni prostora za izvirnost; slovenski, ruski, hrvaški, madžarski ali katerikoli drugi nestrpneži in rasisti – vsi uporabljajo podobno izključevalno retoriko, se zanašajo na podobne stare narodno buditeljske mite, iščejo »zgodovinske« dokaze o svoji superiornosti v davni preteklosti, ljubijo kvazi znanstvene teorije (denimo tiste o holokavstu kot mitu), na internetu beležijo svoje »aktivnosti« in se s svojimi somišljeniki iz drugih držav srečujejo prek različnih družabnih srečanj, taborov, koncertov.

Neonacisti, nestrpneži, obritoglavci, kakorkoli jih že imenujemo, so dobro posvojili sodobni piar. Svoje razmišljanje oblačijo v sicer bolj prozorne plašče »politične korektnosti«. Nimajo se za naciste, fašiste, temveč za nacionalsocialiste, domoljube, »prave, čistokrvne Slovence/Italijane/Ruse itd.« , »zaskrbljene sošolce«. Po njihovem niso nasilneži, ki napadajo, ampak napadene žrtve. Kot lahko preberemo, sicer obsojajo vse totalitarizme, a po drugi strani še vedno obeležujejo obletnice Hitlerjevega rojstva in občudujejo domobranskega generala Leona Rupnika.

Svoje mnenje so tako nestrpneži v določeni meri artikularili, ga postavili na vidno mesto, najpogosteje na splet, svoje delovanje razvijajo tudi z organizacijo različnih dogodkov, imajo lastno trgovino, kjer prodajajo različne izdelke (kape, majice, vžigalnike) s svojimi simboli. Kot da brce (nasilje seveda ostaja del njihove folklore) ne zaležejo več in bedno ulično razgrajanje ni dovolj ter je javnost potrebno pridobiti na svojo stran predvsem v glavah, na intelektualnem nivoju. Zgolj uporaba sile jim očitno ne zadostuje. Sicer pa je v reportaži revije Time neki ruski obritoglavec že pred leti povedal, kako je načrt njegove skupine zaviheteti se na vodilne položaje v politiki, medijih, gospodarstvu, odkoder bodo učinkoviteje uresničevali svoje ideje kot s prelivanjem krvi na ulicah. Pri tem jim lestev pogosto drži vladajoča politika, najsi, ko podpihuje strasti, ali ko gleda stran.

Niti različni kulturni dogodki ali akademske ustanove niso varne pred ksenofobnim nasiljem. Lanski prihod nasilnežev v prulski Cafe Open, kjer je potekal literarni večer gejevske in lezbične literature, zato ni sramotna izjema. Že pred slabim desetletjem so nestrpneži iz vrst famozne navijaške skupine Bad Blue Boys v zagrebškem kulturnem centru Močvara na premieri dveh dokumentarcev o Milku Djurovskem, nekdanjemu nogometašu srbskih klubov Crvene zvezde in Partizana, razbili inventar in ustrahovali goste.

Ni dvoma, če skrajnim, nestrpnim skupinam prepustimo »discipliniranje« družbe, je bitka že vnaprej izgubljena. Če stojimo zraven in si zatis-kamo oči in ušesa, smo sami krivi. V kolikor pa se jim postavimo po robu z jasnimi argumenti, z zdravom pametjo, s spoštovanjem človekovih pravic in s strpnostjo do drugačnih, pa bitko z njimi vsaj začnemo.

Vstop v Evropsko unijo in NATO ter tranzicijski prehod v kapitalistično ekonomijo državam vzhodnega bloka recimo ni prinesel vsesplošnega blagostanja in bogastva, ampak je začrtal ostro ločnico v družbi zmagovalcev in poražencev. Poráženci pa za vzroke svojih težav iščejo preproste odgovore. [...] Pri tem ni prostora za izvirnost; slovenski, ruski, hrvaški, madžarski ali katerikoli drugi nestrpneži in rasisti – vsi uporabljajo podobno ██████████, ██████████ retoriko, se zanašajo na ~~podobne~~ stare narodno buditeljske mite, iščejo »zgodovinske« dokaze o svoji superiornosti v davni preteklosti, ljubijo kvazi znanstvene teorije (denimo tiste o holokavstu kot mitu), na internetu beležijo svoje »aktivnosti« in se s svojimi somišljeniki iz drugih držav srečujejo prek različnih družabnih srečanj, taborov, koncertov.

Dobrodošli v deželi na sončni strani Alp, tukaj nočemo Čejenov, ki hočejo naš skalp, nočemo ciganov, ne, nočemo izbrisanih, nočemo nobenih kot barvanke pisanih. Naj bo vse sterilno, pa magari vse senilno.

[...]

Pravilen mladenič Bandidos srka, vici o Mujatu in Hasotu, tako ta narod drka. Danes je samo na vasi mastil, Slovenci ponosni na Triglav, kot da so ga sami zgradil. Reveži prosijo, da bi jim dali azil, tle bi se prav takih radi znebil. Naj na meje dajo napis dobrodošli v državo, ki se je gradila z ilegalno prodajo orožja in krajo deviz.

Ja ja, ne se delat da ne veš, ne bi mi tega, ja bi bi, kar priznaj kolega. Poln kurac mam teh domoljubov, ki so pljuval jugo, ma vsi dvigajo roke, ko zaslišijo trubo. Slovenski narod je kot vsak drug, pada na reklame, glumi žrtev in se dviga nad jug.

[...]

Skri se, če se lahk, prihaja folk z dežele, ubijajo z nasmeški, so kot morsko dno prikrito z ježki, nad gladino zgleda vse lepo in prav morš it v globino, da bi resnico spoznau.

Ico Lumbago, Samo Boris in Valterap: Dežela (odseki iz pesmi)

Vsi ti čudoviti fašizmi

»Večni fašizem (Ur-fascism) je še vedno z nami, včasih celo presenetljivo odkrito. Bilo bi veliko lažje za nas, če bi se pojavil nekdo, ki bi rekel: »Želim ponovno odpreti Auschwitz, želim, da črne srajce ponovno paradirajo po italijanskih trgih. Življenje ni tako preprosto. Večni fašizem se lahko vrne v najbolj nedolžni preobleki. Naša dolžnost je, da ga razkrijemo in pokažemo na katerokoli izmed njegovih novih različic – vsak dan in na vsakem koščku sveta.« – Umberto Eco, »Ur-Fascism« v New York Review of Books, 22. junij 1995)

Samo Bohak: V liberalnih demokracijah obstaja konsenz, da fašistične in nacistične ideologije niso sprejemljive. Ta aksiom leži v samem temelju ustav naprednih zahodnih demokracij. Oblasti držav v Evropi po večini črpajo svojo legitimnost iz odpora proti fašizmu in nacizmu pred drugo svetovno vojno. ~~Slovenci smo ponosni na dediščino upora proti fašizmu.~~ Na Štajerskem imamo Pohorski batalajon, na primorskem to mesto zasedajo Tigrovci. Lik ~~██████████~~ partizana s čepico in rdečo zvezdo, ki se v temni hosti, slabo oborožen, a z močno voljo spopada z nacisti, pa je del kolektivnega spomina Slovencev. Zdi se, da je v državi z omenjeno zgodovino skrajno ~~neverjetno~~, da bi fašistične ideje lahko padle na plodna tla. Kako je torej možno, da se fašistoidne ideje pojavljajo v javnem prostoru na takšen ali drugačen način? ~~Da bi razumeli dogajanje, se je potrebno namesto v črnino črnosrajčnikov zazreti v odtenke sivine fašizma v novih preoblekah.~~

Težave z definicijo

Umberto Eco v svojem eseju Večni fašizem, štirinajst načinov gledanja na črno srajco (dostopno nathemodernword.com/eco/eco_blackshirt.html) poskuša podati definicijo fašizma, ki bi bila sicer uporabna za preučevanje fašizma in obenem praktično uporabna za prepoznavanje fašizma, kjerkoli se pojavi. Eco kot prepoznavne lastnosti fašizma med drugim navaja tudi: kult tradicije, zavračanje modernizma, iracionalizem, strah pred razlikami, elitizem, populizem in uporabo novoreka (newspeak).

Kot pričakovano mu Kevin Passmore v svojem delu A short introduction to fascism očita, da je njegova definicija neznanstvena, saj ne izpolni bistvenega pogoja: ni ovrgljiva. Omenjeni spor ponazarja klasičen problem, ki se pojavlja pri soočenju med akademijo in aktivizmom. V znanstvenem raziskovanju je prvi in osnovni cilj natančno preučevanje predmeta preučevanja, torej iskanje znanja zaradi znanja samega, aktivist pa mora poleg zavezanosti resnici slediti tudi praktičnim potrebam prizadevanja, ki mu je posvetil življenje. Natančnost vedno trpi na škodo praktičnosti in obratno. Namesto da bi reševal to dilemo, bom besedi fašizem in nacizem uporabljal izmenično, zavedajoč se, da obstajajo razlike med njima (za primerjavo razlik in podobnosti priporočam dela dr. Sabine P. Ramet, ki se strokovno ukvarja z razlikami med fašizmom in nacizmom). V navezavi bom uporabljal tudi pojme kot so nacionalizem in patriotizem, z zavedanjem, da med njimi obstajajo velike razlike, vendar bom pokazal, da so v določenih kontekstih med seboj povezani. V izogib kritiki zaradi nenatančnosti naj jasno povem, da moja izpeljava mestoma ne bo zadostila kriterijem znanstvenosti, ampak bo šlo bolj za opis in popis dogodkov v Sloveniji in svetu ter poskus razumevanja, ki je lahko bolj kot strokovna analiza stanja uporaben kot budnica, da »bi se Kranjcem vremena zjasnila«.

Obrazi fašizma

Fašizem ima več obrazov in je kot ameba, ki se prilagaja času in prostoru. Izmika se tako definicijam kot logični konsistenci, včasih se zdi, da krši sveta pravila logike. Protislovja ga poganjajo in razvijajo. Lahko je reakcionaren in revolucionaren, lahko je antielitističen in hkrati povečuje svoje elite, lahko je obenem mačističen in navdušuje feministke. Lahko rohni proti bogastvu

in obenem privlači industrialce. Dvigne se s sklicevanjem na ljudstvo in obenem časti velikega vodjo. Zdi se, da njegove poteze niso samo del njegove taktike, ampak so mu inherentne. Kot se izrazi Kevin Passmore, lahko je a in ~ a obenem. Ker ga je tako težko določiti in popredalčkati, si oglejmo le nekaj njegovih obrazov.

Prvi sodobni obraz je lahko obraz surovega obritoglavca, obutega v bulerje, ki stoji na vogalu, jezno šviga s pogledi ter čaka na izgovor, da lahko pretepe prvega, ki ne ustreza njegovi podobi čistokrvnega pripadnika neke narodnosti oz. njegove ožje skupine. Udeležuje se nogogetnih tekem in uličnih pretepev, salutira z desnico in kriči proti imigrantom, ki nam kradejo službe. Poosebljena jeza in bes nad svetom, ki ga je pahnil v bedo, v kateri preživlja svoje dneve, ali le nezadovoljen otrok srednjega razreda, ki se upira staršem ter išče identifikacijo v skupini, ni važno, ne gre za resnično osebo, gre bolj za stanje duha.

Drugi je obraz »birokratskega humunkula«, manj strašljiv, a morda veliko bolj nevaren. Razosebljena sila, ki brezobzirno izvršuje ukaze, manifestacija Rudolfa Eichmana, ki »samo izpolnjuje ukaze«. Udarec suroveža lahko naključnemu mimoidočemu zlomi kost ali čeljust, birokrat pa lahko z enim samim gibom izbriše tisoče ljudi. Lahko jim najprej le nedolžno zavrne prošnjo, nato morda pod vprašaj postavi pravico do državljanstva in nadalje korak za korakom v duhu svete preproščine po svetem redu pravil ukinja pravico za pravico in preden se zavemo, ima surovež prosto pot, da v mezgo zmelje poljubnega pripadnika skupnosti, saj ta ni več državljan, ni več »naš«, posledično tudi ni več človek. Prvi korak k tiraniji je dehumanizacija posameznika in tudi v Sloveniji obstajajo »neosebe«, npr. imigrantski delavci, izbrisani ter begunci. Birokrati jih uradno izbrišejo in jih spustijo v levji brlog surovežev.

Tretji obraz je najbolj nerazpoznaven, mnogoter in konstanto spreminjajoč se. To je lahko obraz zmedenega najstnika, ki se bori za domovino, ne vedoč, da ji dela sramoto, obraz tajkuna, ki s svojimi delavci dela slabše kot živalmi, obraz, ki mi ga je omenil grški prijatelj. Obraz »avtonomnega nacionalista«, ki kot prebrisan kameleon ikonoklastično meša simbole anarhije, komunizma in drugih ideologij ter ozaljša s temi emblemi, molotovkami ali celo bombami napade center Aten. Obraz novodobnega podjetnika, ki verjame, da so vrednote stvar trga in da ponudba ter povpraševanje določata konsenz vrednot,

na katerih temelji družba. Če demokracija ovira napredek, toliko slabše za demokracijo. Obraz uradnika komunistične partije, ki navkljub vsem rdečim zvezdam in govoru o tovariših pošlje tanke nad nedolžne ljudi. Obrazi, ki se perpetuirajo v neskončnost. Totalitarizmi ne poznajo meja.

Kaj imajo skupnega? Surovo nasilje, brezpogojno izpolnjevanje ukazov, popolno zaupanje v vodjo in fanatično predanost ideologiji, ki je lahko tudi popolnoma nekonsistentna, včasih je morda to še koristno. Ali vsi obrazi, ki jih omenjam predstavljajo fašizem? Strogo gledano ne, vsak pa vključuje določeno potezo te ideologije. Nikakor ne dovolj za strokovno definicijo, vendar je vseeno več kot primerna za prepoznavanje fašizma tukaj in zdaj.

Marburg in Laibach

Pa si poleg pol pravljicnih podob pogledajmo še dejanske manifestacije. V Ljubljani smo bili pred kratkim priča fizičnemu napadu na študente s strani dveh neonacistov. Pred tem so trije klečni slovenski mladeniči pretepli Mitjo Blažiča in kmalu za tem so množice izvedle shod proti represiji, kjer so izrazile nasprotovanje »prestrogi kazni« za »spodrsrljaj«, ki se je pripetil mladeničem. Če si pogledamo ljubljanske grafite, lahko zapazimo grafitarsko vojno, ki se odvija v Ljubljani in se občasno pretvori v pretepe na Metelkovi. To opazi že gost v prestolnici.

Maribor je prekrit z grafiti, ki nas prijazno opominjajo, da je »tukaj Slovenija«, če smo slučajno pozabili. Napotki »ciganom«, da naj se poberejo, so dobro vzdrževani in tudi sicer je gospod Šiško priljubljen lokalni heroj, kljub svoji kriminalni preteklosti. Nacionalistični izpadi, ki večkrat preraščajo v nacistične, postajajo del mariborskega vsakdana. Pod krinko domoljubja se marsikje širi ideologija sovraštva in gospodarska kriza bo že tako depriviligirano mesto ob Dravi, ki je prvi udarec doživelo po propadu Tama, potisnila v še večjo bedo. Mesto, ki je na površju sicer lepo urejeno, v resnici predstavlja sod smodnika.

Recept za katastrofo

Če pogledamo širšo sliko, kmalu postane jasno, da problemov nima le Maribor, ampak celotna Slovenija. Zamislimo si črni scenarij.

Nezadovoljno prebivalstvo države v krizi, ki se v resnici še sploh ni začela, izgublja službe in s tem tla pod nogami. Ob misli na južnjake, ki jim

kradejo službe, »pedre«, ki napadajo vrednoto družine, nesposobne, skorumpirane oblastnike, ki so v kleščah udbomafije, zajame sla po krvi. Delavec, ki je vse svoje življenje trdno delal brez vprašanj in dobil knjižico brez pojasnila, bo raje kot politiki, ki mu pravi, da mora bolj zategniti pas, verjel demagogu, ki mu obljublja politično glavo in Slovenijo očiščeno tajkunov, in obudil staro geslo: »tujega nočemo, našega ne damo«. Demagog bo korak za korakom že tako apatičnim in deklarirano apolitičnim državljanom košček za koščkom odzema pridobitve pozitivne svobode (pravico, da aktivno soustvarjajo družbo, v kateri živijo) in preden se bo naš državljan zavedel, bo izgubil tudi negativno svobodo (pravico, da se država ne vmešava v njegovo zasebnost). Ostanke minimalne države po privatizaciji šolstva, zdravstva in pokojninskega sklada bodo lahka žrtev za priložnostne fevdalce. Potrebujemo le še velikega vodjo, ki bo ljudstvo uspešno pozval na ulice, in ostalo bo zgodovina.

Boj proti krivicam

Kaj je potrebno, da se ta črni scenarij ne odvije? Potrebujemo avtonomne kritične posameznike, ki so obenem sposobni solidarnosti in razumno utemeljene civilne nepokorščine. Potrebujemo avtonomne medije in oživitve javnega prostora. Potrebujemo univerzo, ki jo vodi ideal odličnosti, ne tovarne ozko specializiranih posameznikov za enkratno uporabo.

Odgovorne politike namesto priložnostnih politikantov, močno civilno družbo, ki ne bo nasedla publicam o domoljubju in Sloveniji kot samotnemu otoku v globaliziranem svetu. Ukrepe proti študentski apatiji, saj so študenti zgodovinsko gledano subjekt, ki ima potencial za družbene spremembe. Politično voljo in modrost, ki poskrbita, da upravičen bes in gnev navadnega človeka ne postaneta gonilni sili za razvoj fašizma, ampak potencial za izgradnjo boljšega sveta.

Morda nujnost in meje civilne nepokorščine najbolje izrazi Thoreau: »Če je krivica del potrebne stroja oblasti, jo pustite: morda se bo obrusila, gotovo pa se bo obrusil stroj. Če ima krivica vzmet, vzvod, vrv ali zobnik čisto sama zase, boš moral premisliti, če sprememba ne bi bila slabša od sedanjega zla; če pa je zlo tako oblikovano, da pričakuje, da boš ti orodje krivice drugemu človeku, potem ti pravim, prelomi zakon.«

Kaj imajo skupnega? Surovo nasilje, brezpogojno izpolnjevanje ukazov, popolno zaupanje v vodjo in fanatično predanost ideologiji, ki je lahko tudi popolnoma nekonsistentna, včasih je morda to še koristno. Ali vsi obrazi, ki jih omenjam predstavljajo fašizem? Strogo gledano ne, vsak pa vključuje določeno potezo te ideologije.

Kaj je potrebno, da se ta črni scenarij ne odvije? Potrebujemo avtonomne kritične posameznike, ki so obenem sposobni solidarnosti in razumno utemeljene civilne nepokorščine. Potrebujemo avtonomne medije in oživitve javnega prostora. Potrebujemo univerzo, ki jo vodi ideal odličnosti, ne tovarne ozko specializiranih posameznikov za enkratno uporabo.

Še ena ukradena opeka

Simona Sušec, ilustracija Aljaž Košir – Fejzo: Ko je šolstvo v času Milana Zvera kulminiralo v vesplošni ~~██████~~, se sprašujemo, kako šolarju razložiti, kaj je to fašizem. Ob nepreglednih in nesmiselnih spremembah zakonodaje v javnem šolstvu se je Bela knjiga iz leta 1995 izkazala za preveč zadržano, da bi kljubovala govnu, ki je vdrlo v učilnice po tem, ko jih je zapustil naš Maršal.

Še en odlomljeni cvet

Pedagogom očitno ni ušlo, da smo nekdanji obiskovalci osnovnih šol nekoliko nevezgogeni, saj se zdi, da se je njihova debata osredotočila predvsem na ta problem. Ugotavlja se, da javna osnovna šola hočeš-nočeš ima vzgojne učinke, ki jih vsekakor ni dobro prepustiti naključju. To pa, če je že ravno obvezna, pomeni, da ima (oziroma si mora vzeti) vsaj tolikšno pravico do vzgajanja otroka, kot jo imajo njegovi starši. Ravno oni pa so danes tisti teroristi, ki šoli skačejo v zelje in katerih moč narašča s številom osnovnih šol, prisiljenih boriti se za vsako učenčovo glavo. Saj ne gre za to, da bi bil kdorkoli še vedno pristaš permisivne vzgoje, temveč prej za to, da se učiteljice preprosto morajo ravnati po razjarjenih materah in za to, da bi sploh vzpostavile nekaj avtoritete podobnega, poseči po njihovih izsiljevalskih metodah čustvovanja. Neka ljubljanska osnovna šola je ob zagati, v katero jo je pahnila ena od Zverovih domislic, namreč Zakon o osnovni šoli iz leta 2007, ki je vsaki posamezni osnovni šoli naložil, naj si napravi svoj vzgojni načrt, o hierarhiji vrednot povprašala kar starše. Premeteno, ni kaj, toda od osnovnošolske vzgoje bi tako ostalo bolj malo osnovnošolskega. Šola ravno ni varuška, ki bi pomagala prezaposlenim staršem širiti njihove moralne nauke. Konceptualizacija osnovnošolske vzgoje bo našla oporo le v zahtevi, da je otroka, če kasneje nočemo imeti opravka z mafijo, treba iztrgati iz družine. Razmisleki o loščenju osnovnošolske vzgoje vseh ideologij pozabljajo, da je prav šola tista, ki naj bi čistila prostor naključnih partikularnih ideologij, izvirajočih iz družine, to pa se ne bo zgodilo kar samo od sebe. Nekonfesionalna vzgoja je kot rezano cvetje v vazi – da bi ostalo sveže, mora biti pazljivo odrezano, ne pa kar na pol odtrgano.

Če naj šola pripravlja male državljane na svoje dolžnosti, potem naj jih vzgojijo kar ustavne in pravne norme, konvencije, akti in zakoni, menijo nekateri. Od matere k očetu. Šola kot policija torej, tako bodi. Vsekakor mora biti vsem jasno, kaj smemo in česa ne, v šoli in sicer. Toda ali ni vzgoja prej tisto, kar zadeva posameznikov odnos do zakona, ne vzpostavlja pa zakona samega? Vprašanje vzgoje ni vprašanje, ali ubogati zakon, temveč kako ga ubogati. Otroke lahko denimo prepričamo, da se vse te forme že skrivajo v njih

in jim pustimo, da sami soodločajo pri pomembnih vprašanih šolskega dne, eksperimentirajo s pravili, morda celo pišejo samoupravne sporazume, vsekakor pa je bolje zate, da jih pred tem informiraš, da to počnejo na lastno odgovornost, recimo v primeru, da bi otroci čisto spontano raje vzpostavili diktaturo najlepšega, najbogatejšega in največjega sošolca v razredu. Tisti, ki v temelj vzgoje postavljajo človekove pravice, razlikujejo med formo in duhom človekovih pravic, pri čemer naj bi šele slednja zadevala vzgojo. Toda kaj, ko lahko prav njihova forma ubije njihov duh? Pravnoformalni okvir je tako za učence kot učitelja meja, ki je ne smejo prestopiti. Toda ali ni nevezgogenost ravno nenehna hoja po tej meji dopustnega in njeno preizkušanje? Naloga vzgoje pa ravno ni v tem, da širi našo zavest o tem, da nam je zaukazano, naj ne podpiramo rasizma, suženjstva itd., temveč da te pošastnosti izvzame iz demokratičnih praks. Učenci lahko glasujejo o vrednotah, toda kaj če bo kdo glasoval za tisto, v čemer učitelj in učenci niso enaki in zaradi česar so v osnovno šolo sploh prišli? Saj res, kaj pa znanje? O čem se bomo pogovarjali po tem, ko bo dialog vzpostavljen, razen o dialogu samem?

Še en, ki ima talent

Izobraževanje, ta magični napoj, ki odvrne narcisovo pozornost od svoje častitljive osebnosti k svetu, je tisto, kar naj bi stalo trdno kot kamen, tako kot v vedno bolj zajetnih učnih načrtih. Toda če se problem vzgoje ne zastavi tako dolgo, dokler so otroci pridni, potem nenehno reformiranje na področju preverjanja in ocenjevanja znanja, absurdnih izbirnih predmetov in modernih metod posredovanja znanja govori samo zase. Pa vendar.

Da so šolske vajeti v rokah tistih, ki otroke v šole vpisujejo in izpisujejo in pri katerih imajo otroci veze, se kaže tudi po zaslepljujoče bleščečih ređovalnicah. Še več, če se osnovno šolanje ne zaključi z eksternim preizkusom, potem ne moremo reči, da sploh kdo meri na to, da bi javne šole glede ocenjevanja ohranjale enotna merila. Dejansko tekmujejo v milini. Kajti koga naj bi eksterno preverjanje sploh informiralo, če ne tistih, ki v rokah ne držijo le svojega rezultata, temveč statistične podatke? Šole ocenjujejo le še same sebe, nekako sebi v spomin po tem, ko

je ocenjevanje učencev, podobno kot izrekanje vzgojnih sankcij – torej vse tiste pristojnosti učiteljev, ki so šolski red odlikovale kot pripravo za vstop v širši družbeni red – že v Gabrovih časih postalo prej dolgovozno zagovarjanje učiteljev, da v njihovem razredu sploh lahko pride do česa takšnega, kot je prekršek ali neopravljene obveznosti ob koncu šolskega leta. Medtem ko je Zver zatrjeval, da nove Bele knjige ne potrebujemo, je v zakonodajo mimogrede tihotapil izraze, ki so glede na staro Belo knjigo šolstvo povsem iztirili. Tako je bil izraz »minimalni standard« zamenjam z izrazom »pričakovani rezultat«. Med tisto, kar je ocenjevano, pa so se lahko vpisali tudi nekateri »rezultati«, ki, kot ugotavlja Damijan Štefanc, zadevajo čisto osebne lastnosti: vedoželjnost, kritičnost, objektivnost, občutljivost ... Zdaj je treba malo presojati tudi na lepe oči, kar se tistim, ki smo osnovno šolo že opravili, morda zdi razbremenjujoče, malo pa že spominja na selekcioniranje enako kvalificiranih kandidatov za delovno mesto ali na izpolnjevanje sanj s strani svete trojice, h kateri ta čas moli vsa talentirana Slovenija. Bilo bi v duhu kritičnosti, da bi šola odvrčala od tovrstnih avtoritet, pa jih le posnema. Gre pa tudi za to, da postaja tip učenca, ki naj bi osnovno šolo po pravilih opravil, vedno bolj izrisan vnaprej, podobno kot pri poskusih – ki so danes sicer deležni mnogih dvomov s strani pedagogov – da bi osnovna šola formirala otroka kot celovito osebnost. In kar je najbolj nenavadno: vedoželjnost, denimo, ravno ni učenčev rezultat, temveč rezultat vzgoje. Kar se pri tem ocenjuje, je šola oziroma vzgojitelj in ne gojenec. Toda tudi tukaj ne gre za kakšen domišljen vzgojni načrt, kako iz otroka potegniti kar najboljše, pa bomo že videli, kaj to je. Edina smernica je vendar rezultat, ki ustreza mestu, ki učenca čaka na koncu poti, in če pogrne, ga ni. Še dobro, da za učenčeve rezultate, ki se skrivajo za peticami, nikomur ni mar, samo da je statistika lepa.

Je pa zato v najnižjih razredih prevzelo iniciativno opisno ocenjevanje. Pa ne zato, ker bi bili pred tem šolarji soočeni le s števkami brez vsake obrazložitve in nadaljnjih napotkov. Številke delujejo osvobajajoče ravno zato, ker že na prvi pogled razkrivajo, da ocenjenega izdelka ne opisujejo ravno natančno. Ponujajo kriterij, pred katerim smo sicer vsi enaki in ki nam je malo nadležen, zato pa raje razumemo, da zadaj za pogostimi in delnimi preverjanji na hitro pridobljenega znanja raste nekaj večjega. Opisno ocenjevanje pa ni samo pokazatelj, da so kriteriji ocenjevanja nejasni, temveč kaže tudi na to, da šola sama ne verjame v nič, kar ne bi bilo zabeleženo, uradno. To, da ni številke, je drugotnega pomena; glavno je, da ni duha.

Podobno je z eksotičnimi izbirnimi predmeti, ki zelo slabo povzemajo to, kar smo nekoč šteli v rubriko »prosti čas«. Pri tem ne more iti le za to, da šola namesto staršev, ki so zaposleni, da bi poskrbeli za otrokovo aktivno preživljanje prostega časa, opravi delo strokovno usposobljenih varušek. Glede na nesmiselnost programov mora gotovo iti za kaj sila pomembnega. Seveda, ko otrok med počenjanjem takšnih neumnosti kot je obiskovanje predmetov »načini prehranjevanja«, »klaviatura in tipkovnica« ali

»obdelovanje gradiv« ugotovi, da je še vedno v šoli, takrat je lahko prepričan, da je neumnost prodrla v poslednje domovanje razumnosti. Ni šola tista, ki bi s kakšnimi rigidnimi shemami obnašanja in podaljševanjem urnika vdiral v otrokov prosti čas, temveč je prosti čas vdril v šolo, tako kot vzgoja v izobrazbo, otrokove osebne značilnosti, preference in prepričanja pa v razred in ga tako povsem razkrojila. Nobena šola ni potrebna in nobeno znanje se ne prenaša tam, kjer vse, razen šole, ki šele mora dokazati, da zmora nagraditi otrokovo uspešnost, že je na svojem mestu.

Šola, ukradena opeke, prikrito vrača udarec tako, da kar brez posebnih in načrtovanih posegov v otrokovo formiranje, vzame otroka takšnega, kot je, se preizkusi v opisu njegove osebnosti, ter mu z laskanjem, ponujanjem neumnih izbir in pozornostjo, namenjeno prav njegovim posebnostim, prepreči, da bi zunaj njenih okvirov celo po naključju našel kakšen način, kako postati kaj drugega kot to, kar že je – razvajeni paglavci. Šola je ubrala precej zahrbtno pot in le upamo lahko, da bo Bela knjiga stanje premislila in jo usmerila na prava pota. Toda ne zdi se, da bi lahko bilo kaj opravljenega na hitro. Institucije, ki svojega poslanstva ne morejo opravljati zgolj s sklicevanjem na dani formalni okvir in ki so že v osnovi skregane z načelom konkurenčnosti, pri katerem je porabnik vedno kralj, so po mojem mnenju prav tako žrtve fašizmov. Prav to namreč, da so pod istimi imeni začele igrati povsem drugačne vloge, razkriva, kaj vse je bilo treba narediti za povsem nemogoče, da je družba ohranila videz liberalnosti. Kritičnosti ni treba prepovedati z ukazom, naj se brigamo le zase. Lahko jo celo zapovemo, če hkrati onemogočimo vsakršno možnost tistih institucij, katerih bistvena naloga je, da se brigajo za druge, po vrhu pa še institucionaliziramo vse, kar leze in gre. Današnji fašizem pa je fašizem izraza: moja barva oblačil določa moje mesto, moja radovednost je potešena s pohvalami, ne pa z odgovori na moja vprašanja, samo prepričati me je treba, da tudi takrat, ko sprašujem ali poslušam, le izražam prepričanje, da je tako prav. Vsak s svojega mesta, za vedno. Fašizem, zrak, ki so ga nekoč dihale množice, je postal fašizmi, molekule, ki jih diham jaz.

Če naj šola pripravlja male državljane na svoje dolžnosti, potem naj jih vzgojijo kar ustavne in pravne norme, konvencije, akti in zakoni, menijo nekateri. Od matere k očetu. Šola kot policija torej, tako bodi.

Stvor brez papirja

Tamara Voštinic: Nedolgo tega me je naključna izkušnja na ljubljanskem filofaksu ponovno spomnila na to, da se je stanje duha in silnosti aktivizma zares pomehkužilo, če ne z eksplozivnim tokom enajstega septembra kar odplaknilo v neznanost. Nekdaj središče preprihanih glav je na učni uri, kjer sta študentki drugega letnika francoskega jezika med govorno vajo, kompenzirano z debato, ki vključuje tudi ostalo prisotno študijsko populacijo, le potrdilo to, da ga in zakaj ga zmerom bolj postavljamo proti kupu instantno učečih institucij. Popularna téma – rasizem –, vedno podkrepljena s samopotrjevanjem lastnega sprejemanja, se je odvijala v kontekstu prepričanosti, da gre pri migracijah za »problem«. Namreč – tisti črnci so prišli in se v predmestjih izolirano grupirali, motili in kvarili dotedanjo ustaljenost, izumili drogo in kriminal, ki ju prej niti slučajno ni bilo zaznati. In to je vzročna zgodba o pojavu fenomena rasizma v pariškem predmestju, ki se je zaključila v obliki miselnega strdka tipa: »Sprejemamo, ampak ...«. Prisotni profesor pa se, verjetno v iskanju lingvističnih napak, teoretski razpravi ni niti približal. Tako se stvarjem streže, pa ne samo na filofaksu, tudi v političnih prostorih, ko slišimo poslanko Evo Irgl naprošati, naj se je ne označi za nestrpno samo zato, ker ima drugačno mnenje. Preskočimo pa lahko tudi slovenske še ne dobro namišljene meje, npr. v Srbijo, kjer je bil lanskega septembra odpovedan ... prepovedan ... LGBT shod – v imenu varnosti! Družba, v kateri ima humanitarnost status hobija, si dovoljuje delno strinjanje oz. razumevajoč odnos do takšne represije in kaže na nič drugega kot na nezavedanje lastnih in torej tistih, od okolice, pravic. Kar ni niti presenetljivo, kajti **svobode se verjetno bolj zavemo šele v obliki že kršenih.** Te pa so tistim, ki jim niso samoumevne, spisane v dokumentu »Splošna deklaracija o človekovih pravicah« iz leta '48. Toda to deklaracijo, glede na jebiveterski odnos do bitij, ki so v situacijah, da se na njih sklicujejo, lahko le dodamo na spisek kršenih mednarodnih konvencij. Varujmo raje načela konkurence in mimogrede humanitarno zbirajmo zamaške od kokakole!

Lahko pa si zamišljamo, da je dejstvo relevantnosti rojstva v času in kraju frustrirajoče za tistega, ki se mu je to pač zgodilo drugje. Na določenem kosu Zemlje se mu namreč zna zgoditi, da ga označijo kot »ilegalnega«. Halt! Nikamor! Ne veljaš! To je denimo na kosu Zemlje, markiranim s črto poimenovano »šengen« (po neki luksemburški vasic). Ista črta »šengen«, ki je nastala zaradi ljudskega neprepoznavanja demagoških nebuloz o odprti Evropi in prostem gibanju, dala pa kup nadzornih mehanizmov, predvsem tehnološko naprednejših. In zgleda, da si je evropska suprastate brez težav privzela jurisdikcijo nad to črto [...].

Če ga kdo obrca, rečeš, pusti siromaka,
pusti ga, saj vidiš, da je neboljena spaka,
a medtem naš slinar le na svoj trenutek čaka,
slinar, slinar, slinar.

In če ga nahruliš, se potuhne in izgine,
komaj vidno se premika v luži lastne sline
in spoznaš ga šele, ko ti v hrbet nož porine,
slinar, slinar, slinar.

– Svetlana Makarovič: Slinar (odlomek iz pesmi)

Uvajanje logike »brez papirja ne obstajaš« ~~ima grozne in obsežne socialne posledice, saj se manifestira v sovraštvu do tistega, ki ga zgornjim podobni zakoni obravnavajo.~~ Na strani slovenskega notranjega ministrstva piše, da »je boj proti nezakonitemu priseljevanju in trgovini z ljudmi izrednega pomena. Vsi poznamo prizore, ko Afričani v razmajanih plovilih pristajajo na Kanarskih otokih, Malti, Cipru ali Lampedusi, da bi vstopili v Evropsko unijo.« ~~Zveni, kot da bi prihod med sedative in ekrane pomenil nekaj izjemnega za Afričane v razmajanih plovilih.~~

Takole androidni zgrešimo premik k prepoznavanju ogromnih razlik med pomenom golega in samega življenja, ugotovitevijo hommagea obstoju, bitju in med pomenom (danes in zgodovinsko prisotnega) samoumevnega pristopa do lastnega obstajanja zgolj v prostoru »danega«, ozirajoč na »danosti«, delujoč v »danem«. Ja, ja, tele danosti. Če ti je dano, da tvoja točka rojstva na namišljenem grafu čas/kraj odgovarja zeleni destinaciji, kot se to dogaja tistim, ki smo se znašli med »Evropejci«, potem brez težav migriramo naokoli. Lahko pa si zamišljamo, da je dejstvo relevantnosti rojstva v času in kraju frustrirajoče za tistega, ki se mu je to pač zgodilo drugje. Na določenem kosu Zemlje se mu namreč zna zgoditi, da ga označijo kot »ilegalnega«. Halt! Nikamor! Ne veljaš! To je denimo na kosu Zemlje, markiranim s črto poimenovano »šengen« (po neki luksemburški vasic). Ista črta »šengen«, ki je nastala zaradi ljudskega neprepoznavanja demagoških nebuloz o odprti Evropi in prostem gibanju, dala pa kup nadzornih mehanizmov, predvsem tehnološko naprednejših. In zgleda, da si je evropska suprastate brez težav privzela jurisdikcijo nad to črto: »Španija predstavlja zunanjo mejo Evropske unije in zato boja proti priseljevanju ne določa Španija, ampak Evropa,« je bila suverena španska veleposlanica v Ljubljani, Anunciado Fernández de Córdova y Alonso-Viguera. Kar seveda velja tudi za meje ostalih držav podložnic, tudi denimo 47 kilometrov slovenske obale. Ta obsežna črta pa predstavlja skorajda hermetično zaprtost, ki zapira tamkajšnje prebivalstvo, onemogoča jih v neposrednosti raziskovanja nečesa, kar ni na agendi kapitala, drugačnega, različnega na vseh nivojih, živčevje družbenega telesa pa se zapleta v nervozni ksenofobični sferi. Gledali levo ali desno – stvar bednega diskurza – omenjeno sovražno stanje in pristop se prej sporočata preko duha zakona (ne gre za Montesquieujev koncept), ki naj ga povzamem kot esenco represivnih zakonov, ki jo družba absorbira in jo samoumevno izvaja. In se obenem uklešča v omejeno sobivanje v interesu zaščite »svojih« profitov. »Svojih« naj preciziram s stavkom iz dokumentarca The End of Poverty (2008): »Germany the biggest export of coffee; Germany doesn't have one single bush of coffee!« Legalizirana kraja osnovnih produktov in surovin iz nekih starih razlogov, ki se nadaljuje v sodobnem neokolonialističnem prevladovanju zahoda nad t. i. nerazvitimi državami oziroma – tako imenovanimi državami tretjega sveta. To dejstvo lahko razberemo iz zavajajočih statističnih podatkov, ki v problematičnem tonu novinarskih člankov krožijo po državah podložnicah. Vsakoletno imamo namreč priložnost prebirati, koliko milijonov ali česa že »tujci« pošiljajo v

svoje matične države. Zavajajočih pa ne zaradi morebitnega napačnega izračuna zneskov, saj v nadzor nad prihodki posameznikov ne gre povomiti, marveč zaradi pretencioznega dejanja vmešavanja politike v lastnino posameznika in vulgarnega razkrivanja finančnega početja določene vnaprej okarakterizirane skupine ljudi.

Takšna skupina je bila v Franciji pozvana, naj se letošnjega prvega marca udeleži »Dneva brez imigrantov«, tako, da takrat ne odidejo na delo, niti ne odpirajo svojih obratov (zadeve so se udeležile tudi druge države – Italija, Španija, Grčija ...). Prvi marec ravno zato, ker je bila to peta obletnica, odkar je v veljavo stopil že tako sporni zakon o tujcih (CESEDA), ki si ga Sarkozyjev okoliš nenehno prizadeva spreminjati. Njegov že dolgo znani turn on so izbrane imigracije, ki dajejo prednost delovni sili po trenutnih potrebah države. Naštetimo le nekaj zelenih sprememb v omenjenem zakonu CESEDA, ki so s strani strokovne javnosti spoznane kot protiustavne: ustanavljanje novih čakalnih con zunaj mejnega območja, medtem ko so bile do sedaj situirane ob mejah; zmanjšanje časa za pritožbo v primeru izгона – dosedanjih 30 dni naj bi zamenjalo 48 ur; prepoved vrnitve na francosko ozemlje – ta točka je predvidena z evropsko direktivo »Povratek«, ki prepoveduje vrnitev na ozemlje za največ tri leta, če pa avanturista prime, da se kljub temu vrne, še dodatni dve leti. Predvideno je tudi zmanjšanje pristojnosti sodnika, lahko pa bo odredil daljši maksimalni pripor – s sedanjih 32 se podaljša na 45 dni. Sankcije grozijo tudi delodajalcem, celo šestmesečno zaprtje podjetja in plačilo stroškov izгона.

Uvajanje logike »brez papirja ne obstajaš« ima grozne in obsežne socialne posledice, saj se manifestira v sovraštvu do tistega, ki ga zgornjim podobni zakoni obravnavajo. Na strani slovenskega notranjega ministrstva piše, da »je boj proti nezakonitemu priseljevanju in trgovini z ljudmi izrednega pomena. Vsi poznamo prizore, ko Afričani v razmajanih plovilih pristajajo na Kanarskih otokih, Malti, Cipru ali Lampedusi, da bi vstopili v Evropsko unijo.« Zveni, kot da bi prihod med sedative in ekrane pomenil nekaj izjemnega za Afričane v razmajanih plovilih. Jih mika kak kredit za šolanje ali morda banana ali pa kaj drugega, kar so sami pridelali in pod ceno prodali za tukajšnji trg? No, nadalje nam ministrstvo sporoča, da se EU zavzema »za sprejetje strogih ukrepov proti nezakonitemu priseljevanju. Tihotapcem ljudi je treba preprečiti, da se okoriščajo na račun bede drugih.« Res plemenito, a le koga bi tihotapili, če bi bile meje v resnici odprte?

Tujec.si

dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič, fotografija Jošt Franko:

Naša doba je obeležena s predikatom končnosti, v svetu postmoderne je vsaka izjava določena z mestom izjave, ki predstavlja bistveni del diskurza. Ni več pomembno, kaj se govori, ampak kdo oz. kaj govori. Na tem mestu pa moramo ugledati tudi današnje neonacionaliste, neofašiste in rasizem, ~~torej ne kot nek nedeljivi preostanek dobe totalitarizmov, ki je bila odpravljena~~, ampak izraz naše lastne dobe v dialektiki s totalitaristično. Bistva neofašističnih in neonacionalističnih organizacij torej ne predstavlja njihova ~~miselna vsebina, ampak zgolj navidez ne bistvena prazna formalna predpona »neo«~~, kot ključen predikat postmoderne nihilizma.

Globalizem, islamizem in socialna ogroženost so dejavniki, katerim nasproti se postavljajo naciji vsake nacije z zavedanjem, da lahko kultura raste zgolj skozi razlike, s tem, da se postavljajo na pozicijo »lastne« kulture in jo branijo pred zunanjo nevarnostjo. Zunanja nevarnost pa je seveda na delu na domačih tleh, tuji so povsod in nam prav nesramno uničujejo kulturo ter kradejo službe. Kot primer lahko navedemo citat iz portala tu-je.si, avtohtone slovenske internetne strani:

»Vsak obiskovalec naše spletne strani lahko na prvi pogled vidi, da naš projekt nima nikakršnih »neonacističnih« vsebin, ampak je namenjen predvsem širjenju domoljubja in narodne zavesti, ki ju pri Slovencih kronično primanjkuje, sploh med mladimi. Novinarica Gordana Stojiljković (glede na njen priimek nad njenim pisanjem niti nismo preveč presenečeni) očitno namenoma blati naše gibanje, s tem, ko brez preverjanja citira zblojena stališča skrajnih levičarjev.«

Čeprav smo še vedno v času, ko obstaja še par odkritih zagovornikov suprematizma rase, pa ne gre za absurde, kot so Slovani, cigani in črnici s svastikami, oz. da ima vsaka nacija svoje nacije, v smislu gesla »Nek narod, neka država, nek vodja«, s svojo veliko zgodbo prave zgodovine in avtohtono čistostjo, čemur se je posmehoval že Mussolini, ampak za bolj popularno vrsto neonacizma, ki ga

kot takega lahko označimo zgolj provizorično, saj bi ta oznaka pomenila, da imajo neko politično držo, neko eksplicitno ideologijo, program, da so v pravem smislu politični, toda domoljubi so zgolj združenje individuumov, z množtvom mnenj, postmoderni odgovor na lastno dobo s poizkusom vračanja nazaj v zlato dobo in si tudi v tem niso edini, ali gre tu morda za pomlad narodov, Karantanijo, venetski imperij ali Atlantido ...

Kar se dogaja, je zgolj druga plat diskurza multikulturalizma in rasne raznoličnosti, ki je začel prevladovati in ki implicitno ali eksplicitno poudarja primarnost rase oz. neke pretekle kulture, izročila, saj s tem, ko zagovarja enako vrednost vseh ras in izročil le-tem, že pripisuje neko posebno vrednost, če so vse pozicije enakovredne in primarne glede na ostale vrednote, potem pač zagovarjamo svojo v razliki do drugih. Prava alternativa neonacizmu in multikulturalizmu je prav geslo naše dobe, izrečeno pozitivno: rasa in izročilo nam ne pomenita nič, kultura je goli fosil, če je dojeta zgolj kot izročilo, kar pomeni, v kolikor je dojeta ločeno od subjektov in njihove kreacije. Ker pa je za domoljube kultura prav gola bit, neka danost izročila, pa se ta iz že sodobne perspektive multikultiliberalne družbe izkaže za prazno in jo izpolni povsem kontingentna vsebina, kar doseže prav to česar se bojijo – njeno smrt.

Multikulturalizem kot današnji kod prevede vse oblike izkoriščanja v probleme tolerance med različnimi kulturami ali rasami, prav isto pa počnejo domoljubi, ki jih skrbi izkoriščanje delavca, toda nekega posebnega slovenskega avtohtonega delavca, ki je v slabem položaju, toda ne zaradi sistema, kapitalistov ali slabe sociale, ampak ga v slab položaj spravlja zgolj dejstvo, da obstajajo drugi delavci, tuji, ki so konkurenčnejši in se pustijo še bolj izkoriščati.

Liberalizem je s seboj prinesel razsulo fiksiranih mest znotraj družbe, kjer pa si je mesto treba ustvariti, se to ljudem zdi pretežka naloga, zaradi česar hrepenijo po prejšnjih časih oz. se kar neposredno pretvarjajo, da še vedno živijo v njih, toda pravega povratka ni, saj je ta že posredovan skozi duha lastnega časa, praznim mestom subjektivnosti. Ko se tako nasproti vsem drugim, ki iz njihove perspektive še posedujejo notranji zaklad avtohtonosti, postavljajo kot domoljubi, to počnejo kot reakcionarno gesto, ki vodi v iskanje avtoritete v nasilju ali/in podpori konservativnih strank. Ne gre za to, da bi bili nastrojeni proti tujcem, ker ne bi prenesli tujosti v sebi, ampak prav za to, ker v njih vidijo subjekte, ki neposredno so in imajo neko konkretno fiksno vsebino. Obsojeni na lastno svobodo, travmatizirano iščejo izhod v neki neposrednosti, ki se jim zdi bolj človeška, tuji lastni dobi, lastni državni ideologiji iščejo prav, kar vidijo v Drugem. Ko so tako tuji lastni kulturi morajo producirati neko imaginarno, v imenu katere gredo lahko v boj za staro pravdo nasproti Drugemu, ki ga vidijo kot

manipulativni subjekt zgodovine, ki jo ureja po svojem načrtu, pa naj bo to zarota prostožidarjev, kamor uvrščajo levičarje, ali zarota židov ali pa zgolj tujcev, ki osvajajo naše ozemlje s priseljevanjem. Njihovo realno početje pa je zgolj uniformiranje pod praznimi simboli, ki označujejo »domoljubnost« in ki svojo vsebino dobijo zgolj kot pasivni nihilizem neumnosti ali aktivni nihilizem nasilja, za katerega tudi sami vedo, da jim kot organizaciji škodi. Toda nasilje ni nek nesrečni slučaj porednih pobalinov, kot jih sami ljubkovalno označujejo, ampak neka strukturna prisila in kolikor se dogaja uniformirano, ne zgolj navadno kriminalno dejanje, ampak terorizem. Ker je prazen predikat domoljubnosti odprt, pa dobi svojo vsebino predvsem iz svojega obratnega pola, ki se mu postavlja nasproti, torej priseljenecem z najnižjo stopnjo kultiviranosti in so sami tako vsebinsko zgolj inverzni čefurji, torej kultura najnižje kulture. Namesto Kitića – Avseniki, namesto zlatnega lanaca – panter, namesto branjca z lakirkami – brce z belovezaljnimi bulerji.

Naše edine rešitve pa ne vidimo zgolj v vojski nadčloveških intelektualno-umetniških nindž ali prepovedi neonacizma, ampak v preprostem ignoriranju njihove posebne pozicije, saj je ta že vključena v kritiki diskurza multikulturalizma in tolerance naše postideološke postpolitične dobe in pa pozitivnega uveljavljanja svobode kot najvišje vrline, kar pomeni vrnitev k projektu emancipacije človeka.

Ko so tako tuji lastni kulturi morajo producirati neko imaginarno, v imenu katere gredo lahko v boj za staro pravdo nasproti Drugemu, ki ga vidijo kot manipulativni subjekt zgodovine, ki jo ureja po svojem načrtu, pa naj bo to zarota prostožidarjev, kamor uvrščajo levičarje, ali zarota židov ali pa zgolj tujcev, ki osvajajo naše ozemlje s priseljevanjem. Njihovo realno početje pa je zgolj uniformiranje pod praznimi simboli, ki označujejo »domoljubnost« in ki svojo vsebino dobijo zgolj kot pasivni nihilizem neumnosti ali aktivni nihilizem nasilja, za katerega tudi sami vedo, da jim kot organizaciji škodi.

Slovenija, dom nevidnih delavcev

»Bilo je naporno, delalo se je po dve izmeni. [...] Plača je kolikor toliko redna, vendar se težko preživi. Sploh nekdo, ki mora skrbeti tudi za družino, kot jaz. Mami, očetu moraš pomagati. Tukaj se moramo tudi prehranjevati. Če nekaj zgrešiš, ti pa takoj rečejo kaput!«

Špela Suhadolc, fotografije Katja Šircelj: »Poglej, poglej, zopet so prišli delat intervju z nami«, z nasmehom pripomni eden izmed stanovalcev delavskega doma. V hipu se je pred vhodom nabrala majhna gruča, starih in mladih gradbincev, med katerimi prevladujejo moški državljani Bosne in Hercegovine. Eden izmed njih, poimenujmo ga Štefan, se opogumi in pove: »Novinarji velikih medijskih hiš nas velikokrat obiščejo. Intervjuvajo nas in iščejo zgodbe. Iz ljudi delajo zgodbe. Mi nismo zgodbe, mi smo ljudje, kot vi. Pridejo in nas zaslišujejo. Zanima jih le aktualnost zgodbe, da bodo prvi, ekskluzivni in ne mi sami ter naša življenja.« Vseeno so nas sprejeli odprtih rok. Črne in žuljave dlani, močne roke, zgarano telo. Utrujen, povešen pogled, a kljub temu širok, vesel nasmeh, ki se razteza čez obraz – delavec, ki opravlja težko fizično delo od 12 do 16 ur na dan. Vprašamo se lahko, kje je inšpekcija? Vprašamo se, koliko Slovencev opravlja slabo plačana, težka fizična dela z neomejenim delovnim časom? Starejši gospod Francelj, še vedno vitalen, vendar z globokimi zarezami težkih časov na obrazu in dlaneh, ki mu jih je vklesalo naporno delo, se je pozno popoldne ravno vrnil iz bližnje trgovine s štruco kruha pod roko. Opomni nas: »~~Delodajalec hočejo na hitro obogateti.~~ Če bi bilo izvedljivo, bi najraje videli, da bi bila dela končana v enem samem dnevu. Zato je delo naporno in nevzdržno. Tako rekoč ~~_____~~ nas.« Nadaljuje: »Še do štruče kruha težko pridem, saj so trgovine velikokrat že zaprte, ko se vrnem iz gradbišča! Če bi lahko dobili delo v Bosni ne bi bili tu. Vsak od nas si želi vrnitve domov.«

Za boljšim življenjem?

V Slovenijo so prišli, da bi si zagotovili boljše življenjske pogoje. V predelih naše nekdanje skupne države, od koder prihajajo, ni dovolj odprtih možnosti za zaposlitev. Zaradi slabih razmer v domači, matični državi, so bili prisiljeni zapustiti dom za golo preživetje in si nekako izboriti izhod iz revščine. Svoja življenja prodajo in predajo najboljšemu ponudniku na trgu dela.

Odhod od doma, daleč od družine, preko meja, je za marsikoga pomenil boljši zaslužek, novo možnost, kako preskrbeti celotno družino in zagrabiti priložnost za velikokrat višji življenjski standard. No, vsaj tako zagotavljajo

oglasil delodajalcev, ko vabijo množice neevropskih državljanov v »varni« objem Slovenije. Zopet se oglasi tovariš Francelj: »Tukaj sem že štiri leta. V Slovenijo sem prišel tako, da je delodajalec prišel po nas. Iskal je delavce in smo se javili. Pripeljal nas je okoli petdeset. V zadnjem letu je vse hujše in slabše. Firma izvaja pritiske na nas. Izgovarjajo se na recesijo. Situacija je težka. Pred dvema letoma si nisem predstavljal, da bo tako. Delaš, poslušaj, podpišeš pogodbo, delaš po pogodbi, a s strani delodajalcev ni nič v redu.« Jože, mladenič pri tridesetih, nadaljuje: »Samo delati in delati je treba. Sprašujemo se, kako podjetja lahko poslujejo, če ne morejo plačevati.«

Svojo zgodbo povzame tudi Štefan. Mlajši moški, klepetav, vesel, dobronameran in kljub utrujenosti, ki mu je padala na veke, zelo zabaven: »Prihajam iz Banja Luke. V Sloveniji delam že tri leta. Za delo sem izvedel preko prijatelja, ki mi je pomagal pridobiti tudi osebno delovno dovoljenje.«

Delovna dovoljenja in nastanitev migrantov

Delavci iz industrijsko in gospodarsko manj razvitih držav, lahko pridobijo različna delovna dovoljenja. Najpogostejša so dovoljenja za zaposlitev, ki jih za migrante ponavadi uredi delodajalec, še preden ti pridejo na delo. To dovoljenje

omejuje delavca tako, da je lahko zaposlen le pri delodajalcu, ki ga je zanj pridobil, zato je nanj vezan in s tem na trgu dela ni v enakem položaju kot slovenski državljani. Bolj proste roke in večjo neodvisnost omogoča osebno delovno dovoljenje, ki ga lahko pridobi delavec sam, če ima poklicno izobrazbo in je bil zadnji dve leti neprekinjeno zaposlen pri enem delodajalcu. S tem dovoljenjem si priskrbi prosto menjavo delodajalcev in je upravičen do njega, tudi če zaposlitev vmes izgubi.

Poleg dovoljenja si morajo za bivanje v Sloveniji priskrbeti še dovoljenje za začasno bivanje, vizo. Vse potrebno seveda veliko stane. Jože razloži: »V Slovenijo pridemo z vsemi

dokumenti. Svojimi osebnimi dokumenti, ki jih imamo že od prej. Na primer voznika. Ko pridemo k vam, smo prisiljeni vse že obstoječe dokumente zamenjati z vašimi! To nas drago stane, okoli 300 evrov! Mi vam moramo plačati, da smo lahko tukaj in normalno funkcioniramo, a vaši nam za delo, ki ga vestno opravljamo, ne plačajo pošteno.«

Za delavce je mnogo ugodnejše, če formalnosti opravi delodajalec sam, saj je potrebno dovoljenja urejati pred vstopom v državo. Toda z urejanjem dokumentov zanje, delodajalec delavce priveže nase. Odvisnost od delodajalca podira avtonomijo delavca. Prav zato delodajalci to odvisnost še povečujejo s tem, da jim zagotovijo namestitve. Največkrat v samskem domu, ki ga imajo v lasti poleg podjetja, bivalnih kontejnerjih, ali kot se je zgodilo v Kočevju, kar v hiši delodajalca. »Sobo v samskem domu plačujemo pol sami, polovico krije firma. Stroške trgajo direktno od naših plač. Problem nastane zaradi roka plačevanja stanarine. Potem mesec ali dva ne dobiš plače in svojega dela za stanovanje ne moreš prispevati. Takrat moraš na vrat na nos oditi in sam najti prenočišče, ki je ponavadi predrago za nas,« doda Francelj.

Samski domovi so prenatrpani in migrante poleg predolgega delovnega časa ločujejo od preostalega sveta in družine. Gospod Francelj, ki že težko pogreša svojo družino, si zaželi: »Želel bi se večkrat vrniti domov. Družina k meni ne more priti, saj ni prostora, pa še drago bi bilo. Težko je, ko zbolimo, takrat se želimo vrniti domov, pa se ne smemo. Ko smo na bolniški, pride doktor v dom in če nas ne najde tu, dobiš odpoved. Trpimo, moramo biti v domu, ne moremo niti domov. Podjetje nam plača do mesec dni bolniške. Ampak si ne moremo privoščiti biti bolni.« Razberemo lahko, da čeprav imajo plačan bolniški stalež, marsikdo ne upa ostati doma in se pozdraviti. Nadomestilo je premajhno za preživetje meseca oziroma bi lahko temu rekli kar životarjenje. Bojijo se celo, da bi jih čez noč zamenjali z drugim delavcem.

Hkrati delavski domovi ne nudijo zasluženega zatočišča za počitek in ne zadostujejo minimalnim standardom bivanja. Ti domovi so že v osnovi zasnovani tako, da delavca po opravljenem delovnem stažu prisilijo k vrnitvi domov. Kot da bi si še želeli ostati? Jože razloži: »Če nimam plače, še za avtobus do doma nimam. Če imam za avtobus, si ne upam vrniti, saj se ne morem prikazati praznih rok doma, kjer me čaka dojenček!«

Če si le lahko privoščijo, če jim ostane kakšen evro od plače, potem ko poplačajo vse potrebne dokumente, pošljejo denar družini in se vsaj za silo najedo, z veseljem, toda redko, odkorakajo na pivo v mesto. Vendar ne dlje, kot do Tromostovja. Od tam naprej in več kot to, je že predrago.

Štefan nadaljuje: »Tukaj se ne izplača delati. Čakam samo še, da mi poteče dovoljenje in se bom lahko vrnil v Banja Luko, čeprav tudi tam situacija ni veliko boljša. Prišel sem za boljšim življenjem, ki ga tukaj ni za nas. Kaj bom počel, ko se bom vrnil, ne vem. Prej me je preživljal oče, zdaj sem že prestar za to, kajne!« Na koncu se poheca in v smehu doda, da bi bilo morda najbolje, da se ob vrnitvi vrže kar v kriminal. Edinole tam, da naj bi bil še možen zaslužek.

Izkoriščanje migrantske delovne sile

Migrantski delavci obstajajo samo še kot delovna sila. Pretežno so to moški, ki prihajajo iz držav, nastalih na nekdanjem ozemlju Jugoslavije. Delajo v slabih delovnih razmerah in za nizko plačilo. Največ jih opravlja delo v gradbeni stroki. Delodajalci jih izkoriščajo kot živo silo, obravnavajo jih kot uvožene stroje. Njihove pravice ne pridejo v poštev. Kratene so jim svoboda do govora, mišljenja, pravica do lastnine, enakost pred zakonom, avtonomnost, z eno besedo: človekove pravice. Razlike med delavci manj razvitih držav, delavci članic Evropske unije in naše države obstajajo! Tako se ustvarja neenakost med prekrca in državljani Republike Slovenije, hierarhija, delitev po spolu, narodnosti ter verskem prepričanju, predsodki in stereotipi.

Francelj nam razloži: »Pogodbo imam za eno leto. Hotel sem pogledati, kaj nudijo, preden sem podpisal. Izsiljevali so nas, naj podpišemo, lastnik in namestnik sta nas hodila prepričevati celo na gradbišče, pa nisem hotel! V pogodbi piše, da si upravičen do regres. Mi ga nismo dobili že od prejšnjega leta. Potem pa delaš nadure in delaš in delaš, saj nimaš odrejenega delovnega časa. Nekaj nadur plačajo, nekaj sploh ne. Nekaj godlajo, ampak mi vedno vemo, kdaj plačajo in kdaj ne. Na gradbiščih ostajamo in delamo po dvanajst do petnajst ur skupaj, odvisno od potreb. Ponoči pride druga izmena, ki dela od enajstih zvečer, do devetih zjutraj. Osebnega delovnega dovoljenja nimam, ker nimam srednje šole. Imam vizo. Na Stožicah sem delal od aprila lanskega leta. Bilo je naporno, delalo se je po dve izmeni. Prekratek rok je bil, da se vse naredi.

Hkrati delavski domovi ne nudijo zasluženega zatočišča za počitek in ne zadostujejo minimalnim standardom bivanja. Ti domovi so že v osnovi zasnovani tako, da delavca po opravljenem delovnem stažu prisilijo k vrnitvi domov. Kot da bi si še želeli ostati?

Plača je kolikor toliko redna, vendar se težko preživi. Sploh nekdo, ki mora skrbeti tudi za družino, kot jaz. Mami, očetu moraš pomagati. Tukaj se moramo tudi prehranjevati. Če nekaj zgrešiš, ti pa takoj rečejo kaput!«

Tujemu delavcu je delodajalec dolžan zagotoviti pravice v zvezi z delovnim časom, odmori, počitki, nočnim delom, minimalnim letnim dopustom, plačo, varnostjo in zdravstvenim zavarovanjem. Teoretično so vsi delavci upravičeni do omenjenih pravic, v praksi jih redko dobijo ali pa so jim kratene. Delavci se jih dobro zavedajo, vendar do njih premnogokrat niso upravičeni, niso jim omogočene, potožiti si ne upajo. Na začetku se zaradi strahu pred delodajalci bojijo spregovoriti, kakšen je realni položaj, kasneje povedo po resnici.

Sami so sprejeli odločitev o delu v Sloveniji in svojo zgodbo povedo tako, kot je, brez olepševanja.

»Plača znaša približno od 500–600 evrov na mesec. Zdravstveno zavarovanje imamo, plačujemo pa tudi dodatno Triglav zavarovanje. Plačan imamo prevoz na delo, delovno opremo nam redko priskrbijo. Malico imamo enkrat na dan, je okoli pet evrov, a ni toliko vredna. Bojimo se davčne, saj nam za zdaj ne trgajo, zato nas je strah, da bo potrebno plačati tudi to in potem vse naenkrat vrniti v velikem znesku.«, pripoveduje Francelj.

Jože pove nekaj krepkih o delodajalcih: »Delodajalci veliko prikrivajo. Kje je inšpekcija? Priti bi morala vsak dan, saj marsikaj ni urejeno. Tiste dneve, ko pride, vedo v naprej. Takrat postavijo vse varnostne mreže in potrebno

varovanje, česar prej ni bilo! Malo se govori o tem, kar se res dogaja na gradbiščih. Vse kar se zgodi, se pomete pod preprogo.«

Francelj potrди: »Nesreče se dogajajo. Pravijo nam, da se namerno poškodujemo, a to ni res! Človek na gradbišču lahko hitro pade. Če delaš v drugi izmeni, ni poskrbljeno za osvetlitev. Padeš, se udariš, a nihče ne odgovarja. Pravijo, da si sam kriv, kdo te je pa gonil? Hočejo te prestrašiti, da ne bi upravičeno tožil! Bolje je delati v prvi izmeni. Pravijo nam, saj ste sami hoteli delati v drugi izmeni. Nimamo take potrebe, moramo! Če ni dovolj odmora, se hitro kaj pripeti. Ni dovolj počitka za spanec, prehitro je svetlo in zopet moraš na delo za dvanajst, trinajst, petnajst ur skupaj. Dela se tudi ob sobotah, nedeljah.«

Štefan se spomni: »Delati smo morali celo za božič! Kjerkoli nas rabijo, tja nas premaknejo. Na Stožicah in stadionu dela pol Ljubljane. Šele sedaj smo dobili plačo za november in december.«

Prihodnost

Seveda imajo tudi naši sogovorniki želje. Polno različnih želja! Malo v hecu in malo zares povedo, da bi bilo še najbolje, če bi si lahko našli punce, tu, v Sloveniji. Štefan, najbolj zgovoren in humorušen med vsemi, doda: »Slovenke so luštne punce. Fino bi bilo dobiti eno, za poroko seveda, da bi dobil državljanstvo. Pa dobro bi bilo, če bi imela firmo, da bi lahko še delal zraven.«

»Imaš mogoče ti kakšnega prijatelja« me vpraša malo kasneje, »saj veš, da ima firmo in išče pridnega delavca.« Vsi se zabavajo in na glas smejejo ter zraven pritrjujejo.

Jože razloži: »Dokler je v redu pri enem delodajalcu, ne iščemo drugega. Delal sem že v Avstriji in lahko vam povem, tam so veliko bolje plačani. Delal sem na črno, vendar sem bil plačan dvojno! Zaslužil sem lahko do 400 evrov v štirih dneh, tukaj moram za isti znesek garati cel mesec.«

Naša sogovornika in večina poslušalcev, ki so na varni razdalji vlekli pogovor na ušesa, so bili mladi fantje. Fantje stari od dvajset do petintrideset let. Mladi, pred katerimi je še vse življenje, a pri nas za njih ni prihodnosti, čeprav so sposobni delati in delajo dobro! Pomoč in enakopravnost si enostavno zaslužijo! Veliko jih že ima družino, nekateri morda še ne razmišljajo o njej. Kako tudi bi, če se še sami komaj prebijejo čez mesec. Imajo roke, a imajo tudi glavo. Jože namigne: »Sprašujemo se, zakaj se vi Slovenci ne uprete za boljši položaj. Tudi za vas ni postlano z rožicami. Če bi se vi uprli ali če bi se zbrali skupaj, bi se mogoče kaj premaknilo in bi bilo tudi za nas bolje. Mi bi se pritožili, pa nimamo pravic in državljanstva! Vi vse to imate! Zamenjali bi šefa, pa je pri vseh isto.« Migrantski delavec ni samo tržno blago! Je res glavno, da je dobro za kapital, četudi gre v škodo delavcev?

Še kako prav imajo, skupaj bi se moramo boriti za dobro vseh nas. Pišimo zgodbe o ljudeh in ne delajmo zgod iz ljudi! Fantje se upravičeno pritožujejo, a usmiljenja ne potrebujejo!

~~Jože namigne: »Sprašujemo se, zakaj se vi Slovenci ne uprete za boljši položaj. Tudi za vas ni postlano z rožicami. Če bi se vi uprli ali če bi se zbrali skupaj, bi se mogoče kaj premaknilo in bi bilo tudi za nas bolje. Mi bi se pritožili, pa nimamo pravic in državljanstva! Vi vse to imate! Zamenjali bi šefa, pa je pri vseh isto.«~~

Kaj se danes dogaja s sužnji v Sloveniji?

Tanja Peček, fotografija Klemen Prepeluh: Imena sužnjevi niso pomembna.

Pravno omogočanje suženjstva

Torej, če začnemo z osebo številka 1. Oseba številka 1 je bil delavec enega izmed največjih gradbenih podjetij pri nas. Pravzaprav ene izmed njegovih hčerinskih družb. Po parih mesecih so ga premestili v drugo. In posledično po dveh letih neprekinjenega dela v Sloveniji ni dobil osebne delovnega dovoljenja. Hkrati pa mu delodajalec v zadnje pol leta ni plačal opravljenega dela. Delovno dovoljenje se mu je izteklo in moral se je vrniti v rodno BiH. Trenutno za Slovenijo nima niti vize niti delovnega dovoljenja in seveda ne more vstopiti v schengensko trdnjavo. Plačila za opravljeno delo ne bo nikoli dobil.

Kaj je torej v tem in v ogromno podobnih primerih takšnega, da je za to neposredno odgovorna država? Začnimo kar z viznim sistemom in z vso pravljico osebne delovnega dovoljenja. Po trenutno aktualni zakonodaji lahko tuji delavec v Sloveniji pridobi osebno delovno dovoljenje po dveh letih neprekinjenega dela pri istem delodajalcu in z opravljeno najmanj srednjo šolo. In ko mu to enkrat uspe, vsaj načeloma dobi delovno dovoljenje in dovoljenje za bivanje za naslednje tri

leta ter lahko prvič sam izbira delodajalca. Prej namreč delavec sam ne more menjati delodajalca, saj je njegovo delovno dovoljenje in posledično tudi dovoljenje za bivanje, vezano na delodajalca, ki ga je zvalil v Slovenijo. Od njega je torej povsem odvisen in če želi ostati v Sloveniji, mora zanj delati, ne glede na to, ali mu plača, ali je poskrbljeno za varnost, ali ga ta sili v dvanajst urno delo ... Ker pa to delodajalcem zelo ustreza, delavce pogosto premeščajo od kooperanta do kooperanta in jim tako onemogočajo pot do tako oboževanega delovnega dovoljenja. Prav tako tudi osebno delovno dovoljenje postaja vse manj sanjsko, saj se je upravna praksa v času krize spremenila do te mere, da delavec s tem, ko pridobi osebno delovno dovoljenje za tri leta, hkrati ne pridobi tudi dovoljenja za bivanje za isto obdobje, in posledično, če se mu recimo po letu dela v Sloveniji izteče pogodba in takoj ne najde novega delodajalca, se mora prav tako vrniti v domovino in novo delo iskati od tam, kar pa je seveda znanstvena fantastika.

Druga zakonska podlaga oziroma pravzaprav bilateralni sporazum med BiH in Slovenijo pa to zgodbo na ravni zakonodaje zaostri tudi kasneje. Tuji delavci v Sloveniji se lahko, ko pridobijo

osebno dovoljenje in če izgubijo službo, vpišejo na Zavod za zaposlovanje in prejemo neke minimalne dohodke. To pa ne velja za delavce iz BiH in Makedonije, večino tujih delavcev v Sloveniji, ki tudi po pridobitvi osebne dovoljenja te možnosti nimajo, ampak jim je to omogočeno šele s pridobitvijo stalnega bivanja. Ta sporazum pa jih ponovno, tudi po pridobitvi osebne delovnega dovoljenja, sili nazaj v sužnjelastniški odnos.

Na podlagi zgoraj opisanih razlogov, bi si torej upala trditi, da je prva krivka za sužnjiški položaj tujih delavcev država Slovenija, ki s svojo zakonodajo omogoča zgodbe, kot jih poznamo na primeru kočevskih Prenove in pravzaprav v skoraj vseh gradbenih podjetjih v Sloveniji. No, po dolgem osveščanju vodilnih mož so to ugotovili tudi sami in pripravljajo nekatere spremembe, ki bodo situacijo toliko izboljšale, kolikor jo bodo tudi poslabšale. Tako da suma sumarom ostane na istem oziroma glede na to, da je večina delavcev v Sloveniji iz BiH, gremo še na slabše.

Torej, najprej se pripravlja novela Zakona o delu in zaposlovanju tujcev, ki bo po besedah predstavnikov Ministrstva za delo, družino in

socialne zadeve »med drugim spremenila določbe, ki kot pogoj za pridobitev osebnega delovnega dovoljenja, ki omogoča mobilnost na trgu dela, predpisujejo dvoletno neprekinjeno zaposlitev pri istem delodajalcu. Po uveljavitvi novele ZZDT bo tujec izpolnil pogoj za pridobitev osebnega delovnega dovoljenja z veljavnostjo treh let po dveletni neprekinjeni zaposlitvi pri kateremkoli delodajalcu, če ima najmanj poklicno izobrazbo.« To sicer delno onemogoča manipulacije s prestavljanjem delavcev med različnimi kooperanti, vendar še vedno gre za neprekinjeno delo. Za delodajalca v tem primeru ni nič lažjega, kot narediti kratek razmak med obema delovnim dovoljenjema.

Vendar, hudič kot vedno leži v detajlih. Slovenija namreč tudi pripravlja novi sporazum z BiH, katerega namen je po besedah ministrstva »omogočiti boljše pogoje za delavce iz BiH, boljši nadzor in lažjo vključitev v slovensko družbo«. Predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je na srečanju in posvetu »Ljubljana – mesto globalnih državljanov« povedal, da je ta sporazum sicer še v pripravi, vendar bi naj po njegovem sprejetju delavci po treh letih dela v Sloveniji imeli šestmesečno prepoved le-tega. Razlog za to pa leži v 41. členu Zakona o tujcih. »Pogoj petletnega neprekinjenega prebivanja v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje je izpolnjen tudi, če je bil tujec v tem obdobju odsoten iz Republike Slovenije in ni imel izdanega dovoljenja za začasno prebivanje, če so bile odsotnosti krajše od šestih zaporednih mesecev in če skupaj ne presegajo desetih mesecev.« Na ta način torej Slovenija poskuša tujim delavcem bolj ali manj onemogočiti pridobitev stalnega bivanja v Sloveniji, ki je pravzaprav prvo dovoljenje za prebivanje, ki daje vsaj določeno stopnjo varnosti. Če bo sporazum v takšni obliki podpisan, bodo delavci iz BiH v idealnih pogojih za pridobitev stalnega bivanja za razliko od trenutnih petih potrebovali kar osem let in pol.

Na zgoraj omenjenemu posvetu so aktivisti Nevidnih delavcev sveta to zanko takoj prepoznali in zato ostro nasprotujejo tej prepovedi. Prišlo pa je tudi do izredno pozitivnega premika na strani sindikatov. Čeprav še vedno govorijo o socialnem dumpingu, tokrat zahtevajo znižanja te šestmesečne prekinitve na maksimalno tri mesece, kar je izredno pozitiven premik tudi v njihovem delovanju za izboljšanje položaja delavcev migrantov. Kako se bo ministrstvo na to odzvalo, še ne vemo. Uradno namreč niso hoteli niti komentirati celotnega sporazuma z BiH, saj je šele v pripravi.

Neupoštevanje zakonodaje, ki sužnjem daje miloščino

Oseba številka 2. Tudi oseba številka 2 je državljan BiH na delu v Sloveniji. Dela na enem izmed večjih gradbišč v Sloveniji. Ko je nekega dne delal na gradbišču, je padel in ker ni bilo postavljene varnostne ograje, se je huje poškodoval. Delovodja ja najprej ukazal delavcem, naj postavijo varnostno ograjo, nato pa poklical rešilca. Ko so delavca oskrbeli, so mu šefi povedali, da je za

nesrečo odgovoren sam, saj je prostovoljno delal drugo izmeno (izpustili so, da če je ne bi, bi ga poslali v BiH), prav tako pa se je sam namerno poškodoval, tako da naj jih ne poskuša tožiti, saj bo tako ali tako izgubil. Prestrašen jim je verjel, mlačal in trajno nezmožen za delo odšel v domovino.

Pravna država torej. Tudi če izpustimo težave s samo zakonodajo, je spoštovanje le-te na skoraj nični ravni. V zadnjih letih so mi delavci namreč povedali ogromno zgodb o prikrivanju delovnih nesreč, o neizplačilu plač in regresov, o neplačevanju prispevkov, o izsiljevanju za dvanajsturno delo, o delu brez kakršnekoli varnostne opreme ... ter seveda o neobstoju inšpekcije. Oziroma, če sem natančnejša, ko inšpekcija pride, so ali delodajalci že vnaprej obveščeni ali pa inšpektorji sprašujejo delavce o njihovi situaciji poleg njihovega šefa. Seveda jim bodo vse povedali. Pri tem pa je potrebno opozoriti še na nekaj. Ja, res je, da je inšpektorjev premalo ali pa so premalo učinkoviti, toda zavedati se moramo, da je mnogo pomembnejše kot povečati število inšpekcij, delavcem omogočiti večjo svobodo. Kajti če imamo delavce, ki lahko kadarkoli menjajo delodajalca in če imajo dobro pravno zaščito, potem bodo o svojih težavah lahko spregovorili in se proti krivicam tudi borili. Na to ozadje pa kažejo tudi podatki Inšpektorata za delo, saj je največ kršitev v sferi gradbeništva. V tem sektorju pa se je v lanskem letu zgodilo tudi 12 nesreč s smrtnim izidom, kar je skoraj polovica vseh najbolj tragičnih lanskoletnih delovnih nesreč (25). In to kljub temu, da se ravno nad gradbenim sektorjem izvaja poostren nadzor.

Toda osredotočimo se sedaj na gradnjo Športnega parka Stožice in pogledimo, kako je z varnostjo in drugimi pravicami delavcev tam. Inšpektorji med premnogimi kršitvami najpogosteje navajajo neprijetnost delavcev z varnostnimi pasovi, neizplačilo plač in regresa ter nepravilno razporejanje delovnega časa in počitka. Posledično seveda pridemo do delovnih nesreč. Policija jih je v letu 2010 zasledila pet (eno hujšo, štiri lažje), Grep pa trdi, da jih je bilo vse od začetka del zgolj osem. Ko sem te podatke posredoval delavcem, so le-ti zgolj bruhnili v smeh. Pravijo, da je ta je številka absurдна, nesreč naj bi bilo ogromno, prav tako pa so med delavci govorice tudi o smrtnih žrtvah. Ta podatek so nam zanimali tako na policiji, kot tudi na inšpekciji in sindikatih. Kakšna je resnica, nam ni uspelo izvedeti, res pa je, da so izvajalci dolžni obvestiti policijo zgolj v primeru smrti. Kar pomeni, da ali so delavci mislili, da je nekdo umrl, pa se to za las ni zgodilo, ali pa tudi ta del kriminalke postaja naša realnost.

So sužnji delovna sila ali ljudje?

Oseba številka 3 pa tokrat predstavlja osemnajstletnega Roma iz države nekdanje Sovjetske zveze. Ta oseba živi, v bistvu niti ne živi, ampak dela, v Sloveniji. Ponovno za enega izmed kooperantov. Delodajalec ga ob šestih zjutraj zbudi, odpelje na delo, nato ga nekako okoli desetih, enajstih, dvanajstih ponoči ponovno pripelje iz dela.

Vmes gre zanj še v trgovino po štruco kruha, da se pač ne muči sam. In ko se delavec po kakšnem letu bivanja v Sloveniji odloči, da bi pa enkrat odšel na zabavo, njegov vodja takoj pokliče šefa, ki mu to zaradi »skrbi za njegovo varnost« prepove.

Oseba številka 4 je delavec iz Srbije. Njegova zgodba je precej podobna. Delo od zore do mraka, edina razlika je v tem, da ima doma v Srbiji ženo in tri male otroke. Slovensko ne govori, saj slovensko govorečih ljudi na gradbišču in v delavskem domu ne srečuje, drugam zaradi utrujenosti in pomanjkanja denarja ne gre. Svoje otroke vidi, če ima srečo, enkrat na mesec, ko jim za vikend prinese nekaj težko prigranega denarja. Ali torej sploh ima družino?

Precej podobni, čeprav različni zgodbi. Obe sta resnični, le da je druga pogostejša oziroma v Sloveniji postaja že pravilo. Ta, tretji segment suženjstva, sicer popolnoma povezan s preostalima dvema, pa je zagotovo eden izmed najpomembnejših in v javnosti popolnoma prezrt. Migrantski delavci so pač samo delavci, potrošno blago, sužnji ... nihče pa o njih ne razmišlja kot o ljudeh. Ljudem s svojimi potrebami, željami, ideali. Na eni strani imamo namreč delodajalce in državo Slovenijo, ki o njih razmišljajo zgolj in samo kot o delovni sili, ki bo po modelu krožnih migracij zapolnila najslabša delovna mesta, tukaj preživetarila del svojega življenja ter se nato postarala v okolju, ki ga ne bo več poznala. Spet na drugi strani je večinsko prebivalstvo, ki nanje gleda ali z odkritim sovraštvom ali pa s strpnostjo v stilu, »ma naj bodo tukaj, samo nas naj pustijo pri miru, naj ne hodijo naokoli in naj ne gledajo Slovenk«. Vse to pa so seveda samo različni vidiki iste zgodbe.

Ko so aktivistke in aktivisti Nevidnih delavcev sveta preko nekega anketnega vprašalnika v enem izmed samskih domov med drugim poskušali podrobneje ugotoviti, kako ti delavci preživljajo svoj prosti čas, so bili rezultati grozljivi. Kot prvo prostega časa skorajda nimajo, kot drugo pa ga porabijo za ročno pranje perila, pobijanje ščurkov ali pa zgolj za opazovanje srečnejših prebivalcev in prebivalcev naše države. Ti delavci so namreč iz družbe popolnoma izolirani.

Istočasno, ko govorimo o ustvarjanju prava in o upoštevanju le-tega, ne smemo pozabiti, da govorimo o ljudeh. Torej se moramo zavedati, da so sužnji vedno bili subjekti, spremenjeni v objekte. Torej, če želimo resnično odpraviti suženjstvo, potem moramo govoriti o subjektih v pravem pomenu te besede. O subjektih, ki morajo imeti možnost, da najdejo smisel, da se samoaktualizirajo, da imajo možnost boja, raziskovanja ... Ignoranca tega pogleda pa se trenutno vidi na vseh korakih, tudi če izpustimo spletno forumo. Strategija ekonomskih migracij je ta vidik popolnoma prezrla, debate okoli minimalnih bivanjskih standardov potekajo na nivoji barv kletk, razni delodajalci pa si upajo javno in brez posledic izreči »Red bo! Ljudje so na toplem, lačni niso, na gradbišče jih vozimo, z gradbišča jih vozimo. Tam na Celovski mi dela dobro leto po 700, 800 ljudi, enkrat se nam niso Ljubljancani pritožili čez te ljudi. Saj moramo te Bosance naučit kulture in poskrbet,

da niso moteči ...« In ne glede na to, takšna podjetja davkoplačevalci še vedno financiramo ter zelo dobro poslušajo z našo največjo občino. Vam je torej jasno, zakaj potem nihče ne govori o možnosti združitve z družino, ki je onemogočena tako z zakonskimi pogoji, ki jih nihče ne more doseči, kot tudi z različnimi špekulacijami delodajalcev, z nerednim plačevanjem plač in s siljenjem v bivanje v samskem domu. Le zakaj delavskim domovom še vedno pravimo samski?

Eden, dva ... tisoč ... deset tisoč ... sto tisoč

Koliko je pravzaprav sužnje v Sloveniji? Če pustimo nekatere druge skupine in se zaenkrat osredotočimo samo na migrantske delavce, jih je po podatkih sindikatov v mesecu februarju imelo veljavno delovno dovoljenje 77.186, delovno aktivnih prebivalcev pa je pri nas okoli 836.000. Sužnji v Sloveniji torej predstavljajo skoraj 10 odstotkov delovno aktivnih prebivalcev Slovenije. Če se še malce pogledimo v statistiko, ugotovimo, da jih velika večina (72.607) prihaja iz ostalih držav nekdanje SFRJ, izmed teh jih več kot polovica iz Bosne (38.761). Izmed sektorjev zaposlovanja daleč najbolj prevladuje gradbeništvo, ki mu počasi sledijo predelovalne dejavnosti.

In sužnji so vstali ...

Če sanjamo opcijo vstaje sužnje, moramo razmisliti o treh alternativah. Spontan upor, Nevidni delavci sveta in sindikati.

Če najprej začnemo s sindikati. Njihova vloga pri uporu migrantskih delavcev je zagotovo mogoča. Vendar šele po temeljiti reorganizaciji sindikatov samih. Trenutno v Sloveniji namreč potrebujemo zgolj še en mali sindikat, ki bo zastopal »klasične slovenske delavce« in en velik, ki se bo ukvarjal zgolj s študenti, prekernimi, migrantskimi delavci ... Torej z večino delovno aktivnega prebivalstva. In to ne na način hierarhičnega zastopanja v stilu, mi smo vam povedali, ampak skupnega boja za pravice vseh, ki bo šel preko sedenja za okroglo mizo, torej v zasedbo podjetij, spontane štrajke, barikade. To je seveda mogoče, je pa pot do tja dolga. Ampak, kot sem že zgoraj omenila, v sindikatu se tega vsaj delno začenjajo zavedati. Če ne drugega, gorečo željo po zmanjšanju kvot je zamenjal boj za več pravic migrantskih delavcev. Začenjajo se namreč zavedati, da lahko le z izboljšanjem pravic vseh nekaj spremenimo.

Druga, jasnejša, pa je vizija skupine Nevidnih delavcev sveta, ki so tudi prvi, ki so se začeli aktivneje ukvarjati s situacijo migrantskih delavcev. Delo na terenu, obveščanje, lastna produkcija delavcev samih, samoorganizacija delavcev, opolnomočenje, aktivizem, enake pravice za vse ... Vse to so vodila in cilji te skupine, ki preko aktivnega praktičnega in teoretičnega dela ter vodenja oddaje Viza za budućnost postaja blizu tudi vse večjemu številu delavcev.

Je sodelovanje vseh treh opcij mogoče? Naj se vstaja začne! Pravice za vse so naša odgovornost.

~~**Zahteve IWW (povzeto po njetwork.org): Izenačitev vseh delavcev v RS preko zakonske preprečitve manipulacij z različnimi statusi tujih delavcev in spremembe Zakona o zaposlovanju tujcev. Spoštovanje zakonskih pravic delavcev sveta in upoštevanje njihovih interesov pri sprejemanju zakonodaje. Izboljšanje življenjskih pogojev v delavskih domovih, prikaz plačevanja teh na plačilnih listah, spoštovanje pravice do intimne in združevanja, odstranitev kontrole ter prepoved nastanitve v provizoričnih nastanitvah. Upoštevanje glasu samih delavcev in ne zastopniških organizacij.**~~

~~**Zahteve sindikatov (skrajšani predlogi ZSSS): V pogodbe o naročilu je potrebno vnesti klavzule o solidarni odgovornosti za terjatve delavcev. Vzpostavitev sistema licenciranja (pod)izvajalskih podjetij, v katerega se naj vključi tudi reprezentativni sindikat. Omogočanje minimalne materialne in socialne varnosti zaposlenih, tudi če le ti ne bodo prejeli plače več kot mesec dni. Delavcu migrantu naj se takoj omogoči mobilnost s tem, da se izniči pogoj tako neprekinjenosti dela kot dela pri istem delodajalcu. Sprememba meddržavnih socialnih sporazumov tako da bodo omogočili dostop do denarnih nadomestil delavcem z začasnim bivališčem v Sloveniji. Sprejem Uredbe o določitvi minimalnih bivalnih in higienskih standardov. Ustanovitev tim. »svetovvalnih odborov«, ki bi jih sestavljali predstavniki socialnih partnerjev, in ki bi razpravljali o ciljih in programu dela inšpektorata za delo. Vzpostavi naj se sistem kvot za uporabo agencijskega dela.**~~

Društvo Ključ: Proti trgovini z ljudmi

Katjuša Popovič: Bivanje v varnem prostoru je časovno omejeno in ni bivanje v hotelu, kot nekateri mislijo, ni samo ždenje, pač pa predstavlja zahtevno delo svetovalnega kadra in še trše delo nastanjenih oseb. V društvu Ključ nameščamo tako moške kot ženske, tujce/tujke in slovenske državljanke/državljanke. Prihajajo torej različni ljudje, iz različnih delov sveta, iz različnih kultur, z različnimi navadami in običaji. Vsi pa imajo skupno izkušnjo. ~~Bili so preslepljeni, izkoriščani, ponižani, z eno enim stavkom – kršene so jim bile osnovne človekove pravice. In vsem je enako to, da imajo posledice posttravmatske stresne motnje. Ampak pustimo to, tokrat.~~

Članek bom namenila možnosti integracije oziroma reintegracije žrtev trgovine z ljudmi. Ali je sploh možna? Vsak človek, ki pride k nam, je imel, preden je postal žrtev, svoje sanje. Vsak si je kot otrok predstavljal, kaj bo postal, kaj bo delal, kako bo živel. Z leti so se otroške sanje počasi razblinile in tako kot mi vsi, so tudi oni pozabili na podobe »princesk in princev«. Oblikovati so se začele sanje, ki so uresničljive, prevladal je talent, geni, zmožnosti, itd. No, žrtve trgovine z ljudmi imajo bolj malo možnosti, da bi dosegle vsaj del svojih sanj.

Poglejmo, s kakšnimi primeri se srečujemo. Oče prepove šolanje svojih otrok. Ena od hčera dopolni 16 let, oče jo proda za 5.000€ moškemu za ženo. To ne naredi prvič, prodal je že več svojih hčera. Pristojne službe ves čas vedo, kaj se v družini dogaja, vendar CSD in policija ne reagirata. Družino raje pustijo pri miru in gledajo stran. Da bi bila tragedija še večja, jih roka države na začetku devetdesetih izbriše. Kot da jih ni. Kot da se niso rodili. Takrat stara tri leta, se ni zavedala, kako bo to vplivalo na njeno življenje. Ni vedela, da to pomeni, da nimaš nobenih pravic, da si popoln tujec v državi, v kateri si se rodil. Če ste pozorno brali, zdaj veste, da je punca, o kateri pišem, žrtev trgovine z ljudmi (ker jo je oče prodal) in še izbrisana (ker jo je izbrisala država). Naštela bom posledice teh dveh dejstev: nima pravice do zdravstvenega zavarovanja – samo nujna pomoč ji pripada, nima pravice do zaposlitve, ne prejema socialne pomoči, nima stalnega bivanja, še vedno je na begu pred očetom, še vedno se ga boji, ker mu je naredila sramoto, saj je moral vrniti kupnino, sam pa se ne more odločiti, kaj je huje: to, da je vrnil kupnino družini, ki jo je kupila, ali to, da se mu je hčerka uprla. Grozi ji, da jo bo ubil, ko jo najde, in ona mu verjame. Velikokrat je bila namreč v otroštvu priča in žrtev grobega fizičnega nasilja. Stara preko dvajset let, nima osnovne izobrazbe, nima bivališča, nima službe, nima denarja. Nima nič. Kje začeti z (re)integracijo? Pri državi. Boriti se je potrebno za njene osnovne pravice, čeprav je ustavno sodišče že pred sedmimi leti povedalo svoje, čeprav je bila novela Zakona o izbrisanih potrjena v Državnem zboru. Nič ne pomaga. Dnevi, meseci, leta tečejo. Nič se ne zgodi, nihče ne prevzame odgovornosti za njeno bedno življenje. Včasih razmišlja o samomoru, včasih o tem, da se bo začela ukvarjati s kriminalom. Vse, kar ji lahko ponudi društvo Ključ, odkar se je njeno bivanje v našem varnem prostoru končalo, je, da ostaja z njo v stiku, ji s pomočjo sorodnih organizacij občasno ponudi denarno pomoč, ji poišče zdravnika, ki ima zasebno prakso, da ji brezplačno opravi pregled ali zdravnika, ki ji kljub temu da je zaposlen v javnem zdravstvenem zavodu, pomaga in pogleda skozi prste. To je vse.

Nemočni gledamo mlado žensko, ki ima potencial, ki je bistra in hitro učljiva, pa je ne moremo vpisati v šolo, ne moremo ji poiskati

delodajalca, ki bi jo legalno zaposlil. In ker ne vemo, kaj še narediti, smo se odločili, da bomo skupaj z njo napisali knjigo o njenem mladnem življenju. Če lahko vsak, ki ima pet minut časa in je polpismen napiše in izda knjigo v tej državi, jo bomo tudi mi. Ta knjiga bo imela težko vsebino, ne verjamemo, da jo bodo ljudje kupovali za to, da jo nekemu podarijo. Pa bi jo morali. Vsak od nas, ki se zjutraj zbudi in vstane z levo nogo, ki se pritožuje ker predolgo čaka dvigalo, ker je zmeda in gneča na cesti, ker se ljudje vrivajo v vrsto pred blagajno, ker ima mozolj na licu ... vsak tak bi moral kupiti in prebrati to knjigo.

Zaslужek od prodane knjige bo šel izključno njej. Kupite jo, ko jo boste videli na prodajnih policah. Tako ji boste lahko pomagali preživeti, medtem ko čaka, da ji država Slovenija blagovoli vrniti njene osnovne pravice in jo bomo lahko šele potem vključili v resen program (re)integracije.

In še ena zgodba, za okus.

.... Ko oče umre naravne smrti se njegovi družini slabo piše. Z mamom in mlajšo sestro beži iz dalje države. Na poti jih sprovajalci ločijo. Mamom in sestro odpeljejo, njemu se zlažejo, da se bodo na cilju – v Avstriji – ponovno srečali. Otrok, star 15 let, ostane sam v Sloveniji. Stoji pod uro na ljubljanski avtobusni postaji in čaka mamom in sestro. Ni ju od nikoder. Potem se znajde v Centru za tujce, kasneje v Azilnem domu. CSD se ne zavzame za otroka, ne opravijo svojega dela, kot so ga dolžni na podlagi Konvencije o otrokovih pravicah. Je že res, da mu postavijo skrbnika Slovensko filantropijo, to pa je tudi vse. Čeprav se zaposleni iz Slovenske filantropije zelo trudijo in dobro delajo, ne morejo prav veliko narediti.

Kmalu ga v bližini Azilnega doma počaka oseba, ki ga iz Slovenije pod pretvezo, da se bo končno srečal s svojo mamom in sestro, odpelje na prisilno delo v Italijo. Po nekaj mesecih mu uspe od tam pobegniti. Spet se znajde v Azilnem domu. Še vedno je otrok brez spremstva. Nevladne organizacije opozarjamo, da mu je potrebno zagotoviti varen prostor ker je ogrožen, saj so ga kriminalci enkrat že odpeljali iz Slovenije. Nihče ne sliši. Tečejo dnevi, meseci, otrok je še vedno tu. Na enem od sestankov slišimo, zakaj ga ne nastanimo mi, društvo Ključ, saj je otrok žrtev trgovine z ljudmi. Zato, ker v varni prostor ne nameščamo mladoletnih oseb. Nimamo nobene pravice, da bi to delali, saj je zakonodaja jasna. Za otroke mora poskrbeti država. Vendar ne za tega, očitno. Čas teče ... otrok dopolni osemnajst let in nastanimo ga. »Kaj si najbolj želiš?« ga vprašamo. »Mamo. In da bi nadaljeval s šolanjem.«

Vsako leto nekaj zgodb. Nekaj žrtev, nekaj sužnjevi, nekaj prodanih otrok.

Te(r)or(ija) (post)fašizmov

Robert Bobnič: Ob zadnjem kotenju in namnožitvi raznovrstnih političnih afer se lahko vprašamo, ali nam nemara ne ponujajo nekakšen uvod, vhod skozi zadnji vrata v branje (post)fašističnih praks in njihovih logik delovanja? Kaj nismo tako pri eni kot pri drugi zadevi priča nekakšni logiki ~~ekscesa~~, seveda s pridržkom, da na križišču odideta vsaka v svojo smer? V kolektivnem spominu zahodnih političnih tvorb se namreč govorjenje o pojavnih oblikah fašističnih družbenih odnosov bodisi, da se obeša na velika totalitarna uobličanja, bodisi, da se zraven pristavi protofašističnost kolonialnih ekspeditur, vselej srečuje z ~~nekakšnim izrastkom, ekscesom in iracionalnostjo~~. Tako kot sta nacizem in fašizem predstavljena kot ~~■ ■ ■ ■ ■~~, akutnost sicer zdravega tkiva ter zablodelost razsvetljenskega projekta, tako lahko dandanes v podobni maniri o mnogo obličnih domoljubnih ~~izrastkih~~ beremo kot o ~~ekscesu~~ domoljubja; kot o ~~zmedenih~~ mladih fantih, ~~ki se še malo iščejo~~ – uf, saj veste, to so pač »tista leta« – pri tem pa ob vse-splošnem odprtju v svet reagirajo ~~malo preveč~~ reakcionarno.

Finese ekscesa

Če bi se ob tem spomnili dobrih starih punkerskih časov, ko je partijska oblast leta 1981 v sozvočju z medijskim paničarjanjem inscenirala pravo moralno paniko, da se v Ljubljani ustanavlja Nacionalsocialistična stranka, (punkerska) mladež pa da po stenah riše nacistično simboliko, kar je kasneje kulminiralo celo v priprtje treh mladeničev, potem bi lahko rekli, da je danes ravno obratno – mladež po stenah lepi karantanske pantere, napada aktiviste, oblastniki pa – žal – ne igrajo punka, temveč prej nekakšne tretjerezredne šlagerje. Če se je nekdanji oblastni um trudil življenje nadzorovati v njegovi vseprežemajočosti, se prežeče odzivati na začeto vrenje civilne družbe, potem bi lahko danes diagnosticirali sliko, ko se je politična oblast (in znova v sozvočju z mediji) popolnoma zgubala sama nase, ko se ukvarja samo še sama s sabo, medtem ko je družbeno prepuščeno božji roki ekonomskega uma. Vendar pa stvari niso tako preproste in zavoljo spodobnosti jih bomo skušali zakomplicirati.

Aferaštvo, ki smo mu (bili) priča, seveda ni tisto aferaštvo z velikim A, ne gre (vsaj) za neskončno brbotanje o trgovini z orožjem, pač pa za hitrost avtocestnega drvenja v službenih vozilih, kdo s kom hodi na kavo, ali je čevapčiče, kdo je čigava sila in kdo se kontinuirano od kod, komu se vračajo psi in zakaj (ne) ... Skratka, gre za pravi proces političnega drobljenja, mikroskopskega česanja ter bebastega iskanja intimnih karakteristik, po katerih naposled hlastajo mediji. Motili bi se potemtakem, če bi potrdili paradigmatični šankovskih obrekovalcev, da je politika kurba, saj se prej kaže kot parazit, ki z vso težo pada na družbo ter deluje kot mrtev konj, ki ga v potrebi po osmišljanju lastnega delovanja sem ter tja brcajo mediji. Poanta pri vsem skupaj pa je nemara ta, da tukaj ni na delu eksces političnega, marveč samo umanjkanje političnega. Lahko bi celo rekli, da je temeljni problem v tem, da za ekscesom ni kakšno bodisi zdravo bodisi gnilo – pač po kulinariki izbiri – jedro, ampak nič. Tako tudi simptom nedoločanja ni samo Pahorjev križev pot, temveč proces vztrajne razgradnje političnega v zahodnih družbah. Liberalizem si postavi vprašanje, kako vladati manj, kako racionalizirati

vladanje, ga odtegniti državi in političnemu, s tem pa oblast vse bolj in bolj zvija v posameznika samega, v njegovo dušo in telo.

Vzporedno temu je vse večji sram politike pred zavzemanjem stališč, konstrukcije odločanja, vse večji odmik od »velikih besed« k majhnosti govorenja in mrmanja. Premik, ki politično vse bolj pretaka v upravljanje privatnega, intimnega in življenja samega. Indikativen primer je prepoved kajenja, ki je v zadnjih letih postal predmet brezkompromisnega političnega reguliranja, medtem ko sta se npr. ob recesiji, ki predstavlja predmet politične intervencije sama po sebi, politični govor ter praksa znašla v precepu zagate in nelagodja. Slednje kajpada ni enostavna posledica investiranja v ohranitev obstoječega ekonomsko-političnega reda, temveč predvsem mučnosti vprašanja, kako konzervirati obstoječe, brez dodajanja konzervansov, kako poteze pokazati kot ne-poteze, odločitve kot neodločitve, kakor da se sistem obnavlja sam po sebi, skozi lastno moč regeneracije.

Multi (post)fašizem

Mar nismo potemtakem s takšnim prikazom političnega drobljenja v detajlirano ukvarjanje z življenji posameznikov na pragu prototipa tihega, finega, »mehkega« (post)fašizma? V sodobnih družbah postaja življenje (tako v družbenem kot biološkem smislu) vse večji zastavek mnogovrstnega investiranja anonimnih oblastnih strategij, političnih prijemov, nadzorovalnih mehanizmov – torej proces, ki ga francoski mislec Michel Foucault opiše s pojmom biopolitika. To ni samo Orwellov svet, v katerega vstopimo v trenutku prestopa domačega praga v javni sklop nadzornih kamer. Oblast, ki je tu na delu, ni oblast jemanja, temveč zapovedovanje (»bodi to, kar si«) oz. jemlje šele tisto, kar najprej vzbudi. Posameznik, ki se tu proizvaja je podoba avtonomnega liberalnega individuum, ki se samo(ob)vladuje, skrbi zase (»ne kadim, ker mi škodi in vem, da škodi drugim«) in na ta način naj bi mu bil odtegnjen grob oblastni poseg.

In ker se vsak fašistični odnos vzpostavi preko odnosa do drugega, potem se v prefinjenosti (post)fašizma drugi ne vzpostavlja kot popolno

V aprilski številki Tribune smo pri članku Mance Zgaga, »Na koncu smo krivi vsi drugi, samo povzročitelji ne«, kot organizacijo, namesto Društvo za nenasilno komunikacijo, navedli Žensko svetovalnico. Za napako se avtorici in bralcem opravičujemo. [op. u.]

zanikanje, kot konstrukcija absolutnega zla, ki ogroža sklenjenost naše skupnosti, marveč ravno nasprotno, kot predmet interesa in fascinacije. Primer takšnega procesa je kakopak multikulturalizem, ki lahko predpono multi obdrži le na način, da kulturne identitete vselej pripne ne na množta simbolnih potez, temveč trdno poenotujoče realno jedro, ki še kako spominja na kategorijo rase. Verjetno ni treba posebej poudarjati, da je drugi v fascinaciji nič drugega kot sama projekcija pogleda, kaže se namreč že v samem odsevu očesa pogleda. Tako kot v turizmu, kjer so značilnosti drugega zreducirane samo na tiste, ki lahko postanejo predmet turističnega pogleda, zanimanja in morebitnega obiska. Neznosna lahkost multikulturalizma (0,1 odstotkov maščobe) pa se lahko kaj kmalu sprevrže v mastno in neusmiljeno oblastno pest, brž ko drugi poleg svoje cenjene – a ne pozabimo, gre za odrečeno drugost: burek ja, burka ne – kulturne raznolikosti pokaže še politično drugost. Nacistični Goebells se je za pištolo prijel ob besedi kultura, današnji goebellsi se ob besedi politika. Namreč, medtem ko beseda multikulturalnost iz ust propagandistov za odprtost – prepišnost? – duha in sobivanja visi že skoraj tako kot kakšni ostanki hrane, o besedi multipolitičnosti ne sluha ne duha ne – kar je ključno – mesa.

Mostovi do mrtvih svetov

To pa je tudi naznačitev razvodja iz nekakšnega subtilnega (post)fašističnega odnosa, ki si po Foucaultovem reku »omogočiti živeti ali pustiti umreti« za predmet privzema ohranitev in reguliranje življenja, v trdost manifestacije novih fašizmov, ki, rečeno skozi termin nekropolitike Achilleja Mbembeja, dobesedno ustvarjajo svetove mrtvih ljudi. Gre za prostore izrednega stanja (posebnosti ali neveljavnosti zakona), nastale kot posledica sprege ekonomskega izkoriščanja, neokolonialnih posegov in vojne proti terorizmu, kjer se življenja posameznikov iz oči v oči soočijo s staro suverenovo puškino cevjo. Če smo zgoraj opisovali procese zvijanja oblasti v posameznike, da si naposled vladajo v samo-disciplini, potem smo tu znova priča oblastnemu posegu v vsej svoji stari veličini.

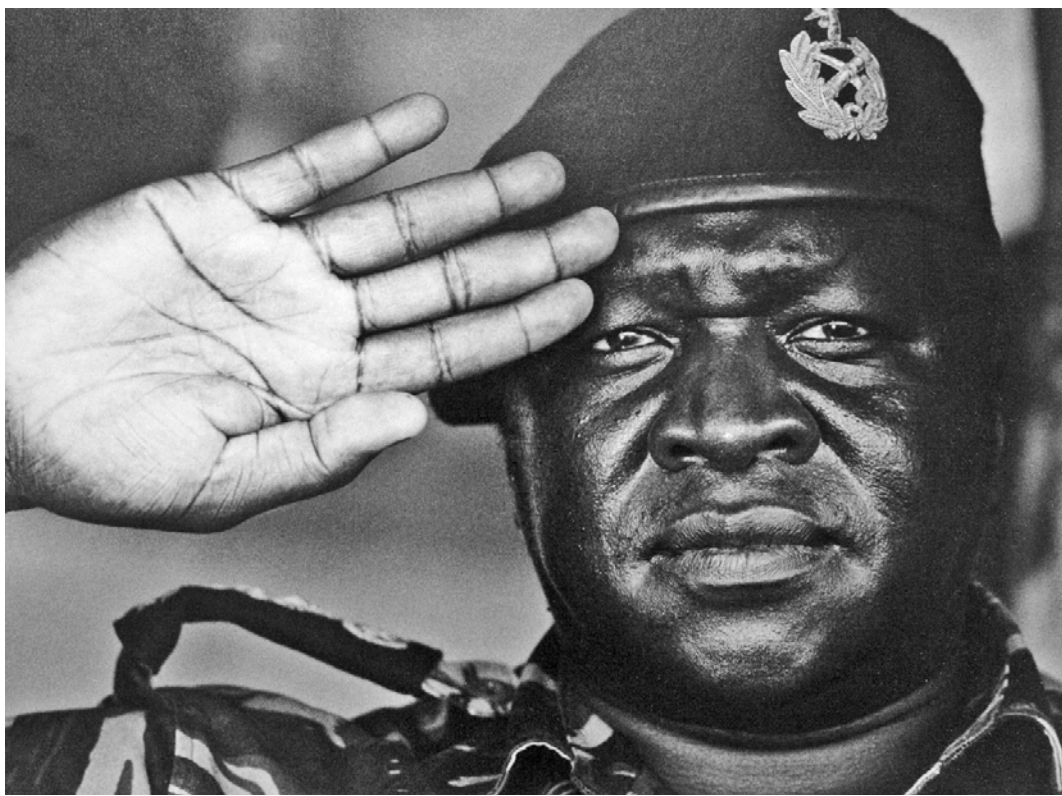
Novi fašizem tako stoji na sredi med dvema oblikama življenja, kot ju označi italijanski politični filozof Giorgio Agamben, in sicer med dobrim, vrednim življenjem na eni strani in golim, ne vrednim na drugi. Lahko bi rekli: med zahodnim (vrednim) življenjem in ne vrednim življenjem tretjega sveta. Ključna pa ni (samo) geografska dimenzija, temveč to, da je vselej ne vredno življenje tisto, ki je izpostavljeno surovim oblastnim

posegom in v končni fazi pognano v smrt. Fašizem se na ta način ne debeli (le) na periferiji, marveč v samem centru; oropani dobrega, dostojnega življenja so tako imigranti, migrantski delavci, priseljenci, Romi, homoseksualci, protestniki, aktivisti, delavci itn. Že na prvi pogled vidimo, da gre za kategorije, predstavljene kot nesposobne avtonomnosti, samo(ob)vladanja, skrbeti zase in na ta način se ustvarja legitimacija fašističnih praks, ki se izvajajo nad njimi. Fašističnost naposled tiči v samem razločevanju enega življenja od drugega, v konstrukciji mostu, ki povezuje eno in drugo. In če po tem mostu dandanes hodimo vsi, to hkrati tudi pomeni, da se lahko tudi sami najdemo na bregu golega življenja. A vendar, ker je most tisto, kar v isti sapi dva bregova ločuje in povezuje, bi morale tudi eksistence, popolnoma oropane dostojnega, pristati na strani prvih.

Morda se velja ob zadnji omembi spomniti na prava, materialna rušenja nacističnih mostov, ki so jih v času velikih fašističnih zgodb povzročala odporiška gibanja. In tako kot je v teh primerih šlo za pravo politično delovanje, bi tudi zrušitev mostov k mrtvim svetovom dandanes pomenilo natanko isto.

[...] ~~dobesedno ustvarjajo svetove mrtvih ljudi.~~ [– Achille Mbembe, op. u.] Gre za prostore izrednega stanja (posebnosti ali neveljavnosti zakona), nastale kot posledica sprege ekonomskega izkoriščanja, neokolonialnih posegov in vojne proti terorizmu, kjer se življenja posameznikov iz oči v oči soočijo s staro suverenovo puškino cevjo.

Recesija zdrave pameti

Rok Kovač, (↑) Idi Amin, portret Clive Limpkin,

(↓) delavci v JAR, arhiv Muzeja apartheida: Fašizem

je ~~virus~~ človeške družbe. Brez dvoma. Za takšno

ugotovitev ne potrebujemo virologa. Podobno kot

ne potrebujemo ekonomista, da nam pove, kdaj so

naši želodci prazni. Redko smo priča nekemu feno-

menu, ki je skozi zgodovino zamenjal toliko gostite-

ljev, s svojo »~~okužbo~~«
združil še tako nezdržljive

in neumorno mutiral skoraj do neprepoznavnosti.

Vendar osnovna »DNK«
struktura ostaja ista. Subli-

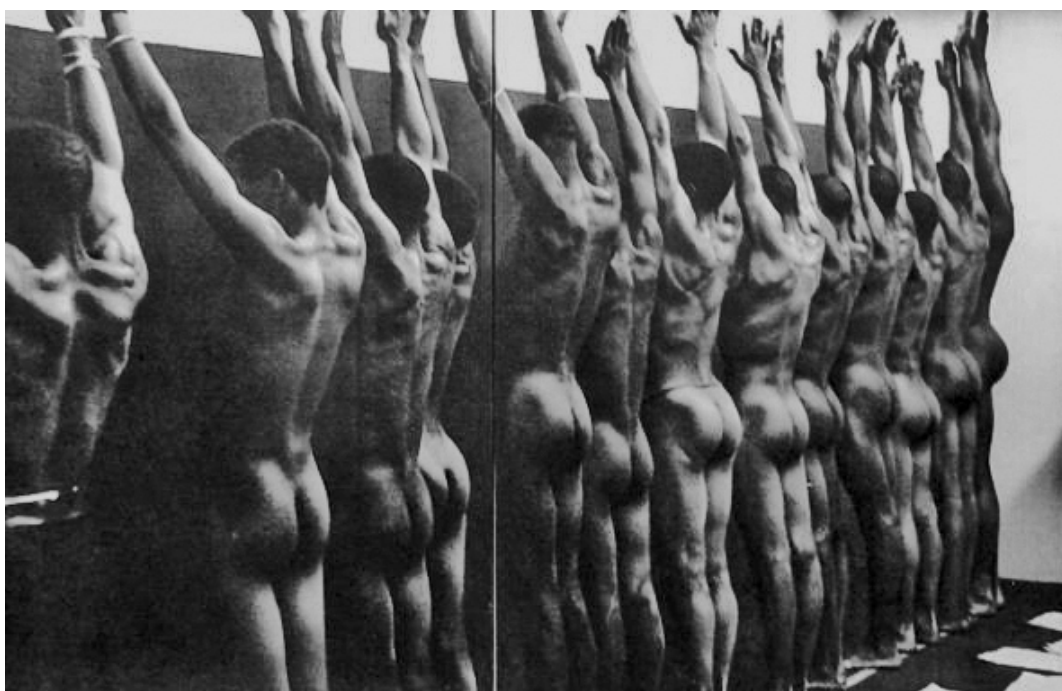
macija nezadovoljstva z lastnim življenjem ter pro-

jekcija na drugega, v večini primerov drugačnega v

kulturnem ali etničnem pogledu. Preprosto. Slepo

sovraštvo, ki je samo sebi zadostna legitimacija.

Sovraštvo, ki izvira iz strahu pred nepoznanim.

Nenavadna zavezništva, katerim smo bili lahko priča skozi zgodovino, so lahko le plod zgolj te iste sprevržene logike, ki jim je inherentna. Od Idi Amina, krvoločnega diktatorja Ugande, katerega občudovanje Adolfa Hitlerja je vodilo skoraj do postavitve kipa v njegovo čast v tej vzhodnoafriški državi (sreča, da so ga prej strmoglavili) do nemških rasističnih združenj, ki v svojem brezkompromisnem sovraštvu do židov na zborovanjih nosijo palestinske zastave (kar jim seveda ne onemogoča sovraštva tudi do samih Palestincev). Sovraštvo kajpak nikoli ni vsebovalo racionalne komponente. Zanimiv je tudi primer Mussolinija v okupirani Libiji, kjer se je »Duce«
proglasil za velikega branitelja islama in ustanovil Libijsko-arabsko fašistično stranko. Člani so po večini bili domačini, sam presvetli vodja pa popolnoma neobremenjen z ideološkim razhajanjem med politično doktrino doma in na tujem.

Ko se govori o fašistoidnih praksah, tudi post(neo)kolonialna Afrika ni nobena izjema. Neredki so bili primeri v postosamosvojitvenem obdobju afriških kolonij, kjer je razočaranje prebivalstva nad novimi, tokrat avtohtonimi elitami, eskaliralo v nasilju nad kategorijo ljudi, ki je bila vsaj po enem parametru drugačna od večinske populacije in grobo rečeno »pri roki«. Tako so jo v Senegalu skupili sudanski priseljenci, na Zanzibaru v državnem udaru prebivalci arabskega porekla, v Ugandi pod taktirko Idi Amina azijski priseljenci, v Nigeriji ljudstvo Igbo z juga države itd. Trenutno še ni omembe vrednega zasuka v miselnosti ljudi in reakcij, ki jih le-ta sproža. Leta 2008 so se pričeli masovni izbruhi nasilja nad priseljenci v Južnoafriški republiki, ob katerih so se tudi policijske in vojaške sile izkazale kot neobgljene. Po padcu apartheida je Južnoafriška republika doživela velik priliv priseljencev iz sosednjih držav, večinoma Malavija, Zimbabveja in Mozambika, ki so v iskanju zaposlitve in boljših življenjskih razmer položili svoje upe v razvijajoče se gospodarstvo in stabilen političen sistem sosednje države. V zadnjih letih so postali grešni kozli za vse nepravčnosti in tarča nasilja ob še tako nepovezanih dogodkih v politiki. Že tako prekaren položaj vseh prebivalcev townshipov (slumov) dodatno pogloblja medsebojno nasilje, ki nikomur ne izboljšuje situacije. V zadnjem času smo lahko priča podobnim dogodkom tudi v Angoli, kjer so investicije v infrastrukturo države s strani kitajske vlade enormne, prav tako tudi njena delovna sila. Ob že tako številni kitajski diaspori v tej afriški državi je priliv delavcev s Kitajske v zadnjem letu dosegel več deset tisoč ljudi. Načrtovani oboroženi ropi, izsiljevanja in grožnje so postale tako pogoste, da je kitajska ambasada v Luandi odsvetovala vsem prebivalcem kitajskega porekla izhode iz hiše v večernih urah, pričel pa se je tudi že množičen eksodus azijskih priseljencev ter umik investicij kitajske vlade iz gospodarstva Angole.

Podobno tragična je zgodba beguncev, ki so se po genocidu v Ruandi podali na beg v gozdove sosednje Demokratične republike Kongo, kjer še danes dobesedno tavajo pozabljeni od boga in zgodovine. Več kot šestnajst let po genocidu je slab milijon ljudi še vedno izgubljenih v enem največjih pragozdov tega planeta, naseljenih v improviziranih begunskih taboriščih in tarča napadov tako lokalnega prebivalstva kot tudi mnogih paravojaških milic, ki jih je ta gozd prepoln. Nič bolje se ne piše albinom v večini predelov subsaharske Afrike, saj so tarča brutalnih umorov, zmerjanja in nadlegovanja zaradi svoje drugačnosti. V zadnjem času je število umorov poskočilo do neslutnih višav v Tanzaniji, kjer lokalni vrači trdijo, da lahko iz udov, krvi in las albinov naredijo magične napitke, ki zagotovijo obogatitev tistega, ki napitek zaužije. Vse več je tudi verskih spopadov in medetničnih napetosti, neredko stimuliranih s strani vlade po stari in preverjeni imperialistični formuli divide et impera. Vsaka politična opcija predstavlja svojo etnijo, kar pa jim ne preprečuje, da v timskem duhu ropajo državno blagajno. Homofobija se v večini držav izvaja kar na državnem nivoju, saj je homoseksualnost pogosto prepovedana kar z zakonom.

V vsej tej zmešnjavi, ki se v takšni ali drugačni meri pojavlja v vsaki krpi tega planeta, vseeno obstajajo otoki odpora. Odpora fašistoidni mentaliteti, ki vse prepogosto temni in megli človeški um, ne glede na barvo kože, spol, veroizpoved, nacionalnost in druge karakteristike, po katerih se nekateri tako radi razločujejo od drugih. Demokracija v primežu diktature kapitala je zgolj navidezen večstrankarski sistem. Podobno je pred kratkim spoznala tudi komaj polnoletna gospodična Slovenija, saj ne prepозна več, ali jo prijema leva ali desna roka. Odpor tako ne pomeni več zavezništva s katerokoli politično opcijo. Ena izmed posledic razočaranja nad celotnim političnim telesom in širjenja fašistoidne mentalitete med ljudmi se tako med drugim manifestira tudi v porastu anarhističnih gibanj v zadnjih letih pri nas in v tujini (nikakor seveda na tem mestu ne pozabljam njihove pestre in dolge zgodovine). Če so z izjemo Južnoafriške republike anarhistična gibanja bila v preteklosti na afriškem kontinentu praktično neobstoječa, se to v zadnjih dveh desetletjih drastično spreminja. Ena izmed danes vidnejših je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja v Nigeriji osnovana Awareness League, ki z leti postaja vse vidnejši akter v politiki najštevilčnejše afriške nacije. Danes šteje že preko tisoč članov in ima radijsko postajo v mestu Enugu v južnem delu države. Kot pove že samo ime, je poglobitveni trud posvečen predvsem ozaveščanju prebivalstva o problematikah v državi in njihovih možnih rešitvah, razkrivanju političnih prevar, izobraževanju žensk ipd. Leta 1997 je izšla tudi knjiga z naslovom African Anarchism: The History of a Movement, avtorjev Sama Mbaha in I. E. Igariewa – oba člana Awareness League. To je prva tovrstna publikacija v Afriki, ki se ukvarja z njenim anarhističnim potencialom – tako v preteklosti, kot danes in v prihodnje. Vse več je v zadnjih letih lahko slišimo tudi o dejavnostih UADF (Ugandan Anarchist Democratic Forces) iz Ugande, ki pa so v svojem boju ubrali bolj radikalno taktiko in prijeme. Zaradi njihovega preganjanja s strani policije in vojske predsednika Yowerija Musevenija so se zatekli v gore Ruwenzori na jugozahodu države, kjer jim zatočišče in varnost omogoča skoraj nepreloven deževni pragozd. Njihova borba je gverilska in skoraj povsem neobremenjena z diplomacijo, tarče napadov pa so policijske postaje, vojaške postojanke in vladne stavbe. Informacije, ki bi natančneje opisale organizacijo, so izredno pomanjkljive, dodatno pa otežuje situacijo tudi njeno zamenjavanje v medijih z ADF (Allied Democratic Forces), paravojaško milico, ki je iz gozdov sosednje DR Kongo ustrahovala in pobijala civilno prebivalstvo Ugande. V Južnoafriški republiki sta danes aktivna dva anarhistična kolektiva, ki se aktivno ukvarjata z distribucijo anarhistične literature, filmov in glasbe – Bikisha Media Collective in Zabalaza Books (Durban), oba ustanovljena leta 1999. Od leta 2001 v medsebojnem sodelovanju redno izdajata revijo Zabalaza Magazine, ki se posveča anarhizmu, anarho-sindikalizmu, emancipaciji žensk, ekologiji in revolucionarni zgodovini.

Nedvomno obstaja še množstvo podobnih organizacij in kolektivov širom kontinenta, vendar se zaradi pomanjkanja informacij in prostora niso znašli v tem prispevku. V morju nevladnih organizacij, ki danes preplavljajo Afriko, je skoraj nemogoče (razen redkih izjem) ločiti zrno od plevela, pravo željo po spremembi razmer od želje po okoriščanju. Pogovori s številnimi zaposlenimi in prostovoljci v teh organizacijah zelo hitro razkrijejo isto fašistoidno miselnost, ki je dolga leta opravičevala kolonializem – dojemanje Afričanov kot otrok, ki brez nadzora staršev niso sposobni skrbeti zase.

Pripisovanje »izuma«
fašizma Benitu Mussoliniju, Adolfu Hitlerju oz. katerem koli posamezniku je veliko preveč in po nepotrebnem laskajoče. Prej kot izumitelji so bili zgolj dobrodušni gostitelji. Virus – za razliko od njegovih gostiteljev – preživi vse vojne, lakote in naravne katastrofe. Cepiva ni. Preventiva ne deluje. Ostaja nam samo še odprt boj iz oči v oči. Aluta Continua!

Pripisovanje »izuma«
fašizma Benitu Mussoliniju, Adolfu Hitlerju oz. katerem koli posamezniku je veliko preveč in po nepotrebnem laskajoče. Prej kot izumitelji so bili zgolj dobrodušni gostitelji.

Reartikulacija: Zakonito plačilno sredstvo

Reartikulacija je umetniško-politična-teoretična-diskurzivna platforma; izhaja na papirju in Spletu (reartikulacija.org). Je umetniški projekt skupine Reartikulacija: Marina Gržinić, Staš Kleindienst, Sebastjan Leban in Tanja Passoni.

Angela Mitropoulos je queer aktivistka in politična teoretičarka na Queen Mary, na Univerzi v Londonu. Trenutno živi v Sydneyju, Australija. Piše o mejah, razredni družbi, vojnah in rasnem razlikovanju.

Angela Mitropoulos, prevod Tanja Passoni, redakcija prevoda Marina Gržinić: Konec septembra 2009 je srbska vlada izjavila, da udeležencem beograjske Parade ponosa ne bo zagotovila varnosti. Zbirno mesto je bilo predvideno v bližini filozofske fakultete, pod transparentom »Čas je za enakost«. Zaradi pritiskov, da naj spremenijo lokacijo in naposled zaradi groženj, ki so jih prejeli dan prej, da jih vnovič čaka izvenzakonsko nasilje, so organizatorji javnost obvestili, da so državni organi beograjsko Parado 2009 dokončno prepovedali. To dejstvo je po eni strani dokaz neizpolnjenih pričakovanj o zagotavljanju varnosti s strani policije, po drugi pa zaskrbljujočega spoznanja, da temeljne človekove pravice sploh ne obstajajo. Sicer pa smo bili v še tako kanoničnih zgodovinah Parade ponosa v ZDA priča nečemu povsem drugemu kot samoumevnemu, nepreklicnemu in nenasilnemu spoštovanju pravic – naj gre za zgodovino Stonewallskega upora leta 1969 proti nenehnim policijskim racijam ali za tiho obeleževanje spomina na te dogodke s strani homoseksualne organizacije Mattachine Society ali s strani pozneje ustanovljene skupine, imenovane Christopher Street Liberation Days. Skratka, dejstvo, da obstajajo predeli mest po vsem svetu, kamor je transseksualcem, lezbijkam in queerom vstop prepovedan, izpodbija vsakršen poskus, kljub zatekanju k takšnim ali drugačnim opravičilom, da bi pripetljaj v Beogradu označili za anahronističen ali periferen.

Ta kult kontinuitete, trdno prepričanje, da vemo, komu in čemu dolgujemo naš obstoj – od tod pomen ideje o »izvoru«. – Pierre Nora: »Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire«, »Med spominom in zgodovino: Les Lieux de Mémoire«

Kršenje pravic zlahka opazimo pri njihovih še tako zavzetih zagovornikih. Razlikovanje med tujcem in državljanom je tesno povezano z vprašanjem pravic in njihovega dejanskega podeljevanja, kot smo lahko videli tudi v najbolj utopičnih trenutkih zgodovine. Jean-Jacques Rousseau ni mogel misliti pravic, ne da bi naključje rojstva in bivanja zvedel na dejanje privolitve, ki je vnaprej

določeno. Tako je pripravil teren, da so državljanke enačili s tujci, ko so oporekali suvereni vladavini. Tiste, ki ne soglašajo z suvereno oblastjo, a ostajajo pod njeno vladavino, so za Rousseauja tako postali »tujci med državljanji« (Mitropoulos, 2006). To je predpogoj meje, ki določa družbeno pogodbo. Problemi demokracije pa bodo odpravljani šele tedaj, ko bo ta meja relocirana. Še več, prav vprašanje o

najbolj brezpogojnih pravicah in demokraciji omogoča, da vztrajamo na njihovem omejevanju, ali nemara celo na njihovi ukinitvi, kakor je Sarah Kofman pripomnila o Benedictu de Spinozi, »ki je ob smrti zapustil nedokončano Politično razpravo, in sicer tik preden je ženskam nameraval odvzeti vse politične pravice« (2007, str. 74). V zadnjem poglavju knjige zahteva izključitev tujcev, sužnje, žensk in otrok iz politične sfere.

Kar bo veljalo za zakonito plačilno sredstvo, je stvar dogovora o načinu izterjatve dolgov – če dogovor spodleti, stopi v veljavo zakonito nasilje. Brez »jamstva oblasti«, kakor trdi Mark Osteen, »med ponarejeno in neponarejeno valuto ni nikakršnih razlik«. Po sledi Georga Simmela in Jeana-Josepha Gouxa, Osteen še nadalje navaja, »da je denarna ekonomija odvisna od nekakšne oblike vere ali zaupanja v avtentičnost in moč obstoječega političnega reda, nadnacionalnega standarda, ki spominja na nekakšno 'avro', ki obdaja tako izvorno umetnost kakor tudi vero« (1992, str. 828). Če Osteen na eni strani raziskuje formalno presečišče med literarnimi in ekonomskimi vrednostmi, pa Will Fisher v svoji razpravi o etimološki sorodnosti med »queerovskim spolom« (angl. queer sex) in »queerovskim denarjem« (angl. queer money) raziskuje njune skupne konotativne pomene ponaredka in poneverbe. Fisher namreč zatrjuje, da se »neobičajna seksualnost in neobičajna ekonomija vzajemno kodirata« (1999, str. 15), pri tem pa posebej namiguje na produktivizem, ki v politični ekonomiji že dalj časa služi kot merilo za določanje, kaj je naravno in kaj ni, in za ugotavljanje razlik med ponaredkom in originalom. Nekoliko bolj formalno se je o tem opredelil Evgeny Pashukanis v svoji teoriji o zakonu menjave tržnega blaga, kjer je to problematiko predstavil kot nenehno ponovno vzpostavitev, s pomočjo nasilja, zakonite oblike vrednosti.

»Obligacijsko pravo« je zapisal, ne more biti samo na sebi veljavno, pač pa je vselej razpeto med dvema skrajnostma: odvisno je od zunanjega pritiska in 'svobodne' moralne odgovornosti« (2007, str. 165). V ta okvir se vpenja tudi argument Walterja Benjamina iz dela H kritiki nasilja, ki so ga pozneje na različne načine razvili Giorgio Agamben, Achille Mbembe in drugi. Kakor je zapisal Benjamin, se problem nahaja v periodičnem nihanju med nasiljem, ki se uporablja za oblikovanje zakonov, in tistim, ki se uporablja za njihovo ohranjanje. Če povežemo te argumente, ugotovimo, da osvetljujejo pomembno vprašanje politične ekonomije pa tudi vprašanje menjave, ki je pojmovana kot oblika razmerja, vprašanje produktivnosti, ki velja za njeno osnovno načelo in zavezo hkrati, vprašanje subjektivne istorodnosti med zakonskimi, plačnimi, družbenimi in fiduciarnimi pogodbami, ki se v najbolj dovršeni obliki kažejo v podrobni razčlenitvi družinske mezde, značilne za fordizem (Mitropoulos, 2009). V pogovorih o zadnji finančni krizi pa so ta vprašanja povezali s krizo temeljev, na kateri sloni vrednost, še najbolj pa z zahtevami po večji regulaciji in obsodbami neproduktivnega presežka (Cooper in Mitropoulos, 2009).

Skratka, če na eni strani s formalno analizo dinamike, ki jasno kaže premik k zakonitemu nasilju, tvegamo, da bomo z opisovanjem nerazločnih razlik med pravno državo in izrednim stanjem zašli v politično ravnodušnost (pomenljiva je Agambenova trditev, da smo vsi mi potencialni sveti ljudje (lat. homo sacer)), pa na drugi strani Michael Hardt in Antonio Negri s svojim vztrajanjem pri »produktivni razsežnosti«, ki jo razumeta kot temelj njune politike, ovržeta idejo, da ima – če si izposodim besede Bretta Neilsona (2004, str. 77) – »konstitutivna moč neizpodbitni izvor«. A prav predpostavka o navidezno nespornem izvoru (vrednosti) –, ali bolje, poskus njegove opredelitve in vnovične vzpostavitve (pri tem naj še dodam da to problematiko obkroža globoko spodbijanje in negotovost) – je tista, ki pojasnjuje differentio specifico obrata k legitimnemu (če ne kar strogo zakonitemu) nasilju, ali pojasnjuje, za kaj pri tem obratu gre.

Toda delovna teorija pravic in delovna teorija vrednosti, ki prvo dobesečno zalezuje tako, da jo ironično kritizira, razumeta ta problem zgolj in samo na podlagi združitve kontingence in dela, in skušata zapleten in nezveljavljivi tok dogodkov zvesti na prisodobne, ki govorijo, da gre za izvorno stvaritev. Skratka, če ne verjamemo, da je ta mitski izvor zapisan neizbežni in idealizirani usodi, nam ne preostane drugega kot le kontingentne pravice,

ki bodo take tudi ostale. V svojem delu Queer Loving (Queerovska ljubezen) je Siobhan B. Somerville zapisala, da je bil liberalni diskurz o vključenosti, ki je prevladoval v ZDA, odvisen od optimistične interpretacije postopnega razvoja državljanjskih pravic, to je »tolmačenje, ki se je postopoma pomikalo od diskriminacije manjšin k uresničitvi idealizirane demokracije« (2005, str. 335). Naj še dodam, da rase, ljudstva ali naroda ni mogoče misliti brez upoštevanja urejenih vpisov genealogije, kakor tudi ne, da se bo katera od teh kategorij ohranila v bodočnosti, ne da bi s seboj potegnili tudi normativno ekonomijo biološkega in družbenega spola ter seksualnosti. Zdaj že klišejske razprave o meji med Vzhodom in Zahodom, ki so se zgodile ob združitvi anti-imperializma in človekovih pravic in na črti, ki loči zasebnost gospodinjstva od ulice, se je veliko tistega, kar se je dogajalo v Beogradu – ki je tako postalo še eno v vrsti mest, ki se soočajo z istim problemom – vrtelo okoli togih vozlišč, ki so povežala domače in nacionalno, in ki potemtakem povežeta spol in željo z raso in (re)produkcijo. Nekaj podobnega lahko zasledimo tudi v izjavi Odprte skupščine za solidarnost (Open Assembly of Solidarity), ki se glasi:

Ideologija etničnosti, rasne čistosti in nadvlade podpihuje nasilje proti vsakomur, ki nasprotuje tej nacionalistični dogmi. Kdor nasprotuje nacionalistični viziji, je tarča napada, ker s svojim načinom življenja zavrača reproduciranje vrednot, ki so temelj narodne identitete. (poudarek avtorice, 2009).

Alys Eve Weinbaum je to poimenovala rasno/reprodukcijska zveza in zapisala, da temeljijo »medsebojno prepletene ideologije rasizma, nacionalizma in imperializma na ideji, da se rasa lahko reproducira« (2004, str. 4). Pred časom je tudi Etienne Balibar poudaril »ključni pomen genealogije kot merila«, ki ga je označil za »simbolno kategorijo, ki pa se artikulira v odnosu do nekaterih pravnih pojmov, zlasti pa do legitimnosti filiacije« (1991, str. 56). A kakor ne moremo ostati ravnodušni do dogodkov v Beogradu – ker bi tako filiaciji omogočili, da kritiko potisne za zaprta vrata intimnega doma antiimperializma, izjavo za javnost pa zvedli na opravičila, češ da se take stvari dogajajo povsod – prav tako ne verjamemo, da bi potek dogodkov lahko preprečili, s tem da bi pravice bolj ustrezno priznali. Kar pa zadeva uspešne prepovedi dela Out of Place: Interrogating Silences in Queerness/Racality (2008) (Povsem neumestno: Izpraševanje zamolčanega v queerovskem/rasnem razlikovanju), ki je bila v splošnem prikazana kot nekakšna izbira (to je kot lažna izbira) med tezo o homonacionalistični Islamofobiji in razvojni zaostalosti, velja povedati, da takim argumentom običajno spodleti ob ponovni opredelitvi filiacije. Če upoštevamo torej pomembnost tega primera in politični pomen, ki ga pripisujejo zahtevam o uvedbi zakona o porokah istospolnih partnerjev, posvojitvi otrok s strani istospolnih partnerjev ali njihovi upravičenosti do uporabe tehnologij razmnoževanja – kakršne koli pravice se na ta način že dosežejo –, dejstvo vendarle ostaja, da tudi te zahteve izražajo močno naklonjenost reprodukciji.

Zdi se, da gre pri tistem, kar je Warren Montag poimenoval »domnevna bizarna brezizhodna situacija, pri kateri se Politična pravda tako nepričakovano zaustavi« (1999, str. 85), za vprašanje kako zagotoviti genealoški red. Spinozova dilema ni le ta, da so ženske »šibke«, pač pa da moški »v splošnem ljubijo ženske iz poželenja« in so zelo »nerazpoloženi« in »ne prenesejo, če ženske, ki jih ljubijo, kažejo kakršno koli naklonjenost do drugih in podobno« (1951, str. 387). Skratka, to v njih lahko sproži sprieno, neproduktivno željo. To so pravzaprav podmene, ki na eni strani ločujejo in združujejo sfere zasebnosti, politike, dela, spola, komunikacije, na drugi pa prispevajo k aktivnemu in pasivnemu oblikovanju pogodbene subjektivitete. Gre namreč za ukrep, ki zanika željo v politiki (ali pa tovarno, kot je to veljalo za fordizem) ter jo politizira, tako da vztraja pri potrebi po obvladovanju posamičnega telesa in njegove potencialne delovne storilnosti. Ta tenzija med zasebnim in javnim – z drugimi besedami, tenzija med ljubosumno privatiziranimi ženskami kot objekti želje in ženskami kot javno lastnino moških –, o katerem razmišlja Spinoza, je kopito za vse pogodbene teoreze (najsi gre za zakonsko, plačilno ali družbeno pogodbo) in izpostavlja vse družbenospolne pomene, kjer se konstituirajo in redefiniirajo kategorije aktivnega in pasivnega (državljanstva in seksualnosti).

Kakor koli že, ne preseneča, da sta tako Balibar kot Montag ob branju Spinoze na tej točki začela razmišljati o transatlantski trgovini s sužnji. Saj seksualne ekonomije preprosto ni mogoče misliti, ne da bi pri tem upoštevali organizacije rase, čeprav med njima ne obstaja neka metonimična povezava ali istorodnost. Prej ju povezuje dejstvo, da sta tako ekonomija kot rasa ključni za vpisovanje genealogije pri legitimnem prenosu lastništva z uporabo imena. Bolj nenavaden je Hardtov argument, da levica ne bi smela »opustiti zahteve po ugotavljanju svoje zapuščine« v slogu Jeffersonove tradicije. Čeprav Hardt ne odslovi povsem Jeffersonove kritike, se v njene podrobnosti posebej ne pogloblja – »njegovo [Jeffersonovo] lastništvo nad sužnji, nepriznano spolno razmerje z eno od njegovih suženj, njegova želja po ekspanziji na zahod, s čimer je plantažno suženjstvo še poglobil in se tako polastil zemlje ameriških staroselcev« (2007, str. 43) –, kot da nima nič opraviti z uradno potrditvijo dediščine, zapuščine. Brez dvoma se Jefferson kot zagovornik »medrasne« spolnosti utegne zdeti nemara celo progresiven. A problem ni le, da ne Jefferson ne drugi niso nič storili na področju razlikovanja med gospodarstvenimi zakonskimi in nezakonskimi otroci (in uradne potrditve lastništva nad njimi), pač pa je Jefferson rasno »mešanje« celo razumel kot modernizacijo: to je kot privzgojo pristnih ameriških družbenospolnih vlog med staroselci in sužnji (glej Steele, 2008). Če zadevo zastavimo nekoliko drugače: (reproduktivni) organizacija gospodinjstva v hišni ekonomiji Jeffersonovega tipa od občega prava zahteva odprtost do eksperimentiranja in pogodbeno fleksibilnost. Ko gre za mejo, se tako suverenost kot kanonični zakon umakneta bratski demokraciji in občemu pravu.

Ta meja je v gospodinjstvu vzpostavila organizacijsko in intimno dinamiko, prek katere se je bilo mogoče izogniti omejitvam in jih na novo vzpostaviti. Razpeto med politiko in ekonomijo kot sredstvi, prek katerih zakon vzpostavlja tržišča, je gospodinjstvo končno postalo tako odprto in raztegljivo, da je zbegalo evropsko razumevanje imperija in množičnega izseljevanja. A vendarle je bilo prav heternormativno gospodinjstvo tisto, ki je na podlagi precedensa in razvoja občega prava, odločalo, v kolikšni meri se po določenem času priznavajo lastnina, pogodba in kredit, ali so ti sploh podedljivi in zagotovljeni.

Na tem mestu velja omeniti ameriško zgodovino prava, kakor jo razume Sommervillejeva (2005). Njen izstopajoč argument, povezan s heteronormalizacijo in uveljavljanjem »medrasne« poroke, je, da zgodovine naprednih narodov podeljujejo identiteti avtentičnost in s tem uvajajo primerljivost. Tako kljub poskusom, da bi presegli diskretno ureditev identitet (v obliki študij o interseksionalnosti), »si naše vedenje še vedno želi, da bi bilo organizirano na podlagi analogij, ki so naturalizirane v kontekstu identitetnih politik, vključno s prepričanjem, da je spolna identiteta v večini primerov ali vsaj v najvidnejših primerih enaka rasi.« Na podlagi argumentov Janet Halley o neprimerljivosti nenormativnih seksualnosti in rase Somervillejeva pojasni, da je bila uveljavitev »medrasne poroke dosežena z njeno popolno heteroseksualizacijo.« Rasa ne more biti sinonim za homoseksualne, ženske ali invalidne osebe. Gibanja drugače spolno usmerjenih, trdi Halleyjeva, nosijo globoko v sebi »neodpustljivo jedko kritiko identitete.« Lahko bi dodali, da je posebnost queerovskega spola ta – kar velja tudi za Marxov pojem razreda –, da je bistveno manj identiteta in prej tisti nekaj, čemur se ne pripisuje vrednosti, nekaj neavtentičnega torej, ki v striktno kapitalističnem smislu velja za neproduktivno ali celo pretirano neproduktivno. Kar raso povezuje s spolom, je natanko tisto, kar ju lahko ločuje. Somervillejeva je zapisala, da kjer je »monogamna poroka veljala za nekaj, kar ustvarja naravno linijo potomstva, je prešuštvo veljalo za

potencialno onečiščevanje teles, kar je razmešalo dediščino lastniških razmerij in statusa« (2005, str. 354).

Ameriški imperializem ni nikoli zamenjal gospodinjstva. Nasprotno, prek njega je definiral in uvajal zakonito obliko vrednosti. Ne nazadnje se prav tam, kjer so postavljene meje, odpirajo vprašanja o zakonu o lastninskih razmerjih in pravicah do njih; skrajni primeri (ki potekajo ob meji njihove sprejemljivosti) odločajo o tem, kaj sta zakonito delo (razlika med meznim delom in suženjstvom) in avtorizirana reprodukcija (kakor velja v primeru gospodarjevih zakonskih in nezakonskih otrok). Na tem mestu velja omeniti, da je Somervillejeva s svojimi analizami heteroseksualnih primerov »rasno mešanega« spola postavila na glavo osrednji sodni primer Loving v. Virginia (1967). V tem primeru je družbena pogodba Johna Locka z vso svojo fleksibilnostjo, ki ji jo je podeljevalo obče pravo, končno dobila svojo obliko v na novo organizirani zakonski pogodbi: kakor je v odloku tedaj zapisal vrhovni sodnik Warren: »Pravica do poroke že dolgo velja za eno temeljnih človekovih pravic, ki je nujno potrebna, da so lahko svobodni možje srečni.«

Če je metodologija občega prava takšna, kakršna velja v precedenčnem pravu in sodnem precedensu (z drugimi besedami, zapis in precedenčni primer), potem je ta metodologija genealogija. Izvori (zapisani v katastru in registru o avtorstvu) se vpisujejo in uzakonjajo v nepredvidljivem okolju življenja, če se izrazim s preprostimi besedami sodnika Wendella Holmesa (v Diggins, 1994, str. 342). Potemtakem delovna sila ni sinonim za golo življenje. Prej gre za to, da obče pravo razsoja o tem, kaj je pravično in kaj ni, na podlagi genealogije. Preostanek, to je presežek delovne teorije vrednosti, pa je tisti, ki ni pripoznan kot delo, kot nekaj produktivnega. Prav ta neodpravljen preostanek pa nakazuje potrebo po definiciji dela in njegovem vrednotenju. Delovna teorija pravic je nekakšen način beleženja genealogij izkoriščanja in rekompensacije – ali dobesedno iskanje sledi pravice in zadolženosti, razsojanje o ne najbolj gotovem prepričanju, da vemo, komu in čemu dolgujemo naš obstoj. Kakor je povedal Stephen M. Best v svoji analizi kompleksnosti suženjstva in lastninskega prava, dolg »spremeniti lastništvo v pokorščino z vso učinkovitostjo sodniške retorike«. Potemtakem sledi, da je ubežnik »tisti, ki je prelomil obljubo, da bo opravljal delo« (2004, str. 82). Ne samo, da je suženjsko delo delo brez vrednosti. Umeščeno je zunaj časa v domnevno vzajemnem in čustvenem razmerju med gospodarjem in sužnjem, čeprav velja za neskončno obveznost do dela. Zagonetka (in ključ), ki leži v samem osrčju delovne teorije vrednosti tako, ni mezdno delo, pač pa suženjstvo. Ali bolje rečeno: suženjstvo omogoča neskončno ustvarjanje presežne vrednosti prek delitve mezde na podlagi spola in rase in na podlagi organiziranosti gospodinjstva in države.

Za Karla Marxa, ki je zasledoval genealoške fikcije politične ekonomije (in potemtakem zakonito odrejanje pravice), delovna teorija vrednosti pomeni ironično razreševanje kapitalistične legitimacije. V »Kritiki gotskega programa« pa se odmakne od ideje o »koristnem delu« kot pravici in vztraja, da je lastništvo možkih nad (feminizirano) »naravo« eden temeljnih pogojev, ki določa pomen besedam, kot so vrednost, delo itd. A če se tukaj očitno sklicuje na raso in spol, pa drugje odklanja »priljubljeno genealogijo«, ki je bila značilna za »začetno stopnjo monogamije« (citat iz Engelsovega esaja Izvor družine, privatne lastnine in države). Daleč od tega, da bi Marx na novo opredelil delovno teorijo pravic kot nekakšno moralno kritiko. Prej je zatrdil, da »ima buržoazija utemeljene razloge, da delu lažno pripisuje nadnaravno ustvarjalno moč.«

Schengen – novi berlinski zid

Simon Tertnik, ilustracija Matija Medved: Evropsko unijo se na svetovnem parketu dojema kot akterja, ki mu je, za razliko od ostalih velesil, dejansko mar še za koga drugega, kot le za lastne državljane. Je daleč največji donator humanitarne pomoči na svetu, pošilja vojake na mirovne misije tudi v države brez nafte, se iskreno angažira na kriznih žariščih v bližnji in daljni okolici ter je sploh konglomerat evropskih držav, ki visoko dviga prapor človekovih pravic. Pa ga res?

Evropsko unijo se na svetovnem parketu dojema kot akterja, ki mu je, za razliko od ostalih velesil, dejansko mar še za koga drugega, kot le za lastne državljane. Je daleč največji donator humanitarne pomoči na svetu, pošilja vojake na mirovne misije tudi v države brez nafte, se iskreno angažira na kriznih žariščih v bližnji in daljni okolici ter je sploh konglomerat evropskih držav, ki visoko dviga prapor človekovih pravic. Pa ga res?

Hipokrizija ni očitna na prvi pogled, saj se skriva za videzom vseobsegajoče evropskosti. Mi, »povprečni« Evropejci, zaposleni z uživanjem v udobnostih lastnih življenj, se prav redko vprašamo, kaj dela Evropsko unijo tako prijetno in za kakšno ceno. Če že s katerimi, se ukvarjamo z lastnimi problemi. Le redko se vprašamo, kje so meje Evrope, kje se visoki standardi končajo in kje človeška življenja postanejo vredna manj. Schengenski sporazum je v javnem diskurzu pri nas in drugod po Evropski uniji razumljen kot v splošnem nekaj dobrega. Argumenti se oblikujejo v smislu, da gre za mehanizem pri odkrivanju organiziranega kriminala, trgovine z mamili in z belim blagom ter da gre za neobhodno potrebno kontrolo migracij v Unijo. Kar se pozablja znova in znova, je ekspliciten šovinizem, ki se ga z vzpostavljanjem Schengna goji v naših glavah nasproti tistim, ki ostanejo na drugi strani meje in za katere ne veljajo velike evropske svobosčine. Spregovorimo torej o tem, kaj je resnična druga plat politike deljenja na naše in na tuje.

Po Gallupovi raziskavi, ki je zajela ves svet, živi danes na planetu 700 milijonov ljudi, ki si želijo trajno zapustiti trenutno prebivališče, 210 milijonov od teh si želi migrirati v EU. Razlogi z njihovo prizadevanje so očitni, manj očitni so razlogi, ki so do takšne situacije privedli. Evropejce, živeče na vzhodu Evrope, je nova evropska meja odrezala od njihovega zgodovinskega, kulturnega, jezikovnega in rodovnega zaledja. Ljudje, ki danes živijo v Ukrajini, Moldaviji in Belorusiji, so bili nekoč v centru civilizacijskega dogajanja stare celine, a jih je splet nesrečnih zgodovinskih okoliščin zalučal na napačno stran bodoče žice, ki se je po razpadu Sovjetske zveze le premaknila nekoliko vzhodneje in danes deli razvito Evropo od nerazvite. Poročila o dogajanjih na zloglasni vzhodni schengenski meji so grozljiva. Podeljevanje vizumov na veleposlaništvih evropskih držav poteka po postopkih, ki po trajanju, nedostopnosti in poniževalnosti spominjajo na prakse iz totalitarnih sistemov. Ljudje, ki niso nič krivi in ki so bili že v zgodovini umetno odrezani od svojih sorodnikov ter od svojega mesta v zgodovini, so sedaj postali žrtve izgrajevanja nove evropske identitete. Romuni, Bolgari, Čehi in Slovaki so narodi, katerih usoda bi bila identična usodi zgornjih, če bi jih iz njihove post (kvazi)komunistične zapršenosti ne potegnili EU. Gre za iste ljudi, ki jih je gola arbitrarnost bruseljskega ekspanzionizma ločila v dve popolnoma različni kategoriji, odrezani ena od druge.

Problemi, v katerih se znajdejo te države, so vseobsegajoči. Poleg omenjene izgube vseh kulturnih vezi izgubijo tudi tradicionalne gospodarske partnerje, s čimer se njihova že tako oslABLJENA ekonomija znajde v brezizhodni situaciji. Trgovanja z evropskimi sosedi si zaradi enotne carinske politike ne morejo privoščiti. Države kot je Moldavija, najrevnejša in največkrat pozabljena evropska država, so v predmestju najprestižnejšega dela sveta prepuščene na milost in nemilost lastni iznajdljivosti. Ob tem moramo upoštevati tudi dejstvo, da so bile te države znotraj Sovjetske zveze satelitske države »velike mame« in zato nimajo izkušenj z izgrajevanjem lastne, uspešne državnosti. Vse to združeno jih dela upravičeno apatične in sovražne nasproti nam, ki smo jim ignorantsko obrnili hrbet.

Mi in oni

To še posebej velja za ilegalne imigrantske delavce, a ne le za tiste iz vzhodne Evrope, temveč tudi za Afričane in druge. Ljudje, ki jih je beda v izvornih državah prignala tako daleč, da so se odločili zapustiti rodni kraj in jim je to dejansko tudi uspelo, so v Uniji praktično brezpravni. Ujete jih lahko zadržimo brez razloga in pojasnitve do 18 mesecev pred deportacijo. Kljub temu da se nahajajo na naši človekove pravice v nebo povzdigajoči celini, slednje zadnje ne veljajo. Turške oblasti poročajo, da grška obalna straža zajete imigrante odmetava v morje ob turški obali. Protiimigrantsko nasilje se širi na jugu Italije, kjer mafijske družine prevzemajo oblast, policija pa imigrante preganja, namesto da bi jih ščitila, in kjer je priljubljen šport med mladimi Italijani postal »lov na črnice« ... Saj ni res, pa je!

Afričani, katerih vsi problemi izhajajo iz bogastva, ki je akumulirano na njihovi celini in ki ga brezvestno izmenično izžemajo vzhodni in zahodni (neo)kolonialisti, so v Italiji postali sužnji 21. stoletja. Po ocenah jih trenutno več kot milijon neposredno čaka na severni afriški obali za prevoz na obljubljeni celino, ki očitno ni tako obljubljena. Ocenjenih več milijonov imigrantskih delavcev dela v Španiji, na Portugalskem in v Italiji v nečloveških razmerah za nečloveški denar zato, da lahko mi vsi jemo poceni pomaranče. Seznam primerov je dolg. Oni so tisti, ki na vseh nivojih naše družbe opravljajo dela, ki jih nad realnost vzdignjeni Evropejci nismo pripravljani. Ne le vseevropsko združevanje, temveč tudi to so resnične posledice Schengna.

Zlo, ki ga prinaša Schengen v povezavi z ostalimi evropocentrično-ksenofobičnimi politikami, je tako po eni strani očitno: grajenje elitnega kluba držav se opira na izolacijo od soseščine, na izkoriščanje pridobljenega privilegirane položaja in na zanikanje človekovih pravic najbolj ranljivim. A zlo, ki ga prinaša, presega zgolj vplive na zunaj, torej vplive na državljane nečlanice Unije. Opozoriti je namreč treba na tipično tendenco ljudi, da skozi čas, ko se povpenjajo po družbeni lestvici, pozabljajo na lasten izvor. V nebo vpjjoča analogična situacija je namreč prisotna na ravni širitve Evropske unije. Danes države članice, predvsem vzhodnoevropske države, kažejo nasproti državam, ki so ostale na napačni strani meje neopisljivo vzvišenost. S prstom lahko pokažemo na Romunijo in Bolgarijo, ki se šopirita z novo pridobljenim evropskim statusom nasproti balkanskim in drugim sosebam. Podobnemu prepričanju o večvrednosti pa smo priča tudi v slovenskem otežkočanju (beri: blokiranju) vstopanja Hrvaške v Unijo. Še pred kratkim sami pravi Balkanci se naenkrat z bruseljskega prestola s ekscesnim ignoriranjem prisimo nasproti bivšim in bodočim sodržavljanom. Res, kot da bi se Slovenci sami skozi zgodovino ne imeli dovolj priložnosti naučiti, kako je, če nekdo gleda nate, kot da si nesposoben, nerazvit in garjav. A zatirajoč odnos do »tujcev« ne škodi le njim, temveč dela naša življenja nevzdržna. »Mi smo večvredni« retorika se namreč na dolgi rok nikoli ne obnese, saj vsi živimo na istem planetu in smo že zaradi tega inherentno povezani.

Kako se in kako bi se moralo ukrepati

Trenutno uveljavljeni načini reševanja kompleksne problematike neenakomerne razvitosti različnih držav problem prej povečujejo. Kot smo nazakali zgoraj, je rdeča nit vsem politikam na tem področju znana: prepričeno vstop imigrantom. Ilegalni imigranti so tako obravnavani kot nadležni plevel in le vprašanje iznajdljivosti je, kako se jih bodo države znebile brez prevelikega omadeževanja lastne podobe v javnosti. A tudi legalnim

Glede na omejen prostor v Tribuni je okrajšavo prevoda pripravila Reartikulacija. Integralna angleška verzija teksta je objavljena na reartikulacija.org/?p=698. Tam so tudi na voljo vsi citirani viri v pričujočem prevodu, ki so bili odstranjeni iz prevoda.

migrantom se ne godi dosti bolje. Tako je spremenjena politika Slovenije pod novo vlado, da se v naši državi lahko zaposli tujec le, če ima vsaj visokošolsko izobrazbo ter če mu delodajalec zagotovi vsaj dva in pol kratnik minimalne plače. Istočasno je Slovenija prepovedala zaposlovanje kakršnihkoli novih sezonskih delavcev, utemeljujoč svojo odločitev s pomanjkanjem delovnih mest za slovenske državljane. Vrednostno razvrščanje človeških življenj je očitno. Aktualna gospodarska kriza pa le še povečuje popularnost desnih politik v Evropi. Celo Španci, kot glede na naval imigrantov na njihovo državo sorazmerno tolerantni narod, zadnje čase iščejo ideje za svoje prijeme pri italijanskih kolegih. Zdi se, da vsako minimalno znižanje standarda pri nas vzbudi nov val bolj ali manj kamufliranega protiimigrantskega sovraštva. Vsa naša hinavska evropska civiliziranost, ki se deklarativno izraža tudi skozi odnos do tujcev, se podre kot hiša iz kart ob kakršnem koli resničnem stiku z njimi.

Rešitev pa v globaliziranem svetu ni v izolaciji, temveč v krepitvi povezav. Bolj kot kakoli drugega (in gotovo bolj kot schengenski zid) bi Evropska unija kot branik človekovih pravic in kot ekonomska velesila za države v soseščini morala organizirati svoj »Marshallov plan«. Vzhodno- in južnoevropske države, ki so jih diktature v imenu (tj. z zlorabo) komunizma opustošile v zadnjih desetletjih, potrebujejo pomoč. Ne le zaradi njih, temveč zaradi nas samih. Predvsem zato, da se bomo lahko počutili kot ljudje, vedoč, da smo delili z njimi svojo srečno usodo v viharju preteklosti. (Če že hočete) pa tudi zato, ker se s tem vsem nam povečajo možnosti za gospodarski napredek. Nevarnost, ki pri tem ostaja, je možnost pretiranega paternalizma, a ravno Evropska unija naj bi »združevala v različnosti« in izziv našega časa in naše generacije je integracija vzhodne Evrope nazaj v matični zgodovinski tok dogodkov.

Tudi če sprejmemo, da je nekakšna kontrola migracij nujna, se ne moremo zadovoljiti s trenutnim stanjem na tem področju. Evropske države bi morale zagotoviti varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsakomur, ne glede na izvor in ne glede na legitimnost prebivanja v Evropi. Najstrožje bi se moralo sankcionirati zlorabljanje imigrantov in ksenofobične izpade. Končati bi se morala praksa, da se državam izvora imigrantov onemogočajo razvojne perspektive s podeljevanjem delovnih viz le kadrom, ki koristijo nam, ne glede na posledice, ki jih ima takšno ravnanje za razvoj njihovih matičnih držav.

Celokupnost našega bivanja je licemerska nad zamisljivim. A najslabše, k čemur se lahko zatečemo, je sklicevanje na naravni red in retoriko »tako pač je«. Ne dovolite si sprenevedanja in ne dovolite, da vas prepričajo v resničnost laži, da boste živeli bolje, če boste zatirali soljudi.

Afričani, katerih vsi problemi izhajajo iz bogastva, ki je akumulirano na njihovi celini in ki ga ~~brezvestno~~ izmenično izžemajo vzhodni in zahodni ~~(neo)kolonialisti~~, so v Italiji postali sužnji 21. stoletja. [...] Ocenjenih več milijonov imigrantskih delavcev dela v Španiji, na Portugalskem in v Italiji v ~~nečloveških~~ razmerah za ~~nečloveški~~ denar zato, da lahko mi vsi jemo ~~██████████~~ pomaranče. [...] Oni so tisti, ki na vseh nivojih naše družbe opravljajo dela, ~~ki jih nad realnost vzdignjeni~~ ~~Evropejci nismo pripravljeni~~.

Med preteklostjo in prihodnostjo – BiH in zamik v času

Sami Al-Daghistani (Sarajevo): Danes je za Zahodnjaka vprašanje, vezano na Bosno in Hercegovino, tehnične narave, medtem ko je za prebivalke in prebivalce Bosne in Hercegovine to vprašanje zgodba, ki odloča o življenju in smrti. BiH je od 15. do 19. stoletja kot del Osmanskega imperija bila država s XXXXXXXXXX politično vlogo, saj je takrat bila zgodba o ekonomskem, verskem in političnem uspehu – ~~različni narodi, kulture, verske ločnice in verski objekti so živeli in stali drug poleg drugega~~. Geopolitični, ekonomski in kulturni elementi so zmeraj dodajali težo bogati tradiciji bošnjaškega prostora, ki je na nek način srce Balkana. V kolikor želimo razumeti Balkan, moramo doumeti tragično usodo BiH in današnje kompleksno stanje v državi, vse to pa je možno, če se približamo duhu Sarajeva, ki s svojim multietničnim in trans-religijskimi oblikami kulturne eksistence ni nič drugega kakor miniaturni Balkan; z drugimi besedami – brez stabilnega Sarajeva, ne moremo govoriti o stabilni BiH, brez tega pa ne moremo doseči prosperitete in stabilnosti celotne balkanske regije.

BiH je imela vse možnosti, da postane ekonomsko-politični center regije, kakor je to bila v času Osmanskega cesarstva, danes pa je označena kot država geo-ekonomske periferije, brez močnega gospodarstva, država, ki je preživela vojno in ki se še zmeraj bori s tranzicijskim obdobjem. Če k temu dodamo še pokole iz 90-ih, se tragično-zapletena situacija še poveča, saj je prav vojna prispevala k vse temnejšim odnosom ostalih (evropskih) držav do BiH. Vseeno pa se še danes multidimenzionalen duh kulturnega bogastva nahaja v osrčju države.

Dayton in opustošenje države

Daytonski sporazum, dosežen leta 1995, med hrvaškim Franjom Tuđmanom, srbskim Slobodanom Miloševićem in bosanskim predsednikom Alijo Izetbegovićem, v Ohiju in podpisan v Parizu, je pomenil nov začetek za Balkan, saj se je zdelo, da je Dayton edina rešitev za katastrofalno stanje v BiH. Takrat je podal iztočnico za mir, karkoli se je že pod tem pojmom razumelo. Leta 1995 se je zgodil tudi genocid v Srebrenici, zato je takratni predsednik Alija Izetbegović želel čim prej doseči sporazum o »miru«. A skozi odteka-joče mesece in leta se je pokazal resnični obraz Daytona in vpliv predvidene fragmentacije celotne BiH. Sporazum je, sedeč po nekaterih pravnih merilih, kršil Ustavo Bosne in Hercegovine, saj je zanikal integriteto države in dopuščal možnosti za etnične spore v njej. Glede na notranje preseljevanje prebivalcev znotraj BiH v času vojne (1991–1995) se je demografska politika v državi močno spremenila. Na podlagi teh sprememb pa se je začrtal tudi sporazum, ki je določil notranje meje (in t. i. kantone) BiH. Sporazum ni bil historijsko pogojen glede na bivanje etnij v državi, temveč je bil političen dogovor, ki je služil kot vrsta kompenzacije za določene državne, ki so si jih vpletene stranke izmenjale. Danes težko govorimo o državi BiH kot o suvereni politični tvorbi, saj ekonomsko opustošenje, odsotnost socialnega sektorja, razmah korupcije in nevladnih in vladnih sferah, nezainteresiranost državljanov za politično udejstvovanje in odsotnost politične moči, pričajo o obubožani državi, ki je postala periferija oziroma rob Evrope in eksploatirana država drugih sil.

Soočanje z resničnostjo

Danes praktično obstaja ena država, imenovana Bosna in Hercegovina, s tremi vodstvi: s srbskim, hrvaškim in bošnjaškim predstavnikom. Po večini je to vodstvo provizorično, deluje pa predvsem po smernicah, določenih s strani mednarodne skupnosti in notranje nacionalno obarvanih strank. Dan državnosti v BiH npr. se ne praznuje v Republiki Srpski, temveč samo v Federaciji. Podobnih fenomenov je mnogo. Vsak sicer za nastalo škodo in današnje razpuščeno stanje krivi Daytonski sporazum, in čeprav je morda res glavni krivec, današnje politično stanje v državi ne ponuja dolgoročnih vizij in orodij rešitev, kar pa pomeni notranjo politično in nacionalno fragmentacijo. Taka politika predvideva ekonomsko opustošenje, saj ne more nadzorovati notranjih narodnih vrenj. Privatizacija, ki jo predvideva kapitalizem, je v BiH vse bolj prisotna, domače firme se prodajajo tujcem, kapital priteka v tuje roke, medtem ko se državna blagajna prazni. Za državljanke BiH pa velja tudi t. i. ekonomska diskriminacija, s težavnostjo prečkanja državnih meja in uvedbo viz za vse evropske države. Besede politikov ne dosežejo ljudskih src, kajti narod se je privadil na realnost politične stagnacije ...

Za povprečnega državljana BiH je EU zagotovo pozitivna rešitev, saj pomeni ukinitve viz, večjo varnost, določeno stopnjo politične in ekonomske ureditve, a hkrati pomeni tudi presek s kulturno tradicijo – že zakon o prepovedi kajenja na javnih prostorih bi lahko načel tradicijo družinja, ki je kulturna praksa na Vzhodu in Balkanu. »Kulturnega preseka« pa nima v mislih povprečen državljan BiH, ki je željen predvsem ekonomske prosperitete.

Paleta političnih strank

Podobno kot je z bošnjaškim posameznikom, je tudi s politiko. Tudi ta doživlja preobrazbe, čeprav neuspešno podaja rešitve, ki bi lahko rešile državo pred ekonomskim kolapsom. Vprašanje pa je, če politične rešitve lahko spojijo ljudske vezi do take mere, kakor je to bilo pred mogoče nekaj stoletji (v času Otomanov) ali navsezadnje nekaj desetletij? Danes v BiH deluje več kot deset političnih strank, vsaka s svojim programom in motivom, v kolikor pa bi želeli videti enotno Bosno, združene Bosance in Bošnjake, bi morali govoriti o trans-nacionalnih političnih premisah.

V BiH deluje več političnih strank: od delovno-komunistične, socialno-liberalne, do demokratske in raznih aktivističnih, nacionalističnih ter strank, ki v svojem programu presegajo nacionalno in religijsko orientacijo. »Stranka demokratske akcije« (SDA) je največja bošnjaška nacionalna stranka v državi, ki ima svoje pripadnike tudi v Srbiji in Črni gori (na področju Sandžaka). Prvi predsednik stranke je bil sam predsednik BiH v času balkanske vojne Alija Izetbegović, trenutno pa stranki predseduje Sulejman Tihić. »Naša stranka« z Bojanom Bajićem na čelu je manjša kakor SDA, njen program pa se zavzema za trans-etnijske cilje in za decentralizacijsko politiko. Politika »Naše stranke« temelji na enakosti in na ideologiji centrifugalnega pristopa k življenju z več centri, ki gradijo socialni kontekst in zastopajo prebivalce in prebivalke BiH.

Na drugi strani je vse bolj popularna stranka »Savez za budućnost Bosne« (ali SBB BiH), ki velja za osvežitev politične scene. Njen predsednik je Fahrudin Radončić (prav tako predsednik uprave Avaza), novinar in poslovnež, ki je bil med leti 1992/1993 pripadnik vojske BiH, leta 1995 je osnoval danes najbolj brani časnik imenovan »Dnevni Avaz«, ki ga v roke dnevno vzame več kot 50.000 Bošnjakov, leta 2009 pa je končal gradnjo nebotičnika Avaz Twist, ki je s 175 metri atrakcija prestolnice. Stranka Savez je mlada stranka, ki pa si je naredila zahtevno vlogo prestrukturiranja politične scene v BiH, tudi preko svojih članov iz multietničnih in multireligijskih ozadij. Eden izmed ciljev stranke je »obramba« bošnjaškega naroda pred ekonomskim in versko-nacionalnimi preobrazbami, ki bi lahko oslabile nacijo. Radončić pa se po hipotetično pomoč želi obrniti tudi k ZDA in Evropi, kar kaže na smer

---

Podobno kot je z bošnjaškim posameznikom, je tudi s politiko. Tudi ta doživlja preobrazbe, čeprav neuspešno podaja rešitve, ki bi lahko rešile državo pred ekonomskim kolapsom. Vprašanje pa je, če politične rešitve lahko spojijo ljudske vezi do take mere, kakor je to bilo pred mogoče nekaj stoletji (v času Otomanov) ali navsezadnje nekaj desetletji?

---

ekonomske poti, po kateri naj bi stopala BiH. Evropa je tu torej (ekonomsko) neizogiben člen.

Omeniti velja tudi aktivistično zastavljen program t. i. »preokreta« Dosta!, ki se bori za dostojnost prebivalk in prebivalcev BiH preko vse-spolnega angažiranja državljanek in državljanov ter reševanja aktualnih težav v bosanski družbi. Skozi participacijo prebivalcev želi doseči socialno ozaveščenost in politični vpliv v državi. Dosta! se ukvarja s perečimi težavami družbe kot je pasivno državljanstvo, želi vzdigniti kritičen nivo participacije v javnem življenju, zaradi neodgovornosti političnega aparata pa želi kreativno in odgovorno vplivati na državne institucije ter brezkompromisno razvijati zavest o aktivni in močni reakciji državljanov na pereče probleme, kot so alarmantno socialno in ekonomsko stanje v državi, nekvalitetna komunikacija med državljanii in oblastmi idr. Dosta! se tudi preko javnih tribun, predavanj in aktivnega sodelovanja s podporniki in somišljeniki v tujini odprto bori proti fašističnim in nacionalističnim agendam, ki bi imele namen spodkopati družbeno kohezijo in integracijo. Plod aktivnega državljanstva v BiH cveti, politična »preobrazba« Dosta! pa dobiva vse večjo podporo, tako pri mladih, kakor tudi pri starejših prebivalcih. A prebivalci BiH še zmeraj povečini glasujejo glede na svojo nacionalno pripadnost, saj jim ta nudi določeno stopnjo zaščite.

Islam, Bošnjaki in vahabizem

Na eni strani torej »poznane« stranke in njeni programi socialnega, demokratskega ali liberalnega tipa, na drugi pa aktivizem in islamski vahabizem.

Vahabizem (od arabsko al-wahhabiyya) je oznaka za posameznike, ki sledijo ideologiji Muhameda ibn Abd-al-Wahhaba, učenjaku iz 18. st. iz Saudske Arabije. Vahabizem priča o čistem islamu in se zato želi vrniti koreninam islama, ki pa si jih interepetira bolj radikalno. Čeprav je danes vahabizem prisoten tudi v BiH, ga islamska skupnost BiH uradno ne odobrava, šteje pa izredno malo pripadnikov. Navkljub svoji navidezni militantnosti je vahabizem predvsem teološka struja, ki se navezuje na islamsko pravo ali fikh. Vahabizem v BiH ima po vsej verjetnosti svoje korenine v 90-ih, ko se je srečal z vojaško agresijo nekaterih ustaških in četniških napadov na Bosno in njene prebivalce. Zaradi vahabizma in njegove ideološke usmerjenosti pa je danes BiH pogosto tretirana kot država, v kateri prebivajo – medijsko tolmačeni – »teroristi«.

Islam v Bosni je v toku socializma živel v izolaciji, z začetkom vojne pa so v državo vstopili tudi tuji borci, ki so se borili na strani vojske BiH. V svojem jedru, tj. skozi pristop ljudi k samem življenju, je bošnjaški islam liberalen – vse več pa je pretoka določenih struj in posameznikov iz Turčije in arabskih držav, ki prispevajo k bolj togemu islamu in s tem preoblikujejo življenje

samega islama znotraj družbeno-kulturnega okvira BiH. Vahabizem je torej na področju BiH prisoten, navkljub nekaterim svojim idejnim postulatam, ki ne sodijo v humani okvir islama kot takega in formacije bošnjaške družbe, pa vahabizem ne pomeni grožnje bošnjaški družbi, temveč le zamejuje pogled daljnega opazovalca iz tujine na sam pojem islam (v Bosni). Vahabijski džihad, ne glede na to, da se vrača »koreninam« islama, lahko zato pomeni kaj drugega, kakor je sicer sam prerok Mohamed dejal: »da je največja oblika džihada ljudsko samoobvladanje, da človek zmaga nad samim seboj,« tj. nad svojimi lastnimi demoni.

Tudi vahabizem je danes mehanizem rešitve za določene posameznike, ki zapadajo v ekstrem. Vahabisti ne priznavajo avtoritete, a zato tudi niso enotni, saj tak notranji ustroj predpostavlja notranjo diferenciacijo. Vahabizem kratko malo pomeni formo in ne vsebine. Kot določena struja znotraj islama pomeni sicer zdravo idejo, a napačno interpretacijo.

Vsaka muslimanska država je skozi kulturno zgodovino doživela poseben ustroj in je zato specifična, saj je islam na svoji poti kulturnega vrednotenja, narodne in etnične običaje in navade (v kolikor ne spodbijajo temeljnega koncepta islama – enotnost in univerzalnost bivanja, ki se kaže skozi prakso verovanja in pristopa k samemu življenju), pustil povsem nedotaknjene. Enako je z Bosno. Navkljub cvetočemu bogastvu bošnjaškega islama, ki je pod svoje okrilje sprejel najrazličnejše vonjave z Orienta (lingvistične turcizme in arabizme, vzhodnjaško kulinariko, multietnično družbo, ki sestoji iz Turkov, Perzijcev, Arabcev, samih Bošnjakov, ter navsezadnje sam islam), ima bošnjaški islam tudi samosvoje specifike. Bošnjaški islam pomeni biti musliman na bošnjaški način; pomeni spoj kulturnega humanizma islama, ki priča o univerzalnosti in družbeni odprtosti ter ljudski neposrednosti balkansko-bošnjaškega karakterja.

Nazaj k sožitju

Danes so največja etnična skupina v BiH še zmeraj Bošnjaki, ki s svojo muslimansko identiteto sestavljajo pretežen del populacije. Kljub temu dejstvu pa je narod BiH zmeraj znal živeti v sožitju – sinagoga, rimokatoliška, pravoslavna cerkev in džamija, kakor tudi zahodni inštituti in politične institucije kreirajo sarajevski vsakdan še danes. Vojna v 90-ih je bila uničujoča, genocid nad Bošnjaki povsem nepotreben, a tudi Bosna se je iz tega tragičnega obdobja veliko naučila. Tudi danes bošnjaška populacija vrednoti svojo dolgo kulturno tradicijo, ki temelji na večnarodni identiteti. Bošnjaška religijska kultura pa je tudi evropska, kar bi pomenilo, da je uspešna nacija možna, v kolikor priznava pluralizem in kulturno bogastvo etnij ter verskih skupin. Ideologija, ki s svojim konfrotacijskim karakterjem proizvaja trke nacionalnega korpusa in ga postavlja v antagonizme z ostalimi etničnimi in verskimi skupinami, razbija družbeno tkivo in opustoši družbeni potencial.

Združeno in ne homogeno (politično, versko in etnično) Sarajevo pomeni trdnost celotne države, ta bogati mozaik raznobarnih nians pogledov, pristopov in načinov življenja pa predvideva stabilno regijo. Univerzalne vrednosti kot so znanje, jezik in druge nadvladajo določene sektaške impulze in so zato ne le zaželeno, temveč predvsem možne. Kakor je razvidno iz primera BiH in Sarajeva, sta kulturna tradicija in nacionalna refleksija močnejši kakor trenutno in ne permanentno, pa čeprav uničujoče vojno oziroma politično nasilje.

Neonacizem v Nemčiji

Zala Vidali, fotografija Klemen Ilovar: Moj sogovornik, nemški aktivist Martin, mi ob začetku najinega pogovora ob vprašanju, ali se mu zdi, da bi neonacistične frustracije morale biti slišane in del javne debate, zelo jasno in odločno zatrdi, da ne. ■■■■

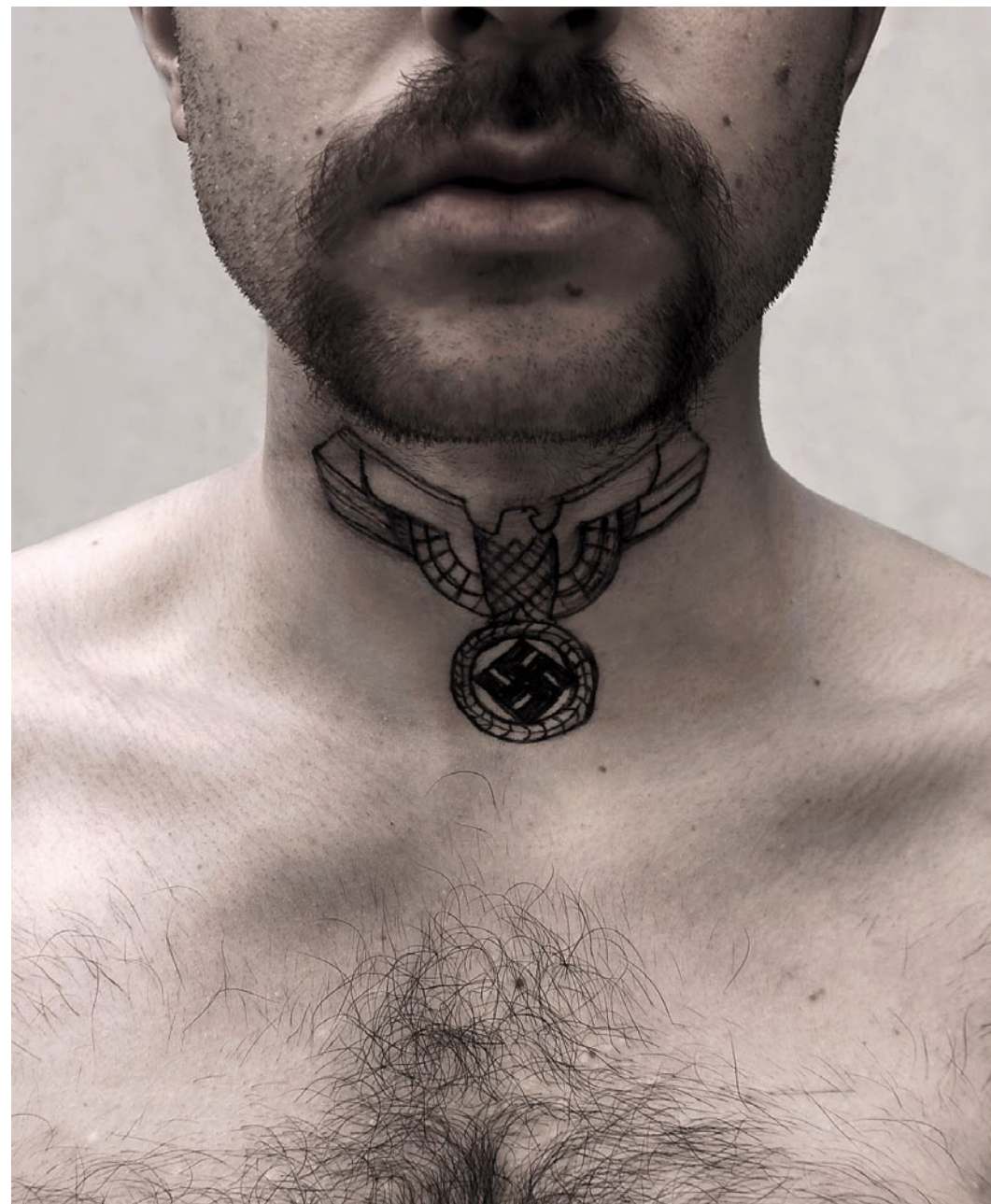
■■■■ v Nemčiji ne gre povezovat z adolescenčno krizo identitete, temveč je situacija precej bolj resna. Številne neonacistične skupine delujejo na politični ravni, Nemčija se sooča z vsaj enim rasističnim shodom na teden, policija pa je raje na njihovi strani, kot na strani antifašističnih združevanj, nevladnih organizacij in protirasističnih skupin.

Pred leti sem v Novem Sadu spoznala trinajstletnico, ki je imela na zgornjem notranjem delu stegna tetovirano svastiko. Skrivnostno in ponosno jo je pokazala kot trofejo, kot nekaj, kar je dosegla v svojem kratkem in nevednem življenju. Ni razumela, zakaj to pač ni nekaj, kar kažeš okoli in ne povezuješ z nacizmom. V Nemčiji se kaj podobnega ne bi smelo zgoditi, saj je obsojanje nacizma prisotno tako v izobraževalnem sistemu, kot tudi, se zdi, v splošni družbeni klimi, protinacistični diskurz se pojavlja tudi v komercialne namene. Kot vsako ponotranjeno kolektivno občutje pa tudi antifašistične tendence prinašajo odporniško subkulturo, nove naciste. Mladi privrženci imajo na izbiro številne politično ali kulturno organizirane skupine, ki posredno ali neposredno spodbujajo rasizem, sovraštvo do multikulturalnosti in simpatiziranje z dejanji nacionalsocializma.

Svastika in nacistični simboli so v Nemčiji prepovedani. Prepovedano je zanikanje holokavsta in izražanje nasilnih rasističnih težej proti judom in ostalim nemškim manjšinam. Nemški civilni zakonik pravi nekako takole: kdor spodbuja sovraštvo in nasilje, napada dostojanstvo proti določenemu delu družbe na podlagi rasnih, nacionalnih in religioznih temeljev, je lahko obsojen od treh mesecev do pet let zopora. Kdor javno ali v skupini simpatizira, upravičuje, povečuje ali zanika dejanja, izvedena s strani nacionalsocialistov, je lahko obsojen od treh do petih let ali s plačilom globe. Prepovedano je tudi razglašati, razstavljanje, prenašati, pisati, itd. o krutih nečloveških nasilnih dejanjih, razen v primeru poročanja o nedavnih ali zgodovinskih dogodkih. Prepovedano je kakršnokoli prikazovanje nacističnih zastav, znamenj, uniform in njenih delov, sloganov in oblik pozdravljanja. Tudi simboli, ki so podobni prepovedanim, se obravnavajo enako.

Ostaja pa temeljna demokratična pravica, pravica do združevanja. Ker ti mora dovoljenje za demonstracije nekdo odobriti, ta pa bi verjetno moral poznati omenjene zakone, je neverjetno, da skupine, ki javno razglašajo, da so priseljenci manjvredni in družbi nevarni, ta dovoljenja vedno znova dobivajo. Neonacistične skupine v različnih delih Nemčije marširajo vsak vikend. Proti gradnji mošeje. Proti gradnji hinduističnega templja. Proti nasilju, ki prihaja s strani priseljencev. Proti aktualni vladi in njenemu ignoriranju pravic Nemcev, ki so postali manjšina v lastni državi. So proti kapitalizmu, proti nemškim vojakom v Afganistanu, proti korupciji, proti militantni držbi radikalnih

Tudi lokalna policija je, v skladu s funkcijo represivnega organa, prej nasilna do tistih, ki požar gasijo, torej antifašističnih skupin, kot do neonacistov. Moj sogovornik razloži, da se na neonacističnih shodih nasilja policija poslužuje pri onemogočanju blokad black-bloka, neonaciste pa pusti, da izražajo svoja rasistična in nevdružna stališča. Pustimo ob strani, da nekateri verjetno ne prepoznajo namenov v črno odetih antifajevcev. Tudi medijsko poročanje o demonstracijah, marših in protimarših se je pri nekaterih medijih spustilo na nivo enačenja radikalnih levičarjev in radikalnih desničarjev.

levičarjev. Tradicionalni antisemitistični shod je vsako leto 1. maja. V Dresdnu je vsako leto februarja največje zbirališče neonacistov iz vse Evrope. In še vsako leto dobijo dovoljenje, da se zbirajo in poklanjajo žrtvam umrlih pod napadi zaveznikov. Čeprav trdijo, da je razlog le uničenje Dresdna, je jasno, kam pes tace moli, saj je bil Dresden močno nacistično oporišče, kjer so zagorele prve sinagoge v Nemčiji.

Zaradi zgodovinskih okoliščin so policijskega varstva deležne sinagoge, mošeje pa tega privilegija ne dobijo, zato večkrat občutijo fizično nasilje, uničevanje inventarja, razbijanje šip ... Represivni organi neonacizma ne jemljejo kot veliko zlo, na prvi pogled se zdi, kot da so edini borci antifašistične skupnosti. Martin razloži, da temu ni čisto tako, čeprav oni to delajo najbolj vidno. Obstajajo številne nevladne organizacije, protirasistične skupine in vladne komisije, ki pojave rasizma iščejo in jih poskušajo eliminirati. 1. maj ni samo dan nacističnih združevanj, ki marširajo proti sinagogam, je tudi dan tradicionalnih demonstracij proti neonacizmu. Na take in podobne protinacistične shode prihajajo različne skupine, številne nevladne organizacije in politične stranke, vse vrste levih, vse vrste zelenih, Piratpartei itd. Sodeč po »obiskanosti« vsakoletnega shoda v Dresdnu, levičarska protinacistična združenja postajajo močnejša. Vsako leto v manjšini, so letos podvojeno nastopili proti neonacistom (teh je bilo 6000, nasprotnikov skoraj 12000).

Profesor na filozofski fakulteti Igor Pribac je v nedavnem intervjuju za Radio Študent

poudaril, da je treba mladim, ki se udeležujejo rasističnih shodov, dati možnost, da spregovorijo v javni debati, ker se bo na ta način izvedelo, kaj točno jih teži, zakaj so nezadovoljni, in na ta način morda rešiti problematiko povečane simpatije mladih za domovinsko-rasistične ideje.

Moj sogovornik, nemški aktivist Martin, mi ob začetku najinega pogovora, ob vprašanju, ali se mu zdi, da bi neonacistične frustracije morale biti slišane in del javne debate, zelo jasno in odločno zatrdi, da ne.

Za razliko od obskurnih slovenskih rasističnih skupin, ki se na svojih spletnih straneh bojijo podpisati pod svoje slovničnih napak polne tekste, je v Nemčiji situacija malce bolj škodljiva in nevarna. Institucionaliziran radikalno desničarki rasizem je prisoten v vseh zvezdnih državah, najvišji v tistih z večjo stopnjo brezposelnosti, najmanjšo poseljenostjo in gospodarsko neperspektivnosti. Torej na vzhodu; v Brandenburgu, Saksoniji in meklenburški zvezdni državi. V slednjih dveh je Nacionaldemokratska stranka Nemčije (NPD) dobila celo dovolj podpore na lokalnih volitvah, da se prehranjuje iz davkov državljanov. Poleg NPD svoje sumljive domovinske poglede izražajo še stranke Pro Nordrhein-Westfalen (Pro NRW), Pro Köln, Deutsche Volks Union (DVU), Republikaner itd. Za NPD in njihove privržence je jasno, da jih niti ne moti, če se jih etiketira kot neonaciste. Pred časom je pripadnik Antifašistične organizacije, v prostem času hecker, našel določene spletne strani, ki so NPD povezovale s pripadniki ekstremno

radikalnih desničarjev Skinheads Sachsische Schweiz (sss), v Nemčiji prepovedani v devetdesetih letih. V preteklosti so razne levičarske skupine in nevladne organizacije že poskušale prepovedati NPD (kar bi bila izjemno logična poteza, rečeno takole neobjektivno in nedemokratsko), a glej ga zlomka, ideja je naletela na gluha ušesa pri višjih sodnih krogih, izkazalo se je celo, da je vsak sedmi vodilni člen stranke tudi član tajne policije Verfassungsschutz, urada za zaščito ustavnega reda, za katerega, trdi Martin, deluje popolnoma nedemokratsko in neustavno. Na njihovi spletni strani kot glavna področja delovanja navajajo ekstremne desničarje, ekstremne levičarje, pa še radikalizem tujcev (brez islamizma) in radikalni islamizem z islamskim terorjem, pa špijonažo (rusko, kitajsko, severnokorejsko, iransko, bližnjevzhodno in afriško) ter boj proti scientološkim organizacijam. Kot zanimivost naj navedem, da so za vizualno predstavo izbrali fotografije radikalcev, na katerih le neonacisti kažejo svoje sonce odbijajoče glave, levičarji in teroristi pa so zamaskirani do nerazpoznavnosti obraza, kar je v Nemčiji prepovedano.

Tudi lokalna policija je, v skladu s funkcijo represivnega organa, prej nasilna do tistih, ki požar gasijo, torej antifašističnih skupin, kot do neonacistov. Moj sogovornik razloži, da se na neonacističnih shodih nasilja policija poslužuje pri onemogočanju blokad black-bloka, neonaciste pa pusti, da izražajo svoja rasistična in nevdružna stališča. Pustimo ob strani, da nekateri verjetno ne prepoznajo namenov v črno odetih antifajevcev. Tudi medijsko poročanje o demonstracijah, marših in protimarših se je pri nekaterih medijih spustilo na nivo enačenja radikalnih levičarjev in radikalnih desničarjev. Množičnih aretacij, s katerimi se soočajo na levi strani, med neonacističnimi demonstracijami ni. Ko so se v nekem primeru neonacisti celo stekli s policisti, ni bil, nenavadno, aretiran nihče.

V Berlinu, ki velja za najmanj nemški del države, je situacija malo drugačna. Antifašisti, ki raziskujejo rasistične pojave, prijavljajo policiji združevanja neonacistov, ki jih ta skuša kasneje preprečiti. Najbolj zloglasen bar v Berlinu se nahaja v Schöneweide in se imenuje »pri Henkerju«. Tam se dogajajo koncerti neonacističnih skupin in pripravljanja na akcije. Mladi brez idej o prihodnosti in občutka pripadnosti privlačijo domovinske skupine, pripadnost se v prvi vrsti definira na podlagi glasbenega okusa. Neonacisti poslušajo oi, pa hard core, določeno vrsto hiphopa, heavy metal in glasbeni žanr gaba, ki je neka, po besedah očitvecev, neokusna mešanica hard cora in techna. Svoja glasbena združevanja neonacisti včasih skrivajo, zato da lahko v čim večjem številu (s katerim sorazmerno raste pogum) dvigujejo desno roko stran od telesa, gesto, ki spominja na tik Dr. Strangelova.

Kaj točno neonacisti želijo? Četrty raj? Čisto Nemčijo? Zaprte meje? Izstop iz EU? Vsaka skupina se od druge razlikuje in vsaka ima svoje interese. Glavna tema na agendi neonacističnih strank je še vedno sovraštvo proti judom, nato pride sovraštvo do vseh tujcev in njihovih religij. Te stranke so provokativne, brez pravega programa in socialne note. »Borijo« se za idejo stare močne nemške države, ki je ne uničuje islam, njihova »želja« je, da vsi v Nemčiji govorijo nemško, spoštujejo nemško kulturo in integracijo. Tako so, seveda, veliki nasprotniki multikulturalnosti in globalizacije. Situacija je v Nemčiji zelo kompleksna, prihaja tudi do nepredstavljenega sodelovanja med radikalnimi desničarji in levičarskimi zagovorniki teorij zarot, v katerih glavno vlogo igrajo sionisti. Paradoksalno je, da nekatere skupine v svoji mrznji proti Izraelu podpirajo Palestine. Nekateri neonacistične skupine v svojih protestih kličejo k »Nemški intifadi«, drugi se ne udeležujejo demonstracij proti gradnji hinduističnih templjev zaradi medvojnega kolaboriranja z nacisti.

Martin meni, da bo prišlo do upada pripadnikov in oboževalcev neonacistov le, če se levičarska scena okrepi in pokaže alternativno pot v novo politično ureditev. Ker pa tudi radikalna desničarska scena nima izdelane jasne predstave o novem družbenem sistemu (razen, da je ta brez priseljencev), se zna zgoditi, da bo tudi Nemčija še naprej krpala razvaline kapitalizma. Levičarska scena bi se morala okrepiti v smeri mainstrimizacije njihovih idej, predlaga Martin. Veliki nacionalistične stranke bi tako imele manj pripadnikov, če bi se pokazala močna leva alternativa, pa tudi če bi več ljudi razmišljalo o tem, kaj je prav in kaj ne, kje so meje domoljubnosti in kje prednosti multikulturalnosti.

Imagologija tujega v slovenskem filmu

Andraž Jerič, prizori iz filma Outsider: Verjetno ni pretirano trditi, da se miselnost neke

skupine najpogosteje udejestvuje skozi njen kulturni ustroj. Iz večpomenskosti besede kultura izpostavimo umetnost; mar ni prav to najčistejše in eterično področje človeškega izraza

tudi najzanesljivejši (a ne najbolj neposreden) pokazatelj stanja duha nekega časa? Vsako umetniško obdobje je kar najtesneje povezano z zgodovinskim obdobjem, v katerem je vzkli-

lo, kaj pa dogajanja znotraj vsake umetniške smeri posebej? Vsaka umetniška panoga se zna vsakemu novem času tudi najmlajšem od umetniških medijev, filmu? Filmska zgodovina

tudi tukaj kmalu opazi, da poleg vizualnih, zvočnih in drugih umetniških komponent film sestavlja tudi izrazita ideološka komponenta,

zaradi česar se je v zadnjih stotih letih film po pričakovanju že marsikdaj in marsikje izkazal kot izrazit glasnik ideološkega aparata – ~~včasih celo kot čista propaganda, najraje pa seveda popolnoma implicirano.~~

In če je danes že dolgočasno prebirati o »hollywoodskih tovarnah sanj« in podobnih sintagmah, poglejmo tokrat konkretnije: kakšne sanje se tvorijo v slovenskem filmu in kakšni ~~ideološki~~ vzorci se v njem pojavljajo ter, še natančneje in v skladu s tematiko tokratne številke, kako se ti paradigmi izražata v prikazovanju sodobne realnosti, predvsem dojemanju in (simbolični?) ~~podobe~~ podobe tujcev in drugačnih v Sloveniji?

Z iskanjem tujcev v slovenski kinematografiji je pravzaprav precej preprosto, saj se konstantno ponavljajo v vseh uspešnejših slovenskih filmih in televizijskih nadaljevanjih. Hkrati je dovolj zgovoren podatek, da na lestvici najbolj gledanih in najpopularnejših filmov kraljujejo tisti, ki se vsaj deloma ukvarjajo ravno s to tematiko. Prav toliko (ali predvsem zaradi tega?) zanimivo je dejstvo, da tujci v naših filmih nastopajo že skoraj od samega začetka. France Štiglic, režiser prvega slovenskega celovečerca, je že leta 1956 posnel Dolino miru, v katerem že takrat nastopa prvi pravcati črnc! Ta igra sestreljenega ameriškega pilota, ki skupaj s partizanskima sirotama išče osvobojeno dolino, na koncu pa tragično konča pod streli nacistov. Njegova vloga torej še ne pozna predsodkov, izrazito pozitivnost pa gre verjetno pripisati tudi postsovjetski politiki po letu '48, kateri je logično sledila seveda tudi od države požegnana filmska produkcija. Vendar bolj kot takšna programska usmeritev zanima tista implicitna.

Pričujoči spis ne želi biti leksikon takšnih in drugačnih filmov, ampak bo raje precej sinhronističen. Kaj torej ugotovimo s skokom v sodobnost? Če ostanemo pri imagologiji črncev, ki v slovenskem imaginariju zagotovo ne zasedajo tako obremenjene vloge kot v Ameriki, zagotovo ne moremo mimo Burgerjevega kratkega filma Na sončni strani Alp, ki je izšel leta 2007. Ta sam po sebi ne bi bil nič zanimivega (in zaradi površnega branja scenarija skoraj ne bi bil izdelan!), če režiser ne bi storil povsem nepričakovanega dekonstrukcijskega obrata; v filmu o dveh tipičnih slovenskih družinah, med kateri pride pregovorna zavist, nastopajo sami črnci! Kot sem omenil, je Burger v prijavi na Filmski sklad to dejstvo preprosto izpustil – to pravzaprav tako ali tako naj ne bi bilo pomembno, kajne? Zgodba o klenem slovenskem očetu, ki sosedske frustracije razrešuje povsem po slovensko – z molčečnostjo in katarzičnim vzponom na Triglav – bi z »avtohtono« igralsko zasedbo verjetno izgledala kot promocijski oglas za turiste, s takšnim zasukom pa je vse kaj drugega. Jelinčič je Burgerja označil za »ignoranta, ki mu nič slovenskega ni sveto.« A kaj točno gre tukaj razumeti kot napad? In kaj kot sveto? Film sicer upodablja nekatere najbolj znane institucije slovenstva (kot je iniciacijski obisk vrha Triglava, ultimativnega simbola slovenskega naroda, kamor oče pelje svojega sina), vendar jih ne ironizira ali se iz njih kakorkoli norčuje. Je napad na »svetost slovenstva« torej zgolj to, da je to iniciacijo opravil črnski deček, ki vsekakor ni »avtohtoni« Slovenec? Če simboli slovenstva pripadajo le tem, jih potemtakem sploh potrebujemo? Takšna vprašanja spomnijo na aferico, ko je študentka AGRFT Urša Menart posnela film To je Slovenija, ki govori o subkulturi neonacistov – t. i. domoljubna društva so se takrat oglašila s javnim pismom, v katerem so prej kot karkoli drugega obsodila povezovanje neonacistov s »pravo« slovensko simboliko, črnim panterjem (kakršnakoli stopnja ironije pa jim je očitno nedostopna). Burger in Menartova sta (tako stilsko in simbolično kot tudi povsem formalno) s tem povsem obšla institucionalizacijo nacionalnega mita in v maniri avantgardne provokacije svoje sporočilo bolj kot skozi svoje delo izrazila prav z reakcijami nanj.

Ker je domača filmska produkcija nepremostljivo odvisna od državne politike, je pravzaprav zanimivo, da se le-tej ne prilagaja čisto hlapčevsko. Morda je ravno stroga selekcija Filmskega sklada kriva za to, da postaja enfant terrible tipa Janez Burger, ki se noče uklanjati tej restriktivni politiki, vedno bolj uveljavljen model mladega slovenskega režiserja. A ne prezrimo, da se še vedno bolj kot z direktno kritiko ukvarjajo s (samo) refleksijo simptomatičnosti slovenstva. Tudi pri

Tako filmi niso le družbeno-kritični, ampak kar karakterno-kritični, saj se raznorazni stereotipi o tujcih kanalizirajo in predru-gačijo v stereotip slovenske ksenofobije, s katerim se je treba soočiti.

Gesamtkunst Laibach, Temelji 1980–1990 Mednarodni grafični likovni center, 15.4. – 6.6. 2010

Asta Vrečko: 1. junij 1980. Trbovlje. SFRJ ~~žaluje za nedavno umrlim predsednikom Titom.~~
Iz rudarske prsti vzklije Laibach. Vse ostalo je zgodovina.

Začetek ni bil enostaven, saj je že prvo javno dejanje kolektiva Laibach plakat z napovedjo razstave in koncerta skupine tako uspešno manipuliral z državnimi simboli, da sta bila dogodka prepovedana. Prvič so svojo umetnost predstavili pravzaprav v Beogradu, ki ji je sledila razstava v disku FV Študentskega naselja v Rožni dolini v Ljubljani in razstava v galeriji ŠKUC leta 1982, kjer je bilo na plakatih upodobljeno zobato kolo v duhu takratne ideologije. To je bilo razumljeno kot norčevanje iz države, kar je sprožilo burne reakcije. Še huje pa je bilo na koncertu Novi rock, ko je v Tomaža Hostnika, takratnega pevca, priletela steklenica. A fotografije okrvavljenega pevca so postale simbol determiniranosti mladih Laibachov, da ne bodo odšli, ne da bi bilo njihovo sporočilo slišano.

»Naše delo je industrijsko, jezik pa političen,« so zapisali v prvi točki svojega kulturnega manifesta, objavljenega v Novi reviji leta 1983. Sledil je znamenit intervju za televizijsko oddajo Tednik z Jurijem Pengovom, ki je njihovo umetnost označil za srhljive ideje in opredelilve sredi Ljubljane ter malone pozval k linču skupine. Sledila je prepoved razstavljanja, koncertov in celo imena. A skupine kot je Laibach, ki v svojih temeljih preizprašuje odnos med ideologijo in kulturo, med umetnostjo in totalitarizmi, to seveda ni moglo ustaviti. Svojo pot so za nekaj časa nadaljevali kot skupina brez imena, na plakatih so se pojavljali zgolj njihovi simboli. To pa je sprožilo tudi začetke spogledovanja s tujino.

Najprej leta 1983 s turnejo po okupirani Evropi in nato 1985 s turnejo po Nemčiji. Tako se je še enkrat izkazal fenomen slovenskega umetnika, ki ga je prepoved delovanja doma paradoksalno spremenila v mednarodni fenomen (spomnimo se samo na Zorana Mušiča, ki je po vojni bil prisiljen zapustiti domovino in si s tem zgradil mednarodno kariero ter postal eden največjih likovnih umetnikov 20. stoletja). Ironiji, tako zelo značilni za naš narod, daje še bizarnejše konotacije dejstvo, da so temelj danes nezgrešljive Laibachove ikonografije ravno slovenski simboli.

V orwellovskem letu 1984 so ustanovili kolektiv Neue slowenische Kunst (NSK), ki je združevala

različne medije; likovna umetnost je pripadla skupini Irwin, ki je prevzelo izvorno Laibachove motive podobe križa, skodelice kave, jelena ali metalca, Malevičev križ, sami pa so se posvetili glasbi. Leta 1986 so s pripravo glasbe sodelovali v kulturni predstavi Krst pod Triglavom na odru Cankarjevega doma v organizaciji gledališkega kolektiva NSK Sester Scipio Nasice v režiji Dragana Živadinova. Dva dni kasneje je izšla plošča Nova nekropola, ki je bila ena izmed treh izdanih tega leta. Skupina je bila še vedno prepovedana.

Lahko bi izpostavili še mnogo drugih znamenitih postojank iz življenja Laibacha, a za enkrat bodi dovolj. Saj prostor je omejen, za povedati pa še veliko. Razstava nosi naslov Gesamtkunst Laibach, Temelji 1980–1990. Posredovanje sporočil za Laibache ni bilo enoznačno poslanstvo, saj so v skladu s svojimi prepričanji želeli posredovati svoje ideje čim bolj kompleksno. Sami so oblikovali tudi grafično podobo, koreografijo in scenografijo koncertov itd., kar nam želi predstaviti tudi ta razstava. Odločitev za koncept univerzalnega, celostnega umetnostnega dela je bila za prepričljivost informacij odločilna. Pojem gesamtkunstwerk pa je povezan seveda z Richardom Wagnerjem, ki je prvi uporabil ta izraz za združevanje umetnostnih zvrsti.

Mimogrede, Wagnerja so Laibachi nazadnje uporabili lani v projektu Volkswagner v sodelovanju z simfoničnim orkestrom RTV ter komponistom in dirigentom Izidorjem Leitingerjem. »Vsaka umetnost je podvržena politični manipulaciji (posredno – zavest; neposredno), razen tiste, ki govori z jezikom te manipulacije,« se glasi druga točka manifesta. Ta jezik so Laibachi ponotranjili, se ga do potankosti naučili ter obvladali, včasih celo bolj kot država sama. »Zgodovina nas uči, da vztrajno ponavljanje tudi največjo laž spremeni v resnico,« so enkrat zapisali. Z metodo gesamtkunstwerk so Laibachi učinkovito manipulirali z informacijami, kar je ves čas počela tudi oblast, a je to početje zanikala.

Umetniško delo Laibachov pa imenujemo retrogarda, ki jo določa retro princip, s katerim so oživljali ustvarjanje preteklih umetniških skupin, predvsem zgodovinskih avantgard 20. stoletja. Ta dela s spretno manipulacijo podobe ali jezika so postavljali v nov kontekst, kjer so dobila novo življenje in poudarjala njihove lastne ideje. V likovnem in glasbenem ustvarjanju so se naslonili na Marcela Duchampa in princip ready madea, saj so v svoji osnovni biti kopirali, interpretirali, preoblikovali ter na novo vzpostavili relacije kopija – original, saj »Laibach izključuje

vsako evolucijo prvotne ideje,« kot so zapisali v sedmi točki manifesta.

Ob zgodovinskem pogledu, ki obsega trideset let njihovega delovanja, je izjemno fascinantna njihova fanatična pripadnost kolektivu in zanikanje vsakršne individualnosti, ki je izhajala iz preizpraševanja totalitarizmov in postala glasnik generacije. Razstava v MGLC-ju nam predstavi prvo desetletje njihovega ustvarjanja. Napovedan je tudi katalog, ki ga nestrno pričakujemo, saj naj bi s prispevki še dodatno kontekstualiziral to dekada delovanja Laibachov. Na otvoritvi razstave se je zgodil celo manjši incident, ko je Marko Breclj v duhu mehkega terorizmom vrgel nekaj proti županu Zoranu Jankoviču ter se zadril »Diktator! Kultura ni Mercator!« Saj ne, da se včasih ne bi nostalgično spomnili na razstave, ki so ob otvoritvah zbujele zgražanje, javne polemike in spreobrnile tok zgodovine, saj to je vendar bistvo Laibacha, a ta intervencija žal ni bila v njihovem duhu.

Je že res, da imajo subverzivna gibanja to prekletstvo, da postanejo main stream in tako izgubijo svojo kritično noto. Po razpadu Jugoslavije, ko so bile poti odprte in je zavladal moto »anything goes«, ko so se končale velike zgodbe in naj bi ostala samo prepoved, ki prepoveduje prepovedovati, se je pojavilo vprašanje, ali je se lahko njihovo ustvarjanje še nadaljuje z enako eksplicitno družbeno kritično noto. A njihovo sporočilo danes ni nič manj jasno. Sami so poudarili, da je najbolj totalitaren tisti totalitarizem, ki ti daje občutek, da si svoboden.

»Mi smo prva televizijska generacija,« so dejali v intervjuju za Tednik. Danes pa je na pohodu prva facebook generacija, generacija Q ali kakorkoli jo že poimenujemo. In le upamo lahko, da poslanstvo Laibachov še ni končano in bo s svojimi kompleksnimi, provokativnimi sporočili še naprej vplivalo ter bo morda navdih celo za kakšno novo gibanja. Pa zaključimo z besedami, ki so tudi zaključek njihovega manifesta: »To delo je brezmejno; bog ima en obraz, hudič pa neskončno. Laibach je vrnitev akcije v imenu ideje.«

Je že res, da imajo subverzivna gibanja to prekletstvo, da postanejo main stream in tako izgubijo svojo kritično noto.

Preža

»**BOLONJA MI POMAGA ALI NAJ RAJE JAZ POMAGAM NJEJ?**«

Morda pa lahko bolonji pomaga samo bog? Ali pa naj bog raje pomaga nam? Nemara pa bi raje kot o pomoči govorili o (po)mahanju – ali naj potem raje kot pomagamo bolonji kar pomahamo? Literarni natečaj, ki ga razpisuje resor za študijsko problematiko ŠOU v LJ in ki želi spodbuti razglabljanje o pozitivnih in negativnih posledicah uvedbe bolonjske pašte na tvoji fakulteti, te tako vabi, da napneš vso intelektualno tkivo in izbljuvaš svoje mnenje. Nagrada? Tečaj po izbiri pri Zavodu ŠOLT. Drugio in tretje uvrščena prejmeta knjižno nagrado. Prispevek se sprejema po elektronski pošti na naslov studijska@sou-lj.si, do petka, 31. maja 2010. Esej mora biti avtorski, avtor pa s poslanim delom dovoljuje njegovo objavo ter se strinja, da lahko ŠOU v LJ njegova avtorska dela krajevno in časovno neomejeno reproducira ter distribuira.

Sobota, 15. maj.

TOVARNA ROG OB 21.00.
OTVORITEV HIP HOP TEDNA.
Otvoritveni dogodek Hip Hop tedna, ko bo kar sedem dni zapovrstjo namenjenih različnim aktivnostim znotraj hip hop kulture (od rapa, grafitiranja, beatboxa in freestyla), se kani zgoditi ob 12.00 na novem skate parku v Ljubljani, kjer bo BMX contest. Na večernem afterju pa nastopajo: Köningskinder (N), Mista Min (ZDA) in D.N.A. (SLO). Za podroben program celotnega tedna glej: hiphopteden.net/.

KLUB K4 OB 23.00.
BREJKI: RENNI PILGREM (VB).
V klet na Kersnikovi prihaja legendarni in težkokategorni lomilec Renni Pilgrem, ki je eden izmed očetov žanra brejkov. Rolajo še: na velikem odru LuckyRok (Import, VB/SLO) in Danaja (Drumwise, SLO) in v baru: BrandNu Mashin' floor s P4B DJs: Besso, Cabron, Marvin, Siletich in Mareen.

Ponedeljek, 17. maj.

CHANNEL ZERO OB 22.00.
DUBLAB: MAZOO+.
Znanci s klubskega maratona se tokrat predstavljajo v spremenjeni zasedbi in glasbenem izrazu. Zvok zasedbe bi lahko opisali kot hipnotičen, transcedentalen, v katerem prevladuje močan bas prežet s synth modulacijami. Žanrsko se razteza od drone-a, dub-a, breakbeat-a, pa vse do nois-a in free jazz-a.

Torek, 18. maj.

FDV, (OD 12:00 URE DALJE)
DAN ANTIFAŠIZMOV: »TU JE VSE ŽIVO«
Fakulteta za družbene vede v organizaciji zaposlenih na FDV in študentov te fakultete pod sloganom »Tu je vse živo« prireja Dan antifašizmov. Z njim bi radi sporočili, da fašizmi niso stvar daljne preteklosti, ki se ne more več ponoviti in nad katerim lahko slavimo zmago, saj se v sodobnih družbah pojavljajo v različnih oblikah in na različne načine. Dokaz za to niso le vedno pogostejši nasilni napadi in izjave nestrpnih skupin skrajnežev, ki terorizirajo drugače misleče, ampak tudi bolj subtilne oblike sovražnega govora, ki postaja vse bolj sprejemljiv, najsi ga izražajo politiki ali druge javne osebnosti. Dan antifašizmov je usmerjen proti vsem oblikam sodobnih fašizmov, tudi tistim, ki se jih morda še ne dojema kot nestrpne in sovražne do različnosti, a bi se jih zagotovo moralo. Cilj dneva je odpiranje polja debate in družbenega zavedanja glede teh težavnih in neprijetnih vprašanj, s katerimi se v javnosti preredko ukvarja dovolj resno in poglobljeno. Poleg akademskega dela, ko bodo potekala predavanja in predstavitve družabnih koticikov različnih, po večini marginaliziranih in stereotipiziranih skupin, bodo fašizme preganjali tudi na večernem koncertu ob 22.00 v Tovarni Rog. Nastopajo: Stekli psi, Badale in DJ Haris Pilton.

CHANELL ZERO OB 20.00.
DIRTY SKUNKS: NAMEMAH (SPA), IGUT (HRV),THE LANGUAGE OF THOUGHT HYPOTHESIS (SLO) IN DEAD DILDO DROME (SLO).
Nahemah so španska progresivna post metal

skupina, ki so zadnji album izdali za Lifeorce Records (Haven shall burn, Trivium, Caliban). Od ustanovitve leta 1997 so izdali tri albume, trenutno pa se ukvarjajo z izdajo četrtega, kateremu sledi intenzivna evropska turneja. Na odru Channel Zera se jim bodo pridružili hrvaški stonermetalci Igut, hardcoremetalci The Language of Thought Hypothesis, ki so pred kratkim izdali prvenec z naslovom This endless state of mind. Kot posebni gostje večera pa bo premierno nastopila skupina Dead Dildo Drome, katero sestavljajo člani Leaf-Fat, God Scard in LOTH.

Sreda, 19. maj.

MENZA PRI KORITU OB 21.30.
DŽEZ PRI KORITU: JEAN LOUIS (FRANCIJA).
Jean Louis se izmikajo klasičnim žanrskim opredelitvam, zato so oznake, kot so jazz, eksperimentalni jazz-rock ali elektronski jazz, v njihovem primeru enako (ne)legitimne. Njihova godba temelji na čvrsti ritmični podstati bobnarja Francesca Pastacaldija in kontrabasista Joachima Florenta, ki jo preči z efekti opremljena, "podivjana" trobenta Aymerica Avicea.

KINO ŠIŠKA OB 21.00.
LAMB OF GOD (ZDA).
Metalski prvaki se s svojo rušilno močjo oglašajo v Kinu Šiška.

Četrtek, 20. maj.

20. MAJA
FESTIVAL POMLADI
Kino Šiška in Festival Pomladi predstavljata celodnevni finale Festivala pomladi! Festival pomladi, ki se je letos že znašel pod vprašajem, zaznamuje še bogatejši in boljši glasbeni ter avdiovizualni program kot kdajkoli doslej, pripravljen v sodelovanju z mnogimi partnerji. Letošnjo pomlad se bo zvrstila serija vrhunskih koncertnih gostovanj v Ljubljani in Novi Gorici, s katerimi se bomo sprehodili od klasikov elektronske glasbe do svežih eksperimentatorjev ter novo vzhajajočih zvezd!

GALA HALA OB 22.00.
RAPETEK EXTRA: BAHAMADIA (ZDA).
Dogodek v sklopu Hip hop tedna. Bahamadia je philadelfijska reparka, ki je za mikrofون presedlala iz sukanja plošč. Poleg sodelovanja s številnimi velikani hiphopa jo označuje svojstvena lirika, besedilne akrobacije in hiphoperska izraznost.

Petek, 21. maj.

METELKOVA MESTO.
FREESTYLE IN OPEN MIC. SLEDI KONCERT: STEKLI PSI, T-SET, VALTERAP, BADALE, AMO & RAPVIRUS CREW.
Dogodek v sklopu Hip hop tedna.

DVORANA GUSTAF (MARIBOR) OB 21.00.
MAJSKI RAZTUR: ESTROGEN, FREAKS OF FRIDAY, FRAMEN IN BATTLE X.
Nova serialka v mariborski Pekarni, tokrat za mlade, še neuveljavljene in neraziskane bende.

Sobota, 22. maj.

GALA HALA (LETNI ODER) OB 18.00.
ZAKLJUČNI VEČER HIP HOP TEDNA.
Nastopajo: N'Toko, Ziebane, Emkej, Thug Connect, PAT, Hugo & Kizo, Kurto A.J., Izbrani in Big Boris.

Torek, 25. maj.

FDV (CELODNEVNI DOGODEK)
UNIVERZA SMO MI!
Univerza se prej kot v egalitarno zasnovano produkcijo širokega spektra znanj in teorije za vse, usmerja v množično in standardizirano produkcijo ozkih, specializiranih, tehničnih in "uporabnih" večšin, s pomočjo katerih naj bi se študentje čim prej zaposlili na trgu delovne sile. Če so se kritike proti tovrstnim procesom v preteklosti usmerjale predvsem v branjenje javnega "hrama modrosti" pred kontaminacijo z zunanjimi tržnimi vplivi pod parolami avtonomije univerze, pa je naša strategija precej drugačna. Avtonomija, ki jo skušamo neposredno prakticirati in teoretsko reflektirati na dogodku Univerza smo mi, je avtonomija, ki se izraža v procesu reappropriacije študijskega procesa, ne zgolj s strani študentov, temveč s strani nas vseh. Akcija tako

pomeni samoorganizirano produkcijo znanja in obenem prakticiranje neposredne demokracije. Razdeljena je na pet panelov (javnih tribun): Univerza smo mi, Ko delo postane nedelo, Bologna after Bologna, Knowledge in motion ter Elitizacija znanja in privatizacija produkcije. Pridi - ne pozabi. Univerza smo mi.

CHANNEL ZERO OB 21.00.
VEČER DOBROBENEFIT DJ-EV »ZA OTROKE ŠUTKE«.
Dobrodelna akcija za obnovo Osnovne šole Ramiz I Hamid, Šuto Orizari, Makedonija. Nastopajo: Haris Pilton, Didipoka, Tito, Haris – Anglupine, Sensi Smile in Božo.

GALA HALA (LETNI ODER) OB 20.00.
SREČNA MLADINA.
Ob dnevu mladosti se Srečna mladina vrača na sceno s predstavitvijo šestega študijskega albuma "...pa srečno v prihodnosti!"

DVORANA GUSTAF (MARIBOR) OB 22.00.
MARŠ KLUB: NOT YET, CARINA IN BULDOGI.
Legendarni Bulldogi s predvozači Carino in Not yet tokrat na dan mladosti, a kot pravijo: Brez štafete, a s še bolj jasno zavestjo o nebulozah, samovšečnostih in zablodah oblastnikov. Dovolj kurčenja!

Sobota, 29. maj.

CHANNEL ZERO OB 22.00.
HELLEKTRO.
Redna mesečna serialka temnih zvokov in goth kulture. Vrtijo: Ludvik, Hellfucker, Tomo in Sejtan. Dress code: industrial, fetish, gothic, cyber, black.

DVORANA GUSTAF (MARIBOR) OB 22.00.
MARIBORING: POLSKA MALCA IN 3 TONE TAMAS.
V duhu vsesplošnega staropunkerskega vstajenja se vrača tudi legendarna posavska punk/hardcore skupina Polska malca. Kot predskupina ji dela družbo še en posavski izdelek, ki sliši na ime 3 Tone Tamas in v katerem sodeluje tudi eden izmed članov Polske malce.

Ponedeljek, 31. maj.

KRIŽANKE OB 22.00.
NIET.
Legendarni Niet se po dveh letih znova vračajo na oder, s katerega so leta 1984 impozantno nagovorili punkersko publiko, tokrat pa predstavljajo album z naslovom Trinjast, ki je produkt ponovnega delovanja skupine v preteklih dveh letih. Gre dejansko za njihovo prvo pravo študijsko ploščo, saj so prejšnje nastale kot zapoznele kompilacijske izdaje. Ob vsesplošnem punkerskem come-backu stvari ne gre zamuditi, saj lahko Križanke metaforično razumemo kot novi poskus Nietov v nekih drugih in drugačnih časih.

Petek, 4. junij.

KLUB GROMKA OB 22.00.
KILLED BY 9V BATTERIES (A), MILE ME DEAF (A), COMA STEREO (SLO) IN NIKI LOUDER (SLO).
Pester glasbeni nabor v tokratni koncertni Gromki ne pomeni samo gužvo na odro, pač pa tudi samo žarnsko gužvo, saj gre za bende raznolike glasbenega izraza, od indierocka, punka, postrocka, ambienta in nojzerskega šusa.

Sobota, 5. junij.

KLUB GROMKA OB 22.00.
AK 47 (HR), NULLA OSTA (HR), PASSIVE AGGRESSIVE IN GELO (I).
Koncert v podporo šesterici, obtoženi "mednarodnega terorizma" pred grško ambasado v Beogradu avgusta lani. Zbran izkupiček bo namenjen kritju nastalih stroškov obrambe.

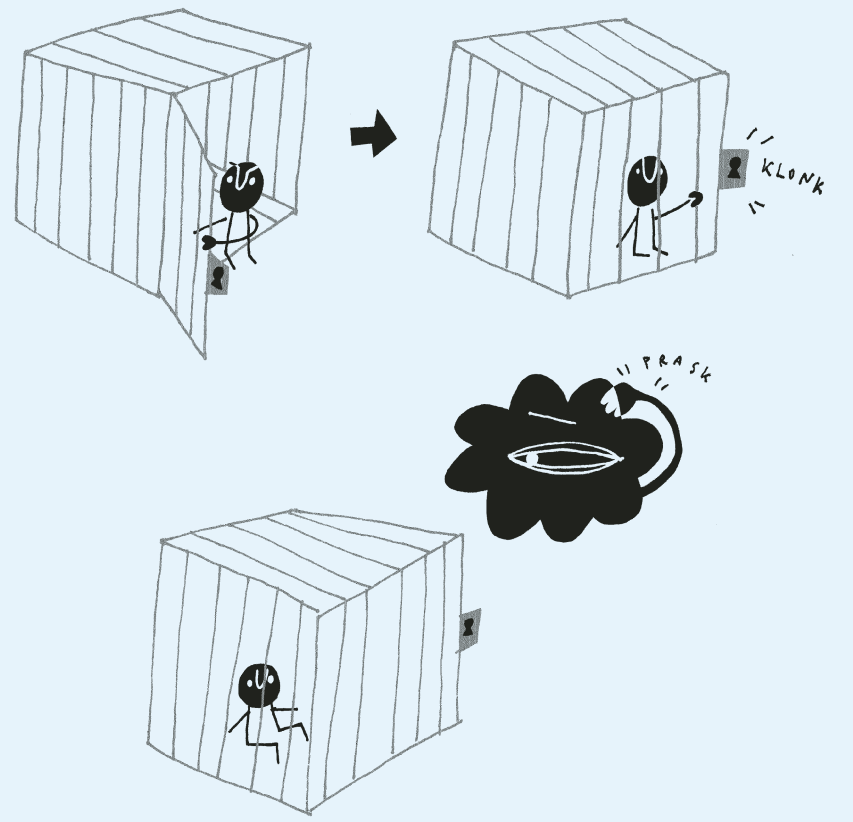
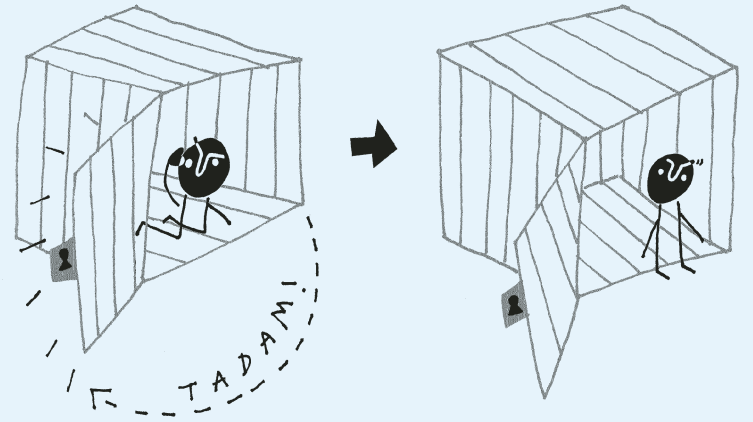
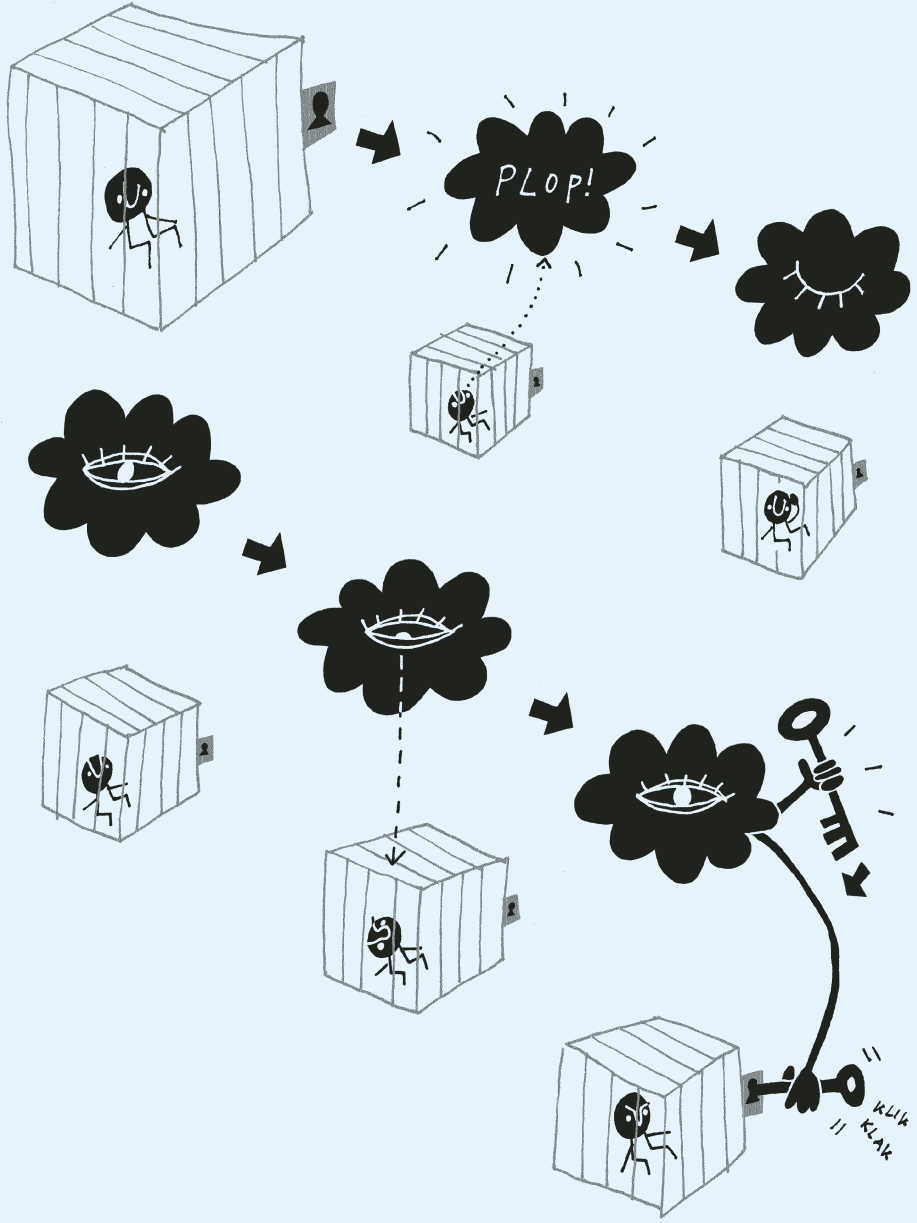
Petek, 11. junij.

KINO ŠIŠKA OB 21.00.
YOUNGBLOOD BRASS BAND (USA) IN MOVEKNOWLEDGEMENT (SLO).
Nekonvencionalni in neumestljivi Youngblood Brass Band in – po dolgem času – Moveknowledgement na istem odru!

Mreža

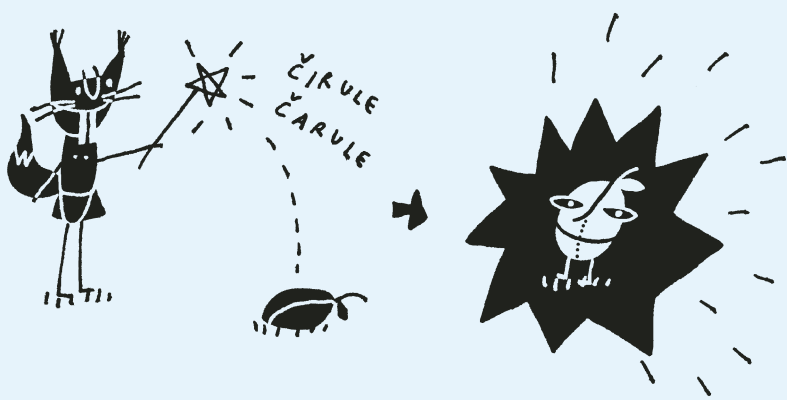
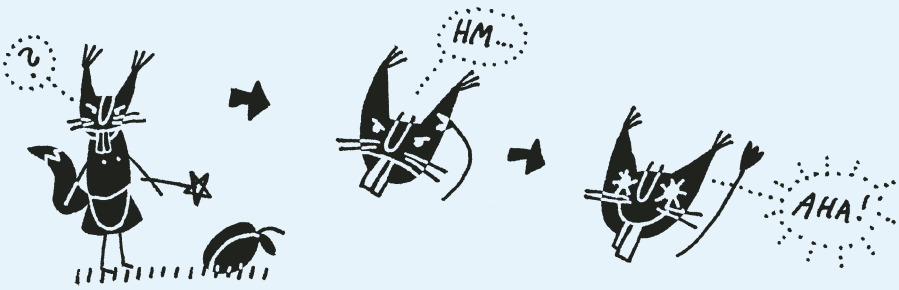
WEBTRENDMAP.COM <p>Interaktivna infografika, ki spremlja spletni promet..</p>
GAPMINDER.ORG <p>Ne marate statistike? Po obisku te strani jo boste še pogrešali!</p>
ANTIFA.NET <p>Antifašisti celega sveta.</p>
AO-MARIBOR.TK <p>Antifašistična organizacija Maribor – na sveže!</p>
ANTIFA.DE <p>Antifašisti iz Nemčije - vedno v akciji!</p>
ALTERNATIVA-OBSTAJA.BLOGSPOT.COM <p>Civilna iniciativa za boj proti nepravičnosti, neenakosti, zatiranju, diskriminaciji in omejevanju mišljenja..</p>
KONTRA-PUNKT.INFO <p>Info-stran s področja bivše Jugoslavije, vsebuje veliko domačih in internacionalnih novic, literature...</p>
DEMOS.SI <p>Demokracija je v gibanju, stopi z njo!</p>
SPLETNO-OKO.SI <p>Recimo NE sovražnemu govoru!</p>
IZ-HOD.INFO <p>Obhodimo totalitarne ustanove svobodnega sveta in recimo ne zapiranj u ljudi!</p>
ZAVODUDARNIK.WORDPRESS.COM <p>Zavod Udarnik - udarno, kritično, kulturno, alternativno.</p>
ITF-FUND.SI <p>Fundacija za razminiranje in pomoč žrtvam min - podprite jih tudi vi!</p>
DOCURAMA.COM <p>Zbirka kritiško priznanih dokumentarcev – vseh žanrov.</p>
PHILOGUERRILLO.ORG <p>Majice, ki mislijo!</p>
OCCUPYCA.WORDPRESS.COM <p>Med študenti v Kaliforniji vre. Spremljaj njihove aktivnosti.</p>
EN.RSF.ORG <p>Novinarji so že brez meja, bodi tudi ti!</p>
FREEDOMFORUM.ORG <p>Svoboda medijev. Svoboda govora. Svoboda misli. Za vse!</p>
NETFREEDOM.ORG <p>Zagotovimo svobodo izražanja na spletu!</p>
PROTEST.NET <p>Protesti, demonstracije, akcije – s celega sveta – na eni spletni strani!</p>
AINFOS.CA <p>Vse o anarhizmu. Priporočamo!</p>
EDUCATIONCONGRESS.EU <p>Vsi na »European Education Congress«!</p>

|||KLETKA|||

|||KAJA A|||

Veronica Puhtiranka
najde odpadlo sliv.
Kajin A.

In sušni sta
živela do konca
svojih dni!